

T.C.

HİTİT ÜNİVERSİTESİ

LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

MALİYE ANABİLİM DALI

MALİ TEŞVİKLERİN YATIRIM KARARI ÜZERİNDEKİ ETKİSİ

Yüksek Lisans

Abdulsamet BÜYÜKYILDIZ

Çorum – 2022

MALİ TEŞVİKLERİN YATIRIM KARARI ÜZERİNDEKİ ETKİSİ

Abdulsamet BÜYÜKYILDIZ

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü

Maliye Anabilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

TEZ DANIŞMANI

Doç. Dr. Neslihan KOÇ

Çorum 2022

Abdulsamet BÜYÜKYILDIZ tarafından hazırlanan “Mali Teşviklerin Yatırım Kararı Üzerindeki Etkisi” adlı tez çalışması 10/06/2022 tarihinde aşağıdaki jüri üyeleri tarafından oy birliği ile Hitit Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Maliye Anabilim Dalında Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Doç. Dr. Neslihan KOÇ

.....

Doç Dor. Özgür Emre KOÇ

.....

Doç. Dor. Alparslan UĞUR

.....

Hitit Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Yönetim Kurulunun .../.../..... tarih ve sayılı kararı ile Abdulsamet BÜYÜKYILDIZ'ın Maliye Anabilim Dalında Yüksek Lisans derecesi alması onanmıştır.

Prof. Dr. Muhammed Asıf Yoldaş

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Müdürü

TEZ BİLDİRİMİ

Tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada bana ait olmayan her türlü ifade ve bilginin kaynağına eksiksiz atıf yapıldığını beyan ederim.

Abdulsamet BÜYÜKYILDIZ

MALİ TEŞVİKLERİN YATIRIM KARARI ÜZERİNDEKİ ETKİSİ

Abdulsamet BÜYÜKYILDIZ

ORCID: 0000-0002-3015-1913

HİTİT ÜNİVERSİTESİ

LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

Yüksek Lisans Tezi

Mayıs 2022

ÖZET

Dünya’da ve Türkiye’de firmalar yatırım kararı alırken belirli maliyetleri göz önünde bulundurmaktadır. Bu maliyetler ne kadar düşürülebilirse yatırımcı firma için o kadar avantaj yaratacaktır. Devletin bu maliyetleri azaltmak için çeşitli politikaları bulunmaktadır. Bu politikalardan bir tanesi de teşvikler üzerinden firmaların yatırım sürecine katkıda bulunmaktadır. Çalışma 3 temel başlıkta hazırlanmış olup ilk bölümde mali teşviklerin türleri, amaçları, teşvik kavramı, teşviklerin tarihçesi üzerinde durulmuştur. İkinci bölümde yatırım kavramı, yatırım türleri yatırım kararını etkileyen faktörler ve mali teşviklerin yatırım kararı üzerindeki etkisinden bahsedilmiş olup üçüncü bölümde literatür çalışmasına yer verilmiş ve anket çalışması yapılmıştır.

Anahtar Kavramlar: Yatırım, Mali Teşvik, Yatırım Kararı

Bilim Kodu: 112004

ABSTRACT

Firms take into consideration specific costs in Turkey and in the world while making investment decisions. If it is kept the costs lower, it will have an advantage for investor firm much more. There are various government policies in order to bring down the cost. One of these policies is to make contributions to investment process of the firms through incentives. This study includes three fundamental titles. In the first section, it was dwelled on types and aims of financial incentives as well as the definition and a short history of the concept of the incentives. In the second section, it is mentioned that the concept of investment, investment types, factors that influence investment decision and the effect of incentives on investment decision. Finally, the third section includes a literature review and questionnaire study.

Key Terms: Investment, Financial Incentive, Investment Decision

Science Code: 112004

TEŞEKKÜR

Tez çalışmamın her aşamasında bilgi, tecrübe ve desteğini esirgemeyen tez danışmanım Sayın Doç. Dr. Neslihan KOÇ'a, değerli maliye bölümü hocalarıma, desteklerini esirgemeyen aileme, kuzenlerime ve bu süreçte göstermiş olduğu destek için kardeşim Semanur BÜYÜKYILDIZ'a sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Abdulsamet BÜYÜKYILDIZ

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
ÖZET	vii
ABSTRACT	viii
TEŞEKKÜR.....	viii
İÇİNDEKİLER	ix
TABLolar DİZİNİ	xiii
ŞEKİLLER DİZİNİ	xiv
SİMGELER VE KISALTMALAR	xv
GİRİŞ.....	1

1. BÖLÜM

MALİ TEŞVİK KAVRAMI, TÜRLERİ VE AMAÇLARI

1.1. Teşvik Kavramı.....	2
1.2. Mali Teşviklerin Tarihçesi	4
1.3. Mali Teşvik Türleri.....	6
1.3.1. Yatırım İndirimi	6
1.3.2. Yatırım Kredisi.....	8
1.3.3. Vergi Tatili	8
1.3.4. Vergi Ertelemesi.....	9
1.3.5. Yatırım Yeri Tahsisi	9
1.3.6. Hızlandırılmış Amortisman.....	10
1.3.7. İstisna ve Muafiyetler	11
1.3.8. İndirim ve Giderler	12
1.4. Mali Teşviklerin Amaçları.....	18

1.4.1. Yatırımların Arttırılması.....	19
1.4.2. Tasarrufların Arttırılması	19
1.4.3. Performansın Arttırılması.....	19
1.4.4. Teknoloji Transferi	20
1.4.5. Bölgesel ve Sektörel Kalkınmayı Sağlamak	21
1.4.6. İstihdam Yaratmak.....	22
1.4.7. Kıt Kaynakların Verimli Dağılımını Sağlamak	23
1.4.8. Dışsalılıklar	24
1.4.9. Yabancı Sermayeyi Teşvik Amacı	24

2. BÖLÜM

YATIRIM KAVRAMI, YATIRIM TÜRLERİ VE YATIRIM KARARINI ETKİLEYEN FAKTÖRLER

2.1. Yatırım Kavramı.....	26
2.2. İktisadi Düşünce Tarihinde Yatırım Kavramı.....	27
2.2.1. Klasik Teoride Yatırım.....	27
2.2.2. Neo-Klasik Teoride Yatırım.....	28
2.2.3. Keynezyen Teoride Yatırım.....	29
2.2.4. Monetarist Teoride Yatırım.....	30
2.2.5. Post Keynezyen Teoride Yatırım.....	30
2.2.6. Yeni Klasik Teoride Yatırım	31
2.2.7. Yeni Keynezyen Teoride Yatırım.....	31
2.2.8. Arz Yanlı İktisatta Yatırım.....	31
2.3. Yatırım Türleri.....	32
2.3.1. Entegrasyon Yatırımları.....	32
2.3.2. Üretime Yönelik Yatırımlar	32
2.3.3. Uyarılmış ve Otonom Yatırımlar	34
2.3.4. Reel ve Mali (Finansal) Yatırım	35

2.2.5. Komple Yeni Yatırım	36
2.3.6. Ar-Ge Yatırımları.....	36
2.3.7. Özel Sektör ve Kamu Yatırımları.....	37
2.3.8. Altyapı ve Üst Yapı Yatırımları.....	39
2.4. Yatırım Kararını Etkileyen Faktörler	39
2.4.1. Faiz	39
2.4.2. Politik İstikrar	40
2.4.3. Milli Gelir ve Beklentiler	41
2.4.4. Riziko ve Belirsizlik	41
2.4.5. Yatırım Yerin Uygunluğu.....	41
2.4.6. Sektör ve Rakipler	42
2.4.7. Döviz Kuru ve Enflasyon.....	43
2.4.8. Düzenleyici Çerçeve.....	44
2.4.9. Potansiyel Fonlar	44
2.4.10. Satış Tahmini	44
2.4.11. Zaman	45
2.4.12. Nakit Akış Bütçesi.....	45
2.4.13. Üretim Biçimi.....	46
2.4.14. Ticaret Engelleri.....	46
2.4.15. Ekonomik Büyüme	46
2.5. Mali Teşviklerin Yatırım Kararı Üzerindeki Etkisi	46

3. BÖLÜM

MALİ TEŞVİKLERİN YATIRIM KARARI ÜZERİNDEKİ ETKİSİNİN ARAŞTIRILMASI: ANKET ÇALIŞMASININ DEĞERLENDİRİLMESİ

3.1. Literatür Taraması.....	50
3.2. Araştırmanın Amacı	51

	Sayfa
3.3. Araştırmanın Yöntemi.....	51
3.3.1. Yöntemin Kısıtları	52
3.3.2. Yöntemin Avantajları	52
3.4. Araştırmanın Kapsamı ve Örneklemi.....	52
3.4.1. Araştırmanın Kapsamı.....	52
3.4.2. Araştırmanın Örneklemi.....	52
3.5. Verilerin Elde Edilme Süreci ve Verilerin Analizi	53
3.5.1. Verilerin Elde Edilme Süreci.....	53
3.5.2. Elde Edilen Verilerin Analizi.....	53
3.6. Elde Edilen Bulgular.....	53
SONUÇ VE ÖNERİLER	64
KAYNAKÇA	66
EKLER.....	73
EK 1	74

TABLÖLAR DİZİNİ

Tablo	Sayfa
Tablo 1.1 Doğrudan Yabancı Sermaye Girişleri.....	25
Tablo 2.1 Ar-Ge Harcamalarının GSYH İçerisindeki Payı.....	37
Tablo 2.2 Kamu Sektörü ve Özel Sektör Yatırımı Farkları.....	38
Tablo 3.1 Anket Sorularına Verilen Cevapların Sektör, Personel Sayısı ve Faaliyet Süresi Dağılımları.....	53
Tablo 3.2. Anket Sorularına Verilen Cevapların Mali Teşvik Türleri Oranlamaları.....	54
Tablo 3.3 Teşviklere İlişkin İfadelere Verilen Cevapların Dağılımı Frekans Analizi.....	55
Tablo 3.4 İfadelere Verilen Cevaplar ile Faaliyet Süresi Arasındaki İlişki	61

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil

Sayfa

Şekil 3.1 Anket Sorularına Verilen Cevapların Mali Teşvik Türleri Oranlamaları.....55

SİMGELER VE KISALTMALAR

Simgeler

n	Firma Sayısı
%	Yüzde

Kısaltmalar

AB	Avrupa Birliği
AR-GE	Araştırma ve Geliştirme
FVÖK	Faiz, Amortisman ve Vergi Öncesi Kar
GATT	Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Anlaşması
GSYH	Gayrisafi Yurt İçi Hasıla
GVK	Gelir Vergisi Kanunu
KDV	Katma Değer Vergisi
KVK	Kurumlar Vergisi Kanunu
OECD	Ekonomik İş Birliği ve Kalkınma Örgütü

GİRİŞ

Günümüzde de ekonomik büyüme ve kalkınmanın sağlanması için yapılacak olan yatırımlar oldukça önemli bir konumda bulunmaktadır. Ülke içi firmaların hem ulusal hem de uluslararası düzeyde rekabet edebilir seviyeye gelmesinde de yatırımların payı büyüktür. Ülkenin gelişme seviyesi ne durumda olursa olsun devletin ekonomiye müdahale etme durumu ortadan kalkmamalı devlet piyasa aksaklıkları, tam istihdam, fiyat istikrarı sağlama dışında ekonomik ve sosyal sorunları azaltmada önemli araç olan kamunun piyasa mekanizmasına müdahalesi olarak karşımıza çıkan teşviklerde bu araçlardandır. Bu durumda kullanılması gereken teşvik araçları o andaki ekonomik konjonktür, hükümetin politikaları vb. durumlara göre şekillenmektedir. Burada sağlanacak olan teşviklerin verimli ve faydalı bir şekilde kullanılması ülke ekonomisi açısından yaşanacak kayıpların minimum seviyede tutulmasını sağlayacaktır. Ayrıca ülkelerin temel sorunları arasında olan işsizliğin azaltılmasında katkısı olabileceği düşünülen yatırım artışı ve buna bağlı özellikle yeni kurulacak firmalara ve mevcut çalışan sayısının da artış gerçekleştirecek firmalara sağlanacak mali teşvikler hem firmaların ilk başlarda katlanması gereken maliyeti azaltacak hem de kara geçmeleri daha kısa sürede gerçekleşmiş olacaktır. Bu durumda firmaların ulusal ve uluslararası alanda rekabet edebilmesine destek sağlanmış olacaktır. Türkiye’de Teşvik-i Sanayi kanununun çıkarılması, sonrasında ilk kez bölgesel bir özellik kazanarak Kalkınmada Öncelikli Yörelere politikası oluşturulmuş, 1995 yılında KDV istisnası ve Gümrük Muafiyetini içermekte olan Genel Teşvik Sistemi yürürlüğe girmiş bu sistemin 2005 yılında kapsamı genişletilmiş, 2009 yılında 4 bölgeye yarılan teşvik sistemi son olarak 2012 yılında 6 bölgeye ayrılmış ve hala yürürlüktedir.

1. BÖLÜM

MALİ TEŞVİK KAVRAMI, TÜRLERİ VE AMAÇLARI

Mali teşvikler, hükümetlerin bir işten istenen davranışı veya sonucu sağlamak için kullandığı hibeler, vergi kredileri, indirimler, vergi iadeleri ve diğer mali odaklı araçlardır (Mcdonald, Decker ve Johnson, 2020, s.366).

Mali Teşvikler temelinde kaynakların, ekonomik ve mali politikalar doğrultusunda belirlenen hedeflerin gerçekleşmesi amacıyla uygun olarak yönlendirilmesi yatmaktadır. Bu doğrultuda devletin ekonomiye müdahalesi gerekmede olup devlet doğrudan ve dolaylı olarak müdahale yollarına başvurmakta olup dolaylı müdahaleler daha çok özel sektörü etkileyen durumlar olmakla birlikte teşvikler de bu doğrultuda daha çok kullanılmaktadır. Rodrik 2004 yılında yapmış olduğu çalışmasında Mali teşviklerin taşıması gereken temel özelliklere değinmiş olup bahsettiği özellikleri:

Mali teşvikler ağırlıklı olarak yeni faaliyetlere sağlanmalıdır.

Mali teşvik uygulama sonuçlarının verimliliklerinin ölçülebilmesi için başarı ve başarısızlık kriterlerinin açık bir şekilde tanımlanması gerekmektedir.

Mali teşvikler için optimal bir uygulama süresi belirlenmelidir.

Mali teşvik sağlanan alan/faaliyetlerin pozitif dışsallık sağlama potansiyelinin yüksek olmasına dikkat edilmelidir.

Mali teşvik yetkisi, yetkinliğe sahip kurumlara verilerek üst bir otorite tarafından izlenmelidir.

Mali teşvik politikalarını uygulayıcı kurumlar ile hedef alan/faaliyet arasındaki iletişimin sağlıklı bir şekilde kurulması gerekmektedir (Karaş ve Karaş, 2019, s.6-8).

Vergi teşvikleri, ekonomik genişlemeyle birlikte artan kamu hizmetleri talebini karşılamak için ek harcamalar gerektirirken, hükümetlere sağlanan geliri sınırlandırır. Hükümetler teşvik sunduğunda, yarattıkları yükümlülüklerle bağlı kalırlar. Yani, mali teşvikler, işletmeleri yerleşmeye veya genişlemeye teşvik ederek bir alan için ekonomik bir patlama yaratabilir, ancak aynı zamanda hükümetlerin mali zorluklarla başa çıkma kabiliyetini de engelleyebilir (Mcdonald, Decker ve Johnson, 2020, s.365).

1.1. Teşvik Kavramı

Teşvik kavramının birçok tanımı bulunmakla birlikte devlet yardımı, sübvansiyon, iktisadi gayeli mali yardım, kamu yardımı, ucuz kredi gibi birçok farklı kavramlar ile ifade edilebilir. Bu kavramlar kullanım alanlarına göre de farklı anlamlar taşımaktadır (Yavan, 2011, s.29). Uluslararası anlaşmalarda teşvik kavramı yerine, GATT' da sübvansiyon, Avrupa Birliği Kurucu

Anlaşmasında devlet yardımı olarak ifade edilmiştir. Farklı kavramlar ile ifade ediliyor olmasından dolayı teşvik kavramının taşıdığı birkaç özelliğin bilinmesinde fayda vardır. Bu özellikler;

Teşvikler, devlet tarafından ya da devletin görevlendireceği kuruluşlar vasıtası ile verilmektedir.

Teşviklerden çoğunlukla özel kesim yararlanmakla birlikte kamu kesiminin faydalandığı bilinmelidir.

Teşvikler, ekonomik refah artırımı ve işletmelerin üretimi devam ettirebilmesi ve arttırabilmesi için verilmektedir.

Teşvikler ayni ve nakdi şekilde verilebilir.

Finansmanı halka bir mali yük oluştururken yararlanan teşebbüslere fayda sağlıyor olması nedeni ile negatif vergileme niteliği taşımaktadır (Topal, 2016, s.36-37).

İktisat literatüründe teşvik kavramı, belirli ekonomik faaliyetlerin diğerlerine oranla daha fazla ve daha hızlı gelişimini sağlamak için kamu tarafından çeşitli yöntemler ile verilen maddi ve/veya gayri maddi destek, yardım ve özendirmeler olarak ifade edilmektedir. Yapılan tanımlamalar farklı olsa da temel amaç kaynakların ülke ya da bölge ekonomisi açısından daha verimli ve faydalı kullanılmasının olanaklı hale getirilebilmesidir (Yayar ve Demir, 2012, s.121). Teşvik kavramı ekonomiye müdahale olgusunun somut bir örneğidir (Özcan, 2014, s.36) İktisadi düşünce tarihi kapsamında devlet müdahalesini ele aldığımızda merkantilizmde korumacı devlet anlayışı hâkim olup devletin ekonomiye müdahale etmemesi gerektiği düşünülmektedir. Fizyokratlar ise devletin ekonomide minimum düzeyde bulunması gerektiğini savunmaktadır ve Keynes ile beraber devletin ekonomiye müdahale etmesinin kaçınılmaz olduğu ortaya çıkmış ve ekonomik müdahalede maliye politikası araçlarının kullanılmasının yararı olacağı savunulmuştur. Günümüz koşullarında ise teşviklerin gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde ekonomiye müdahale aracı olarak kullanımı oldukça yaygındır (Yıldırım, 2019, s.13-15). Gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde teşvikler, ödemeler dengesinin ve büyümenin sağlanmasında, istihdama katkıda bulunmak amacıyla ve sosyal, kültürel ve politik birçok sebep ile devletin ekonomiye müdahalesinin gerekliliğini ortaya koymaktadır. Devlet sosyal, kültürel ve politik hedeflere ulaşmak için mal ve hizmet üretiminde yetersiz kalabilir bu durumda ise devletin en önemli uygulaması teşviklerdir (Uslu, 2007, s.54). Vergi teşviki ise belirli makro ekonomik hedeflere ulaşabilmek için vergi kanunlarında değişikliğe giderek bazı ekonomik unsurlara ya da faaliyetlere vergisel kolaylık ve ayrıcalıklar sağlamak olarak ifade edilebilir (Sökmen, 2011, s.75).

Bakırcı, Ekinci ve Şahinoğlu (2014) Veri Zarflama Analizi kullanarak hazırladıkları çalışmalarında Türkiye’de uygulanan teşvik ve kamu yatırımı araçlarının arzulan sonucunu ulaşmadığını ve Batı’da yer alan bölgelerin genellikle daha yüksek etkinliğe sahip olduğunu

görülmektedir. İstihdam temelli yapılan çalışmada son yıllarda Doğu bölgelerinde etkinlik kaybının büyük ölçüde arttığı belirlenmiştir. Bu bölgelerde özellikle hizmet ve tarım istihdamının teşvik edilmesinin bölgelerin etkinlik kaybının durdurulmasında önemli rol oynayacağı ifade edilmiştir (Bakırcı, Ekinci ve Şahinoğlu, 2014, s.296). Gülmez ve Noyan Yalman (2010) Sivas ilinde Kobilere yönelik yaptıkları çalışmada teşviklerin faydalı olduğunu özellikle de yöneticiler teşviklerin ihracat, markalaşma ve iç pazara yönelik büyüme sağladığını ifade etmişlerdir (Gülmez ve Noyan Yalman, 2010, s.254-255).

1.2. Mali Teşvikler Tarihçesi

Türkiye’de teşvik sistemi ve teşvik politikaları tarihi gelişimi Osmanlı imparatorluğuna kadar uzanmakla birlikte son 100 yılı ele alacak olursak Osmanlı dönemi son yıllarında, 1913’te sanayi kapsamlı bazı atılımlar yapabilmek için Teşvik-i Sanayi Kanunu Muvakkati” adıyla bir yasa çıkarılmış olup o gün ki şartlar göz önünde bulundurulduğunda yasanın etkili olmasını ve beklenen sonuçların elde edilmesinin önüne geçmiştir. Cumhuriyet ilanı ile birlikte ülke ekonomisini canlandırmak ve sanayi alanında bir sıçrama gerçekleştirebilmek için bir kalkınma hamlesi başlatılmıştır. Burada teşvik politikalarının başarıya ulaşabilmesi için dönemin iktisat ve maliye politikalarına göre bir değişim yaşanmaktadır. Genel olarak dönemler itibari ile politikaları sıralayacak olursak:1923-1929 dönemi karma ekonomi politikalarının uygulandığı bir dönem olarak ifade edebiliriz. Bu dönemde özel kesimde sermaye birikimi amacına dönük politikalar izlenmekle birlikte 1927 yılında Teşviki Sanayi Kanunu çıkartılmıştır. Yasa yürürlüğe girdikten sonra işletmeler büyümüş ve çoğalmış fakat ithal ikameci teşviklere ağırlık verildiğinden verimlilikte sağlanan artışlar işçi ücretlerinde aynı etkiyi yaratmamış ve amacına tam olarak ulaşamamıştır. 1927 yılında çıkarılan bu kanun 1929 Dünya ekonomik buhranı ve ardından ortaya çıkan İkinci Dünya Savaşı sebebi ile uyguma imkânı bulamamış ve 1942 yılında yürürlükten kaldırılmıştır.1929-1940 korumacı ve milli sermayeye yönelik politikaların uygulandığı dönemde sanayileşmeye ciddi destek sağlaması düşünülen özel sektörün yeterli bilgi ve deneyime sahip olmaması sebebi ile uzun dönemde kar getirecek yatırım yerine kısa dönemde kar getirecek işlere yönelimleri sebebi ile sanayileşme başarıya ulaşamamıştır. Ülkemizde finansal ve sanayi alanında KİT kuruluşu temel olarak 1930’lu yıllar ile başlamaktadır.1940-1960 liberal politikaların uygulanmaya başlandığı dönemde serbest piyasa ekonomisinin gelişmesine yönelik 1951’de Yabancı Sermayeyi Teşvik Kanunu, 1953’te Turizm Endüstri Teşvik Kanunu ve Maden Kanunu çıkarılmıştır. Bu teşvik politikaları bölgesel yaklaşımdan ziyade ulusal kalkınmayı gerçekleştirmeyi amaçlamıştır.1960-1970 dönemi sanayiye dayalı, ithal ikameci tüketim sanayilerinin kurulduğu bir dönemdir. 1960 yılında DPT kurulması ile 1963 yılında ilk planlı dönemin başlaması ile birlikte bölgesel teşvik politikaları dönemi de başlamıştır. Birinci 5 yıllık kalkınma planı ile bölgelerarası dengesizliklerin giderilmesi amaçlanmıştır. 1963 yılında sanayiye orta ve uzun vadeli kredi sağlamak amacı ile Türkiye Sınai ve Kalkınma Bankası

kurulmuştur. Dönemde sınırlı iç piyasa ve ihracata yönelmedeki yetersizlik ithal ikameci politikaların maliyetini arttırmıştır. 1967 yılında çıkarılan Kalkınma Planının Uygulanması Esaslarına Dair Kanun ile bölgesel teşvik sisteminin temelleri oluşturulmuştur. Bu yasanın kabulünden bir yıl sonra, Türkiye’de bölgesel gelişmenin gerçekleştirilmesi ve geri kalmış yörelerin teşviki yoluyla kalkındırılması amacıyla “Kalkınmada Öncelikli Yöreler” (KÖY) politikası başlatılmış ve teşviklere ilk kez bölgesel bir özellik kazandırılmıştır. 1970-1980 dönemi ara ve yatırım mallarına yönelik sanayi kurulmasına yönelik teşvikin sağlandığı bir dönemdir. 1980 sonrası dönem ise dışa açık ve liberal politikaların ağırlıklı olduğu bir dönemdir. İhracata dayalı sanayi ve büyüme politikasına geçilmesi ile beraber nakdi devlet yardımları hız kazanmıştır. Kaynak kullanımı destekleme primi uygulaması ile yatırımların %60’ını bulan hibe yardımı, turizm, ulaştırma, eğitim ve sağlık gibi önemli olan sektörlerde yatırımlarda ciddi sıçrama yaratmıştır. 1980 ile beraber ihracata yönelik ürünlerin üretiminin ön plana çıkması ile birlikte ülke ekonomisi emek yoğun tüketim malı ihraç ve ara malı ithal eden ülke konumundan büyük ölçüde ithalata bağımlı duruma gelmiştir. Bu durumda büyüyen sanayi ölçeği ile cari açık artmış ve ekonomik büyümenin olduğu dönemlerde cari açığa büyümüştür. Bu durum bir kırılganlık unsuru olarak görülmekte ve karar alıcıları olumsuz etkilemektedir. Ancak 1990 yılı ile beraber ortaya çıkan kaynak sıkıntısı yatırım teşviki amacıyla bütçeden tahsis edilen kaynaklarda azalmaya sebep olmuştur. 1990’lı yıllar ile beraber vergi muafiyeti ve vergi istisnası gibi vergi harcamalarını kapsayan teşvik tedbirleri yaygınlaşmıştır. 1995 yılından itibaren bölge ve sektör ayırmaksızın belirli bir büyüklüğün üzerindeki tüm yatırımlara kapsayan ağırlıklı olarak KDV istisnası ve Gümrük Muafiyeti destek unsurlarını içeren “Genel Teşvik Sistemi”, uygulamasına geçilmiştir. 2004 yılında Yatırımlar ve İstihdamı Teşvik Kanunu yürürlüğe girmiştir. 2005 yılında ise daha kapsamlı bir hale getirilmiştir. Bu teşvik politikasında vergi istisnası veya teşviki, sigorta primlerinde teşvik, bedelsiz arsa ya da yatırım yeri tahsisi, enerji desteği gibi destek unsurları bulunmaktadır. 2008 küresel krizi ile beraber Türkiye’de teşvik politikalarında bir revize zorunluluğu doğmuştur. Bu bağlamda yeni yatırım teşvik sistemine ait Bakanlar Kurulu Kararı ile sektör bazlı bölgesel teşvik sistemine geçilmiştir. Bu sistem ile bölgeler, İstatistiki Bölge Birimleri Sınıflandırması (İBBS) Düzey 2 esas alınarak sosyo-ekonomik gelişmişlik seviyesine göre 26 il grubu dört bölgeye ayrılmıştır. 2009 yılı ile birlikte uygulamaya başlanan teşvik sistemi ile bölgesel gelişmişlik farklılıklarını azaltmak, rekabette katkı sağlayacak, teknoloji ve AR-GE içeriği yüksek olan yatırımlara destek olmak ve sektörel kümelenmeyi desteklemek amaçlanmaktadır. 2012 yılına gelindiğinde ise 3305 sayılı yatırımlarda devlet yardımları hakkında kanun ile teşvik mevzuatında önemli değişiklikler yaşanmıştır. Bu karar ile yeni teşvik sistemi; genel bölgesel, büyük ölçekli, stratejik yatırım ve öncelikli teşviklerden oluşmuştur. Ancak izleyen yıllarda yaşanan ekonomik durgunluk ve işsizlik gibi sorunlar ortaya çıkınca teşvik sistemine yeni teşvikler ilave edilmiştir. Eklenen yeni teşvikler proje bazlı teşvik sistemi ve cazibe merkezi programlarıdır. Sistem bugüne kadar yapılan en geniş ve en kapsamlı teşvik sistemi olma özelliğini taşımaktadır. Hazırlanmasında bölgesel gelişmişlik düzeyleri yanı sıra her ilin kendine özgü özellikleri de dikkate alınmıştır. Yatırım büyüklüğü ve

niteliği göz önünde bulundurulan sistemde cari açığı azaltmak amacı ile ithalata bağımlılık oranı yüksek ara malı ve ürünlerinin üretiminin artırılması, istihdam artırıcı, stratejik yatırımları ön plana çıkaran daha fazla teşvik imkânı sunan bir sistem özelliği taşımaktadır. 2009 yılında 4 teşvik bölgesine ayrılan Türkiye 2012’de yürürlüğe giren yeni teşvik sistemi ile 6 bölgeye ayrılmıştır (Kaplan, 2019, s.70-74; Sağbaş, Erdoğan ve Şen, 2011, s.389-393; Tatar Candan ve Yurdadoğ, 2017, s.167-170; Baştaş, 2018, s.929-930; Karabıçak, 2013, s.265-267; Akdeve ve Karagöl, 2013, s.329-330, Giray, 2019, s.105-106).

1.3. Mali Teşvik Türleri

Vergi teşvikleri esasen yatırımların diğer ekonomik faaliyetlere kıyasla farklı biçimde vergilendirilmesidir. Vergi teşviklerinin başarıya ulaşması için vergilendirmeye en duyarlı projeler en uygun vergi uygulamalarına tabi tutulmalıdır ki vergi teşvikleri yatırımları arttıran bir etki meydana getirsin (Aslaner, 2015, s.174). Devletin vermediği sadece almaktan vazgeçtiği vergilere mali veya vergisel teşvik denir. Mali teşvikler vergiden muafiyet ve istisna şeklinde olabileceği gibi ödemenin ertelenmesi veya taksitlendirilmesi şeklinde de karşımıza çıkmaktadır (Yavan, 2011, s.36). Vergi oranlarında düşme, yatırımda indirim, yatırım kredisi, vergi tatilleri, vergi erteleme, istisnalar ve muafiyetler, ithalat ve gümrük vergisinin indirimli uygulanması, KDV desteği ile indirim ve giderler ile serbest bölge uygulamaları en yaygın örnekleridir (Kaplan, 2019, s.69). Vergi Oranlarını Düşürme, vergi oranlarındaki düşme iki farklı yol seçilerek yapılabilir. Birincisi, belirli kaynaklardan sağlanmakta olan vergiler için genel vergi oranında indirim yoluna gidilebilir. İkinci yol ise seçilecek belirli kriterleri sağlayan firmalar ya da sektöre ve bölgeye göre yapılacak vergi indirimleri şeklindeki uygulamalarıdır. Vergi oranı indirimi küçük firmalara yapılabilir bu uygulamalara tarım sektörü ve imalat sektörü örnek olarak verilebilir ve firma vergisel yükümlülüğü tamamen ortadan kaldırılmamaktadır. Hükümet yabancı sermaye yatırımlarını arttırmak amacı ile düşük oranlı kurumlar vergisi uygular (Zeren, 2018, s.58-62).

1.3.1. Yatırım İndirimi

İlk defa vergi sistemimize 1963 yılında 202 sayılı kanun ile dahil edilmiştir. Yatırımların tamamının veya bir kısmının vergilendirilebilir gelirden düşülerek yapılacak uygulamadır. En çok kullanılan teşvik türlerindendir ve yatırım maliyetini azalttığı için firma karlılığını arttırmaktadır. Maliyetlerin şeffaflığı, kontrol edilme kolaylığı bu indirim yönteminin pozitif yönleridir. Yatırım indirimi ile devlet yatırım teşviki, istihdam artışı, bölgesel farklılıkların giderilmesi, ulusal verimlilik artışı hedeflenmektedir (Zeren, 2018, s.58-62; Dürüs, 2005, s.63-64). Yatırımların özendirilmesinde en önde gelen teşviklerden olan yatırım indirimi, firmaların kazançlarından ayırmak suretiyle yatırıma tahsis edilen fonların vergiden istisna edilmesidir. Yatırım indirimi, ekonomik kalkınmanın da hızlanmasına katkıda bulunmak için kamu

yatırımları ile özel yatırımların belli bir oranın bazı koşullarla vergi matrahından kısmen veya tamamen indirilmesidir. Yatırım indiriminden amaçlanan ekonomik kalkınmasını hızlandırılmasında, fayda ve maliyetlerin göz önünde bulundurularak uygulamaya yön verilmesi ile sağlanmaktadır. Yatırım indirimi: yatırım miktarını arttırmak, yatırımların belirli büyüklüklerde gerçekleşmesini sağlamak, yatırımların uygun görülen bölgelerde ülke ekonomisi açısından önemli alanlarda yapılmasını sağlamak, istihdam ve kurumlaşmaya katkıda bulunmak gibi çeşitli fonksiyonlara da sahiptir. Çeşitli uygulama usulleri bulunmakla beraber bunlardan ilki indirimin, belli kayıt ve koşullara bağlı uygulanması, ikincisi, yatırımlardan elde edilen kazançları koşulsuz vergi dışı bırakılmasıdır. İlk uygulama olan indirimin, belli kayıt ve koşullara bağlı uygulanması iki usulde ile gerçekleşmektedir. Bunlar: Liste ve Kriter usuldür. Liste usulünde indirimden yararlanacak yatırımların listesi hazırlanmakta ve sübjektif değerlemeye yer verilmemektedir. Girişimcilerin genellikle kamunun istediği alanlara yönlendirilmesi daha olanaklıdır. İzlenmesi gereken makro politikalara uygun ve listede yer verilecek yatırım alanları ve türleri oldukça önemlidir. İkincisi uygulama olan yatırımlardan elde edilen kazançları koşulsuz vergi dışı bırakılması ise üç farklı şekilde uygulanabilir. Bunlar: indirime tek bir yıl için izin verilebilir, indirim sınırlı bir süreyi kapsayabilir (5-10 yıl), indirim tutarının sıfırlanana kadar düşürülmesine izin verilebilir. Yatırım indirimi pozitif dışsallıkları olan yatırımların seçilebilme olasılığın olması sebebi ve hazineye yüklediği gelir kaybının hesaplanabilir olması nedeniyle olumludur (Giray, 2019, s.73-74; Sökmen, 2011, s.81-82).

Yatırım indirimi bazı yatırımlar lehine ayırım etkisi ya da ikame etkisi yaratabileceği gibi teşebbüsün yatırımda kullanacağı sermaye maliyetini azaltıcı bir etki yaratarak gelir etkisine de sebep olabilir. Teşebbüsler yatırıma karar verirken kendisine en çok karı sağlayacak olan yatırıma yönelmek isteyeceklerdir. Bu kararı verirken mevcut yatırımın maliyetini ve vergi indirimi sebebiyle sağlanacak olan maliyet tasarrufunu göz önünde bulunduracaklardır. Bu şekilde bir yatırım gerçekleşecek olursa yatırım indirimi ikame etkisi yaratarak teşebbüs arzu edilen alana kaydırılmış olacaktır. Bu kayma ise teşvik edilen yatırıma konu sermayenin marjinal verimliliği veya karlılığı diğer yatırımlarinkine eşit oluncaya kadar devam edecektir. Diğer yandan yatırım indirimi teşebbüsün sermaye maliyetinde bir azalmaya yol açıyorsa bu durumda gelir etkisi ortaya çıkacak olup yeni yatırımların teşviki için gerekli olan temel şart yatırım indirimi sonrası karlılığın tatmin edilebilir düzeye ulaşmasıdır. Bu durum sağlanacak gibi görünüyorsa ise âtıl ve verimsiz fonlarda ekonomiye kazandırılmış olacaktır. Böyle bir durum oluşmasında ise özel kesin tüketimlerinin kısılması, spekülasyon fonların azaltılması, lüks gayrimenkule ayrılan fonların geriye çekilmesi ile yatırımlara yeni kaynak yaratılmış olacaktır (Mazlum, Yücel ve Tekeoğlu, 1990, s.8-9).

1.3.2. Yatırım Kredisi

Yatırım indirimi ile temel farkı yapılacak indirimin vergi borcundan düşülmesi olup yatırım indiriminde yatırılan fonlardan bir kısmı yatırım matrahından düşülmekteydi. Kısa süreli olarak yapılan yatırımlarda belirgindir. Tüm yatırım maliyetlerine uygulanacak olan yüzde 20'lik bir indirim sonrası gelirlerini arttırarak yatırım yapma teşvikini arttıracaktır. (Yıldırım, 2019, s.32). Yatırım kredisi yatırım yapan yatırımcıya verilen bir sübvansiyon niteliğindedir. Buradaki temel fark yatırım kredisi sınırlı yani o yıl vergilendirilebilir geliri olan girişimciler faydalanabilir iken sübvansiyon da bu tarz bir bağlayıcılık bulunmamaktadır. Yatırım kredisi marjinal oranları ne olursa olsun tüm yükümlüler için aynı krediyi sağlamaktadır. Bazı ülkelerde sadece kazancın elde edildiği yıl kullanılabilirken kullanılmayan yatırım kredisi ise gelecekteki vergi yükümlülüğünün karşılığı olarak sınırlı bir yıl olmak üzere ileriye taşınabilir (Giray, 2019, s.74-75)

1.3.3. Vergi Tatili

Belirli bir süre için verginin kaldırılması veya daha düşük vergi oranları, istisna ve muafiyetler şeklindeki ayrıcalıkların uygulanmasıdır. Belirli yörelerde veya konularda amaçlanı gerçekleştirmek üzere mali ve sosyal hedeflere aykırı davranmayan mükelleflerden belirli bir süre ya da tamamen vergi alınmaması durumudur (Sevgili, 2018, s.63). Vergi tatilinin yeni ve eski yatırım arasında ayırım yapmaması olumsuz tarafı iken basit bir uygulama olması da vergi idaresi açısından avantajlı tarafıdır. Genellikle 5-10 yıl uygulama imkânı olan vergi tatilinin 20 yıla kadar uygulanabilir olduğu ülkelerde bulunmaktadır. Başlangıç yılı belirlenmesine farklı birkaç yöntem bulunmaktadır. Bu yöntemler: yatırıma başlandığı yıldan, üretime geçildiği yıldan, kara geçildiği yıldan ve net kümülatif karın ilk yılından itibaren başlatmak şeklinde uygulama imkânı bulunmaktadır. Devlet açısından avantajlı olan yatırıma başlandığı yıldan itibaren başlaması iken yükümlü açısından net kümülatif kar elde edilmeye başlanınca süreni başlatılmasıdır. İki taraf açısından önemli olan nokta devletin daha az gelir kaybına uğramak istemesi iken yatırımcı ise daha az vergiye maruz kalmak isteyecektir. Az gelişmiş ülkelerde satış vergilerine düşük vergi oranı uygulaması ile karşımıza çıkan vergi tatili gelişmekte olan ülkelerde düşük veya sıfır oranlı kurumlar vergisi uygulaması olarak görülmektedir. Gelişmekte olan ülkelerde sıklıkla kullanılması bu teşvik türüne mobilite olanağı fazla olan firmaların daha duyarlı olması ve küreselleşme ile mobilite olanağının da artmasıdır. Özellikle Asya ekonomik krizinden çıkmak için Endonezya ve Uzak Doğu ülkelerinde kullanılan bir araç olmuştur (Giray, 2019, s.78-80; Özcan, 2014, s.63-69). Bu uygulama kısmen ve tamamen yapılabilir ve gelir ve kurumlar vergisi yolu ile kullanılabilir. Amaç doğrudan yabancı yatırımcı çekmektir. Tatil dönemi boyu vergi hesaplaması yapılmayan basit bir yöntemdir. Yeni kurulan şirketlere ciddi miktarda fayda sağlar. Uygulanmasında yönetim düzensiz ve bozuk ise mükelleflerin vergi idaresinden kaçmalarına fırsat veren bir yöntem olması olumsuz

yönlerindendir. Gelişmekte olan ülkelerde daha sık başvuru alan bir yöntem olup AB ülkelerinin birçoğunda uygulanmaktadır (Zeren, 2018, s.58-62; Acinöroğlu, 2009, s.151).

Vergi tatili birçok eleştiri de almakla birlikte bu eleştirilen temel sebepleri; saydamlığın oldukça az olması ve sapmalara yol açabilmesi, amacından uzaklaşmaya ve vergiden kaçınmaya sebep olabilmesi, kısa vadeli yatırımlar için olumlu bir uygulama iken uzun vadeli yatırımlar için tercih konusu olmaması, yeni ve eski firma arasında rekabette eşitsizliklere sebep olmasıdır (Topal, 2016, s46).

1.3.4. Vergi Ertelemesi

Bir teşvik önlemi olarak vergi erteleme ile vergi borcunun doğması önlenmektedir. Teşvik vergiyi doğuran olay gerçekleşmeden sağlanmaktadır. Vergi gelir kaybına neden olacaktır. Yabancı sermayeyi ülkeye çekmesi, ülkeye kazançların yeniden yatırılmasına imkân vermesi sebebi ile gelişmekte olan ülkelerde kullanılmaktadır. Gelişmekte olan ülkelerde oluşan yüksek enflasyon sebebi ile bu yöntem kullanılır sebebi de yüksek enflasyon yaşayan ekonomide paranın zamanla değerini yitirecek olması sonucu vergilerin ileri tarihlere ertelenecek olması yükümlüler açısından pozitif bir durumdur (Zeren, 2018, s.58-62; Acinöroğlu, 2009, s.154). Bu verginin ödenme süresi vergiyi doğuran olayın gerçekleşmesiyle vergi borcunun fiilen ödenmesi için vergi kanununda öngörülen hukuki süredir. Vergi geciktirilmesi ise bu hukuki sürenin geciktirilmesidir. Gelir üzerinden alınan vergiler için belli bir süre bağışıklık sağlayan uygulama da süre genellikle 5 yıl olmakla birlikte 15 yıl ve üzerinde de uygulanabilir. Genellikle gelişmekte olan ülkelerde yoğun kullanılan bu teşvik türü ülkelerde kazançların yeniden yatırılmasının da teşvikini sağlamaktadır. Vergilerin mümkün olduğunca ileriye ertelenmesi yüksek enflasyon yaşayan ülkelerde yatırımcılar açısından avantajlıdır. En önemli avantajı yönetiminin kolay, basit olması ve yatırımcılar için getirisinin önceden bilinmesidir. Kısa süre uygulanan vergi erteleme sonucu yabancı yatırımcılar da bir artış gözlemlenmemektedir. Bunun sebebi yatırımcı yatırımını tamamladıktan sonra kısa bir süre içinde kara geçmekte ve vergi erteleme bitmesi ile yatırımcı fayda sağlayamamaktadır. Şirketlerin kar dağıtımına gitmemesi vergi erteleme örneği verilebilir (Giray, 2019, s.77-78)

1.3.5. Yatırım Yeri Tahsisi

Sanayi ve Teknoloji Bakanlığınca (Teşvik Uygulama ve Yabancı Sermaye Genel Müdürlüğü) verilmiş yatırım teşvik belgesi sahibi olan veya yatırımın karakteristik değerlerini içerecek şekilde yatırım yeri tahsis edileceğine ilişkin yazı verilmiş olan gerçek ve tüzel kişiler faydalanabilirler. Yatırım teşvik belgelerinde, yatırım yeri tahsisinin destek unsuru olarak mutlaka belirtilmesi gerekmektedir. Bu durum belirtilmemiş ise bu destek unsurunun teşvik belgesine ilave ettirilmesi sağlanmalıdır (Milli Emlak, 2020, s.5).

1.3.6. Hızlandırılmış Amortisman

Hızlandırılmış amortisman, çoğu zaman politika yapıcılar tarafından tercih edilir çünkü kısa vadede firma yatırımını teşvik etmesi beklenir (Fan ve Liu, 2020, s.1). Bir firmanın sermaye yapısı göz önüne alındığında, hızlandırılmış amortismanın yatırımı teşvik ettiğini göstermek kolaydır. Bu, vergi avantajı nedeniyle bir firmanın daha düşük bir başlangıç FVÖK ile yatırım yapmaya karar verdiği anlamına gelir. Ancak Ceteris paribus, daha düşük bir FVÖK, daha yüksek bir temerrüt olasılığı anlamına gelir. Bu doğruysa, hızlandırılmış amortisman iflasların artmasına ve dolayısıyla daha yüksek riske neden olabilir (Panteghini ve Vergalli, 2015, s.2-3) Uygulama teknolojik gelişmelerdeki yenilikleri yatırımcı çevrelerde yaymayı amaçlamaktadır. Bir başka ifade ile yatırımcıları yeniliklere açık hale getirmeyi ve yenilikler karşısında hızlı bir şekilde uyum sağlamayı ve elverişli bir iktisadi ortam hazırlamayı amaçlar. Bu sayede oluşacak dinamizm ile daha kaliteli mal üretimi ve uluslararası rekabet imkânı oluşturulabilecektir. Bu ortam sağlanamazsa milli ekonominin üretim teknolojisi zayıf kalacaktır ve oluşacak durum hiçbir ülkenin arzu etmeyeceği bir sonuçtur (Mazlum, Yücel ve Tekeoğlu, 1990, s.9). Bir varlık maliyetinin vergisel amaçlı gerçek amortisman oranından daha hızlı yazılmasıdır. Maliyeti vergi tatili, yatırım indirimi ve yatırım kredisinde daha azdır. Bu teşvikten yararlanmada ülkeler genellikle azalan bakiler usulüne göre amortisman türü kullanırlar. Bu yöntem mevcut olan işletmeler ve yatırımlarını arttırmayı düşünen işletmeler için fayda sağlamaktadır. Kar olması önemli olup birkaç yıl kar elde edemeyen yatırımların büyük kısmında faydalı olmaz (Zeren, 2018, s.58-62). Teşvik türü, yatırım sonucu elde edilen karlar üzerinde etkili olmaktadır. Amortisman yolu ile vergi tasarrufu sağlanması belirli şartlarda gerçekleşmektedir. Bunlar: Amortismanın yüksekliği etkisi ile doğru orantılıdır. Sabit kıymet ömrü uzunluğu ne kadar uzun olursa vergi kredileri ödeme süresi de o kadar uzun olur. Vergi oranları ne kadar yüksek olursa tasarruf değeri de o oran kadar yüksek olur. Azalan bakiyeler yöntemi olarak da bilenen yöntem enflasyonun muhasebe kayıtlarında ve kayıtlara dayalı olarak uygulanan işletme politikasında ortaya çıkardığı çarpıklığı gidermek için geliştirilmiştir. Yıl içinde yatırım gelirinin tamamının amortisman olarak yazılabilmesine olanak tanınması en uç uygulaması olarak karşımıza çıkar. Bu durumda yatırım maliyetinin tamamı gider olarak yazılmış olacaktır.

Hızlandırılmış Amortisman yönteminin ekonomik olarak sağlayacağı üç fayda bulunmaktadır. Bunlar: işletme içi fonların arttırılması, yatırımları kısa sürede itfası ve riskin azaltılmasıdır.

İşletme içi fonların arttırılması: burada bahsedilen fonlar devletin yatırımcıya verdiği faizsiz kredi niteliğindedir. Biriken fonlar sabit sermayenin fiziki yıpranma süresi sonuna kadar kullanılmaktadır. Teknik yenilikleri yakından izlemeyen az gelişmiş ülkelerin, teknik yıpranma süresi dolmadan biriken fonları kısmen yeni yatırımlar için kullanabilmesi o grupta yer alan ülkeler için bir avantajdır.

Firmalar biriken fonlarla daha güçlü konuma gelecek ve kredi temin etmeleri daha kolay gerçekleşecek, hisse senedi ve tahvil şeklinde sermaye artırımını yapmaları daha olanaklı hale gelecektir.

Yatırımların Kısa Sürede İtfası: hızlandırılmış amortisman vergi ödemelerini geciktirmekle birlikte, yatırımcıya yatırım maliyetini kısa bir sürede geri almasına olanak yaratmakla birlikte vergi kazancı da sağlamaktadır.

Riskin Azaltılması: hızlandırma teknikleri ve sermayelerin hareketsizlik dönemlerini kısaltarak firmaları daha riskli yatırımlara girişmeleri için teşvik etmektedir.

Bu teşvik türü yeni makine ve teçhizat yatırımlarını kolaylaştırabilirken gereksiz yatırım sebebi de olabilir. Özellikle gelişen işletmeler sürekli yatırım yapmak istediklerinden hızlandırılmış amortisman sayesinde biriken fonlardan harcamalarına finansman yaratabileceklerinden özellikle ekonominin canlanma dönemlerinde durgunluk dönemlerine göre faydası daha çoktur (Giray, 2019, s.75-77).

Hızlandırılmış amortisman yukarıda da bahsedildiği gibi hem vergi ödemelerini geciktirmekte hem de işletme içinde kullanılabilir kaynakları arttırmaktadır. Yatırımın ilk yıllarında yapılacak yüksek oranda bir indirim daha az vergi ödenmesine sebep olacak ve bir nevi vergi erteleme etkisi yaratarak işletmelerin banka yerine devletten faizsiz kredi kullanımına yol açacaktır (Topal, 2016, s.47).

1.3.7. İstisna ve Muafiyetler

İstisna mal, hizmet ve işlem gibi vergi konularının kanun hükümlerine göre tamamen veya kısmen vergi dışı bırakılmasıdır. Muafiyet vergi kanunlarında belirli olan bireyler veya birey gruplarının vergi dışı bırakılması durumudur. Ülkelerin tamamına yakını vergi kanunlarında bulunmakta olup gelir dağılımı adaleti sağlanmasında faydası vardır.

İstisnalar objektif vergi yükümlülüğünü kaldırıcı hükümler iken muafiyetler subjektif vergi yükümlülüğünü kaldırıcı hükümlerdir. En klasik olan ve en çok kullanılan teşvik türlerindendir. Vergi kanunlarında bu teşvik türüne yer verilmesinin ekonomik, sosyal, siyasi, mali ve idari gerekçeleri bulunmaktadır.

Ekonomik Gerekçeler: ülke kalkınması için gerekli olan nitelik ve nicelikte yatırımlar için vergi istisna ve muafiyetlerine başvurulmaktadır. Özellikle yeni gelişen sanayilere tanınacak olan istisnalar daha önce var olmayan bir faaliyet kurulmasını teşvik edecektir.

Mali Gerekçeler: Bazı gelir unsurlarının vergi dışından bırakılması bu unsurlardan alınacak vergi tutarı bunların toplanmasının idareye getireceği yükten daha az olabilir.

Sosyal Gerekçeler: Devlet piyasada oluşacak gelir dağılımına müdahale de bulunarak yatay ve dikey gelir dağılımını yeniden sağlar. Ayrıca pozitif dışsallık yaratan faaliyetlerin artmasına da

katkısı vardır. Sosyal amaçlı istisna ve muafiyetlere örnek verecek olursak eğitim ve sağlık ile ilgili gayrimenkullerin vergi dışında bırakılması, hastalık ve sakatlık durumu olan bireylerin gelir elde etme güçlükleri yaşaması dolayısıyla vergi dışında tutulmaları verilebilir. Ülkemizde 2589 sayılı Belediye Gelir Kanununda yer alan elektrik ve hava gazı vergisinde “kazanç amacı gütmeyen, gütmemek şartıyla işletilen; hastane, dispanser, klinik, sağlık ocağı ve merkezleri, klşe ve havra gibi ibadethaneler” vergiden muaftır.

İdari Gerekçeler: Buradaki amaç gelir vergisinin çok geniş çok geniş düşük gelirli vergi yükümlüsü üzerinde yaygınlaşmasının yaratacağı idari yetkisizlikleri önlemektir.

Siyasi Gerekçeler: Baskı grupları örgütlenme maliyetlilerini bu teşvikler sayesinde daha büyük bir kolaylıkla karşılabilmektedir (Giray, 2019, s.81-83; Zeren, 2018, s.58-62).

1.3.8. İndirim ve Giderler

Daha çok kişisel indirimler olarak karşılaşılmaktadır. İndirimleri ekonomik amaçlı indirimler ve sosyal amaçlı indirimler şeklinde iki başlık altında toplayabiliriz.

İndirimler

Ekonomik Amaçlı İndirimler: En yaygın olan türü zarar indirimi ve ödenen bazı vergilerin indirimidir. Zarar indirimi ile ilgili iki farklı görüş bulunmaktadır.

Birincisi, zarar indirimine karşı çıkmaktadır. Karşı çıkan yazarların başında Kaldor gelmektedir. Vergi adaleti açısından nasıl sermaye değer artışı vergilendirilmiyorsa, sermaye kayıplarının da vergilendirilmemesi gerektiğini ifade etmiştir. Zarar indirimine izin verilmesi durumunda prodüktif olmayan girişimler, karlı ve prodüktif girişimler üzerinde yük oluşturabilir. Bu sebeple de belirli bir kaynakta oluşan kar ve zararın ayrı ayrı düşünülmesi gerekmektedir.

İkinci görüş ise zarar indiriminin olması gerektiğini savunmaktadır. Domar ve Musgrave teorisine göre zarar indiriminin olmaması durumunda risk yüklenmesi marjinal faydası sıfır kalacak ve girişimciler getirisi daha yüksek olan riskli yatırımlara daha az yönelecekler. Bu indirim türü hemen hemen bütün ülkelerde kabul edilmekle birlikte bu indirimden yararlanmanın belirli şartları bulunmaktadır. Bu şartlar:

-Vergi kanunlarında matrahtan izin verilen zarar işletme ile sınırlıdır.

-Zarar yükümlünün iradesi dışında olmalıdır.

-Zarar indirimi sadece zarara uğrayan birey tarafından yapılabilir.

Zarar ileriki ve geçmiş yıllara veya hem ileriki hem geçmiş yıllara doğru sınırlı ve sınırsız olarak indirilebilir. Zarar indirimi yatırımcılar açısından ilk birkaç yıl üretim artışı ve piyasada

rekabet ortamında var olmak istedikleri için zarar edebilecekleri de düşünül­düğünden oldukça önemli bir uygulamadır.

Ödenen bazı vergilerin indirimi ise yıl içinde stopaj yolu ile ödenen vergiler yer almaktadır.

Sosyal Amaçlı İndirimler: Bu indirimler arasında en az geçim indirimi, bağış ve yardım şeklinde ödemeler ve diğer sosyal indirimler bulunmaktadır.

En az geçim indirimi, vergi ödeme gücünün başlangıç noktası, yükümlülerin fiziki varlıklarını sürdürebilmeleri için gerekli olan minimum gelirdir. Sınır aşılması durumunda ödeme gücü ortaya çıkmakla birlikte sınırın altında kalan kısım vergi dışı tutulacaktır. Yaşamlarını devam ettirecekleri gelir yanında evlilik durumu, çocuk sayısı, sakatlık gibi durumların bireyde bulunup bulunmaması gibi durumlarda farklı uygulamalar yapılmaktadır.

Uygulanmasında matrahtan indirim ve vergiden indirim olmak üzere iki farklı uygulama türü bulunmaktadır.

Matrahtan indirim yönteminde en az geçim indirimi miktarı matrahtan indirilmekte ve kalan tutar üzerinden artan oranlı tarife uygulanmaktadır. Bu yöntem ülkemizde 1968 yılına kadar uygulama imkânı bulmuştur.

Vergiden indirim yönteminde indirim matrahtan değil vergiden yapılmakta olup ülkemizde 1968 yılından sonra uygulanmıştır. En az geçim indirimi gelir vergisinde uygulanırken kurumlar vergisinde uygulanmaz. Sebebi de kişilerin minimum yaşam düzeyinin bulunabilmesidir. Ayrıca en az geçim indirimi kendisinden beklenen işlevi yerine getirebilmesi için enflasyon koşullarına göre güncellenmelidir.

Bağış ve yardım şeklinde ödemelerde ise bireyler arasında dikey gelir dağılımını etkilemektedir. Bu tür yapılacak ödemelerin vergiden indirilebilmesi için belirli şartlar bulunmaktadır. İlk sınırlama yapılacak bağış yerlerinin belirli olması durumudur. Bu tür bağışların nerelerde geçerli olacağı o ülke vergi kanunlarında belirtilmiştir. Bu yerler başında eğitim, sağlık, kamu yararına hizmet sunan kuruluşlar, hayırla ilgili kurumlara yapılacak bağışlar gelmektedir. Diğer bir sınırlama sebebi de bağış miktarı ile ilgilidir. Genellikle bu oran yükümlünün gelirinin belirli bir yüzdesini aşamaz. Sınırlama getirilmesinin sebebi indirimin suistimal edilmesinin engellenmesidir. Ancak toplumsal fayda sağlayan bazı hizmet sunumlarında özel sektör teşviki sağlamak için vergi matrahından sınırsız indirime izin verilmesi gerektiğini savunanlar tarafından eleştirilmektedir.

Diğer Sosyal İndirimler arasında emeklilik kesenekleri, işsizlik primi, hastalık, nafakalar yer almaktadır. Amaç emeklilik gelirinde sağlanan indirim ile uzun vadeli fon birikimi sayesinde emeklilikte makul bir yaşam standardını sağlamada yardımcı olmaktır (Giray, 2019, s.83-88).

1.3.8.1. Engelli Indirimi

Engelli indiriminden faydalananlar aşağıdaki şekilde sınıflandırılmaktadır.

Birinci derece engelliler için 2000 TL olan tutardan çalışma gücünün asgari %80'ini kaybeden hizmet erbabı faydalanmaktadır.

İkinci derece engelliler için 1170 TL olan tutardan çalışma gücünün asgari %60'ını kaybeden hizmet erbabı faydalanmaktadır.

Üçüncü derece engelliler için 500 TL olan tutardan çalışma gücünün asgari %40'ını kaybeden hizmet erbabı faydalanmaktadır. Ayrıca belirlenen tutarlar aylık tutar olup hizmet erbabının ücretinden indirilmektedir. İndirimden mükellef dışında bakmakla yükümlü olan (Eş, Çocuk) engelli kişiler içinde uygulanmaktadır. Bu indirimden serbest meslek faaliyetinde bulunan ve basit usulde vergilendirilen ticari kazanç sahipleri ve bakmakla yükümlü olduğu engelli kişi bulunan serbest meslek erbabı ile hizmet erbabı yararlanır (Giray, 2019, s.152).

1.3.8.2. Özel Sigorta Primi

Mükellefler şahıs sigortası primlerini belgelemek kaydıyla ödedikleri ayda elde ettikleri ücretin Gayrisafi tutarından indirebilir (Giray, 2019, s.153). İndirim oranları ise hayat sigortası poliçesi için ödenen primlerin %50'si iken şahıs sigorta poliçeleri (ölüm, kaza, sağlık, hastalık, engelli, işsizlik, analık, doğum ve tahsil gibi.) için tamamını, ödediği ayda elde edilen ücretin %15'ini ve yıllık olarak asgari ücretin yıllık tutarını aşmaması gerekir (GVK md.89/1).

1.3.8.3. İşsizlik Sigortası Primi

Bu uygulamada işçinin sigorta primine dayalı olarak aylık brüt ücretin %1 miktarında işsizlik sigortası olarak hesaplanan prim ücretin vergilendirilmesi aşamasında gayrisafi ücretten düşülür. Bu indirimin istisnai durumu ise işçinin emekli sağlığına bağlı olmasıdır. Bu durumda hesaplama yapılmamaktadır (Yıldırım, 2019, s.86).

1.3.8.4. Sendika Aidatı

Aylık indirim tutarı 1 günlük çıplak ücreti geçmemek şartıyla işçiler tarafından sendikalara ödenen aidatlar gayrisafi ücretten indirilmektedir (Yıldırım, 2019, s.86).

1.3.8.5 Eğitim ve Sağlık Harcamaları

Mükellefin kendisi, eşi, küçük çocuklarına ilişkin yaptığı eğitim ve sağlık harcamaları vergi matrahından indirilmektedir. Bu uygulamada dikkat edilmesi gerek nokta beyan edilen gelirin %10'unu aşmaması, Türkiye'de yapılması ve gelir veya kurumlar vergisi mükellefiyeti bulunan gerçek ve tüzel kişilerden alınacak belgelerle teşvik edilmesi şartlarının sağlanması gerekliliğidir (GVK, md.89/2). Bu indirimin amacı eğitim hizmetinin yaratacağı toplumsal faydaya dayanılarak, eğitim hizmetinin özel sektör kanalı ile arttırılmasıdır (Giray, 2019, s.155).

1.3.8.6. Bağış ve Yardım

-Gelirin %5'i ile sınırlı İndirilecek Bağış ve Yardımlar

Genel ve özel bütçeli kamu idareleri, il özel idareleri, belediyeler, köyler ile kamu yararına çalışan dernekler ve (700 Sayılı KHK'nın 45.nci maddesiyle değişen ibare; Yürürlük: 09.07.2018) Cumhurbaşkanınca (15) vergi muafiyeti tanınan vakıflara yıllık toplamı beyan edilecek gelirin % 5'ini (kalkınmada öncelikli yöreler için % 10'unu) aşmamak üzere, makbuz karşılığında yapılan bağış ve yardımlar (GVK, 89/4).

-Tamamı Gelirden İndirilebilecek Bağış ve Yardımlar

Bu tür yardımları şu şekilde sıralayabiliriz:

Kamu kurumlarına yapılan eğitim ve sosyal amaçlı bağış ve yardımlar: Mükellefler genel bütçeye dahil dairelere, katma bütçeli idarelere, il özel idarelere, belediyelere ve köylere okul ve 100 yatak kapasiteliyi geçmemek şartıyla bakımevi, yetiştirme yurdu, huzurevi gibi yerlerin inşası veya faaliyetlerinin idame ettirilebilmesi için yaptıkları nakdi, ayni yardım ve bağışların tamamını yıllık beyanname ile bildirdikleri gelirlerinden indirmelerine imkân tanınmıştır (Giray, 2019, s.154)

Kültür ve sanat amaçlı yapılan bağış ve yardımlar: Genel ve özel bütçeye dahil dairelere, il özel idarelere, belediyelere, köylere, kamu menfaatine yararlı derneklere ve Cumhurbaşkanınca vergi muafiyeti tanınan vakıf ve bilimsel araştırma faaliyetinde bulunan kurum ve kuruluşlar ya da Kültür ve Turizm Bakanlığınca desteklenen, desteklenmesi uygun görülen kültür, sanat, kütüphane vb. yerlere yönelik yapılan harcamalar gelirden indirilir (GVK, 89/7).

Gıda ve yardım bankalarına yapılan bağış ve yardımlar: Fakirlere yardım amacıyla gıda bankacılığı faaliyetinde bulunan dernek ve vakıflara Maliye Bakanlığınca belirlenen usul ve esaslar çerçevesinde bağışlanan gıda, temizlik, giyecek ve yakacak maddelerinin maliyet bedelinin tamamı gelirden indirilir (GVK, 89/6).

Spor amaçlı sponsorluk çerçevesindeki bağış ve yardımlar: Gençlik ve Spor Genel Müdürlüğünün Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun ile 17.6.1992 tarihli ve 3813 sayılı

Türkiye Futbol Federasyonu Kuruluş ve Görevleri Hakkında Kanun kapsamında yapılan sponsorluk harcamalarının; amatör spor dalları için tamamı, profesyonel spor dalları için % 50'sinin gelirden indirilmesine imkan tanınmıştır (GVK, 89/8).

Özel kanunlar çerçevesinde yapılan bağış ve yardımlar

Herhangi bir sınırlamam olmamakla birlikte vergiye tabi matrah beyan edilen gelirden indirilebilir.

Diğer bağış ve yardımlar

Cumhurbaşkanlığından başlatılan yardım kampanyalarında makbuz karşılığı yapılan nakdi bağış ve yardımların tamamı gelirden indirilebilir.

Türk Kızılay Derneğine ve Türkiye Yeşilay Cemiyetine makbuz karşılığı yapılan bağış ve yardımlar gelirden indirilebilir. Bu hususta dikkat edilmesi gerek nokta İktisadi İşletmeleri kapsamıdır (Giray, 2019, s.155).

1.3.8.7. Asgari Geçim İndirimi

Ücretin gerçek usûlde vergilendirilmesinde asgarî geçim indirimi uygulanır.

Asgarî geçim indirimi; ücretin elde edildiği takvim yılı başında geçerli olan ve sanayi kesiminde çalışan 16 yaşından büyük işçiler için uygulanan asgarî ücretin yıllık brüt tutarının; mükellefin kendisi için % 50'si, çalışmayan ve herhangi bir geliri olmayan eşi için % 10'u, çocukların her biri için ayrı ayrı olmak üzere; ilk iki çocuk için % 7,5, üçüncü çocuk için %10, diğer çocuklar için % 5'idir. Gelirin kısmî döneme ait olması halinde, ay kesirleri tam ay sayılmak suretiyle bu süreye isabet eden indirim tutarları esas alınır. Asgarî geçim indirimi, bu fıkra göre belirlenen tutar ile 103 üncü maddedeki gelir vergisi tarifesinin birinci gelir dilimine uygulanan oranın çarpılmasıyla bulunan tutarın, hesaplanan vergiden mahsup edilmesi suretiyle uygulanır. Mahsup edilecek kısmın fazla olması halinde iade yapılmaz (Türkay, 2017, s.139).

İndirimin uygulamasında "çocuk" tabiri, mükellefle birlikte oturan veya mükellef tarafından bakılan (nafaka verilenler, evlat edinilenler ile ana veya babasını kaybetmiş torunlardan mükellefle birlikte oturanlar dâhil) 18 yaşını veya tahsilde olup 25 yaşını doldurmamış çocukları, "eş" tabiri ise, aralarında yasal evlilik bağı bulunan kişileri ifade eder.

İndirim tutarının tespitinde mükellefin, gelirin elde edildiği tarihteki medenî hali ve aile durumu esas alınır. İndirim, yukarıdaki oranlara göre hesaplanan tutarları aşmamak kaydıyla, ücret geliri elde eden aile fertlerinden her biri için ayrı ayrı, çocuklar için eşlerden yalnızca birisinin gelirine uygulanır. Boşananlar için indirim tutarının hesabında, nafakasını sağladıkları çocuk sayısı dikkate alınır.

Ücretlerin vergilendirilmesinde asgari geçim indirimi uygulandıktan sonra, varsa teşvik amaçlı diğer indirim ve istisnalar dikkate alınır.

Cumhurbaşkanı, indirim konusu yapılacak toplam tutarın asgarî ücretin yıllık brüt tutarını aşmaması şartıyla ikinci fıkrada belirtilen asgarî geçim indirimi oranlarını artırmaya veya kanunî oranına kadar indirmeye yetkilidir.

Asgarî geçim indiriminin uygulama dönemleri ve mahsup şekli ile diğer hususlara ilişkin usûl ve esaslar Maliye Bakanlığınca belirlenir (GVK, 32).

1.3.8.8. Zarar İndirimi

Gelirin toplanmasında gelir kaynaklarının bir kısmından hasıl olan zararlar (80. inci maddede yazılı diğer kazanç ve iratlardan doğanlar hariç) diğer kaynakların kazanç ve iratlarına mahsup edilir.

Bu mahsup neticesinde kapatılmayan zarar kısmı, müteakip yılların gelirinden indirilir. Arka arkaya beş yıl içinde mahsup edilmeyen zarar bakiyesi müteakip yıllara naklolunamaz.

Menkul ve gayrimenkul sermaye iratlarında, gider fazlalığından doğanlar hariç, sermayede vukua gelen eksilmeler zarar addolunmaz.

Tam mükellefiyette yurt dışı faaliyetlerden doğan zararlar, faaliyette bulunulan ülkenin vergi kanunlarına göre beyan edilen vergi matrahlarının (zarar dahil) her yıl o ülke mevzuatına göre denetim yetkisi verilen kuruluşlarca rapora bağlanması ve bu raporun aslı ile tercüme edilmiş bir örneğinin Türkiye'deki ilgili vergi dairesine ibrazı halinde mahsup edilebilecektir. Denetim kuruluşlarınca hazırlanacak raporun ekinde yer alan vergi beyanlarının, bilanço ve kar-zarar cetvellerinin o ülkedeki yetkili mali makamlarca onaylanması zorunludur. Faaliyette bulunulan ülkede denetim kuruluşu olmaması halinde, her yıla ait vergi beyannamesinin, o ülke yetkili makamlarından alınan birer örneğinin mahallindeki Türk elçilik ve konsoloslukları, yoksa orada Türk menfaatlerini koruyan ülkenin aynı mahiyetteki temsilcilerine onaylatılarak, aslının ve tercüme edilmiş bir örneğinin ilgili vergi dairesine ibrazı yeterlidir.

Türkiye'de mahsup edilen yurt dışı zararın, ilgili ülkede de mahsup edilmesi halinde, Türkiye'deki beyannameye dahil edilecek yurt dışı kazanç, mahsuptan önceki tutar olacaktır.

Türkiye'de Gelir Vergisinden istisna edilen kazançlarla ilgili yurt dışı zararlar, yurt içindeki kazanç ve iratlardan mahsup edilmez.

Bu maddenin uygulanmasıyla ilgili usul ve esasları belirlemeye Maliye ve Gümrük Bakanlığı yetkilidir (GVK, 88).

1.3.8.9. Ödenen Vergilerin İndirimi

Yıllık beyannamede gösterilen gelire dahil kazanç ve iratlardan GVK ve KVK' ya göre kesilmiş bulunan vergiler beyanname üzerinden hesaplanan Gelir ve Kurumlar vergilerinden mahsup edilir. Mahsup olunan tutar Gelir Vergisinden fazla olduğu taktirde aradaki fark vergi dairesinde mükellefe bildirilir ve mükellefin tebliğ tarihinden itibaren 1 yıl içinde müracaat etmesi üzerine ret ve iade olunur. Ayrıca tam mükellefiyete tabi mükellefin yabancı memlekette elde ettiği kazanç ve iratlardan mahallinde ödemediği benzeri vergiler, Türkiye'de tarh edilen Gelir ve Kurumlar Vergilerinden yabancı memlekette elde edilen kazanç ve iratlara isabet eden kısımdan indirilir (Giray, 2019, s.157).

Giderler

Bir yükümlünün vergi borcu hesaplanırken brüt gelirinden gerek gelirin elde edilmesi gerekse gelirin devamının temini için yapılan vergi kanunlarında yer alan harcamaların düşülmesidir. İndirimler net gelirken düşülmekte iken giderler brüt gelirden düşülmektedir. Gider olarak ısıtma, aydınlık, reklam, kırtasiye, ulaşım gibi genel giderler ile yapılan işle ilgili seyahat ve konaklama giderleri örnek verilebilir. Yükümlünün işiyle ilgili olmayan şahsi ve ailevi ihtiyaçları gider olarak indirilmezler. Örneğin özel şoför, bekçi ve hizmetçiye verilen ücretler gider olarak indirilmezler (Giray, 2019, s.83-88).

1.4. Mali Teşviklerin Amaçları

Vergi koymanın en önemli nedenleri arasında mali amaç gösterilebilir. Devlet bu amaç doğrultusunda vergi teşvik politikalarını uygulamaktadır. Kısa vade de devletin vergi kaybına uğradığı düşünülse de uzun vade de vergilerin düşmesi bireylerin tasarrufları arttırmasına ve faiz haddinin de düşmesine sebep olacaktır. Düşük faiz sonucu da yatırımlar artacak uzun vadede ekonomik verimlilik ve üretim düzeyi artışına neden olacaktır. Bu süreç sonucunda ise vergi gelirlerinde artış meydana gelecektir. Maliye teorisi açısından vergi teşviklerinin değerlendirilmesi sonucunda şu gerekçeler ortaya çıkmaktadır.

Bu amaçla maksimum verim sağlayacak bir vergi teşviki katlanılacak objektif ve reel vergi yükünün minimum düzeyde olması gerekmektedir.

Devlet tarafından vergi oranlarının arttırılması sonucunda tam tersi yönde vergilerin düşmesine yol açabilir.

Devlet özellikle verimli yatırımların teşviki amacıyla ilgili alanlara sağlamış olduğu mali amaçlar dolayısıyla vergi gelirlerinin azalmasının aksine vergi gelirlerinde bir artış meydana gelir (Çelik, 2019, s.87-88).

1.4.1. Yatırımların Arttırılması

Vergi tedbirleri yatırım maliyetini düşürebildiği sürece ya da yatırımın vergi sonrası gelirini arttırabildiği sürece başarılıdır (Dürüs, 2005, s.23).

Yatırımları; Pazar büyüklüğü, hammadde durumu, nitelikli işgücünün yeterliliği ve maliyeti, ulaşım ve altyapı maliyeti ve politik istikrar vergi dışı faktörler olarak yatırımları etkilemekte iken vergi oranları, vergi teşviki ve şeffaflık, basitlik vergi kanunları ve yönetiminde istikrar ile kesinlik vergi faktörleri olarak yatırımları etkilemektedir (Giray, 2019, s.51). Yatırım hacminde artış sağlamak için genellikle maliyetlerde azaltmalar yapma, hedeflenen kar oranını yükseltme, finansman için fonlar oluşturulması ile mümkün olabilir. Ülkelerin ekonomik koşulları yatırım hacminde etkilidir. Yapılacak vergi teşvikleri ile yetersiz bölgeler için yatırımların arttırılması, AR-GE yatırımlarında artışlar, ülkeye çekilmek istenen yabancı sermaye için uygulanacak vergisel teşvikler ülkelerin ekonomik koşullarına bağlı olarak yapılan yatırımlarını belirleyecek unsurlardan bazılarıdır (Özcan, 2014, s.56-57).

1.4.2. Tasarrufların Arttırılması

Yatırımlar ne kadar teşvik edilirse edilsin yeterli tasarrufun mevcut olmaması teşvikin başarısını etkileyecektir. Gelişmekte olan ülkeler açısından bakıldığında yatırımların teşvik edilmesi önemli bir unsur iken tasarrufların da yapılabilmesi bir o kadar önemlidir. Yatırım için ülkelerde tasarruf miktarının yüksek tutulması kalkınma açısından önemlidir. (Dürüs, 2005, s.22-23).

Vergiler tasarrufları olumsuz etkilemektedir. Bu durumda vergiler dolayısıyla kullanılabilir gelir azalmakta bunun sonucunda ise marjinal tasarruf eğilimi azalmakla birlikte kişiler tasarruf yapmak yerine tüketim yapmayı tercih etmektedir. Vergiler tasarrufların net verim oranını azaltmakta olup tasarruf düzeyini olumsuz etkilemektedir. Bunun sonucunda kişiler tüketimlerini gelecekte yapacakları tüketime tercih etme oranını azaltarak tasarrufları olumsuz bir şekilde etkiler (Çelik, 2019, s.86-87).

Vergide optimum seviye sağlanarak, vergi hasılatı ile maliyeti arasındaki farkı en yükseğe çıkartılarak, vergi matrahını belirli bir miktardan sonra daraltılmasıyla tasarrufların arttırılması amaçlanmaktadır (Uzan, 2019, s.54).

1.4.3. Performansın Arttırılması

Performans arttırılması ile ifade edilmek istenen durum serbest ticaret bölgeleri kapsamında ihracat odaklı performans iyileştirmeleridir. Panama'da faaliyet göstermekte olan firmalar kurumlar vergisi ve katma değer vergisinden muaf tutulmuştur (Özcan, 2014, s.55).

1.4.4. Teknoloji Transferi

21.Yüzyılda sürekli gelişen teknoloji kapasitesi işletmeleri hızlı bir inovasyon rekabeti içine çekmiştir. İşletmeler inovasyon yeteneğine sahip ve sahip olamayan derecede ayrım noktasına dahi gelmiştir. Yenilikçilik ve kolaylaştırıcılık birçok yanlış deneme sonucunda ulaşılabilir durumdur. Bu süreci işletmelere göre imkanları daha sınırlı düzeyde olan işletmelerin uzun süre götürebilmesi oldukça zordur. Bu nedenle sadece küresel düzeyde olan işletmeleri değil ulusal düzeyde gelişen işletmeleri de Ar-Ge ve teknolojik yatırım yapma konusunda teşvik etmek hem istihdama hem de ekonomiye artı değer kazandırmak bakımından oldukça önemlidir. Bu nedenle işletmelerin büyüklüğüne bakılmaksızın teknolojik yenilik yönünden desteklenmesi önemlidir (Sirkeci, 2011, 138-139).

Singapur ve Malezya Teknoloji Transferi ve Ar-Ge faaliyetleri için çeşitli vergisel teşvikler uygulamaktadır. Ülkeler firmaların ayırmış oldukları geliştirme fonları ile Ar-Ge faaliyetlerini vergiden istisna tutmuştur. Örnek olarak makine, ekipman ve hammaddeler ithalat ve satış vergisinden muaftır. Ar-Ge faaliyetleri günümüzde oldukça önemli bir noktaya gelmiştir ve bilgiyi kullanma ve yayma bu noktada önemli bir noktada olmakla birlikte ülkeler de rekabet halindedirler. Özellikle de bu alanda faaliyet gösteren Özel Sektörü desteklemek oldukça önemli olup buradaki en önemli araçta vergisel teşviklerdir. Burada kullanılacak vergisel teşvikler vergi istisna ve muafiyeti, yatırım kredisi, hızlandırılmış amortisman, indirimler vb. şeklinde sıralanabilir (Özcan, 2014, s.56)

Milli gelirdeki artışı etkileyen başlıca faktörler sermaye birikimi, emek ve üretim faktörlerinin etkin kullanılması yani teknoloji transferi ile açıklanabilir. Teknoloji yatırım ve işgücü verimliliğine katkıda bulunmaktadır. Devlet burada dolaylı ve dolaysız önlemler olmak üzere iki şekilde teknolojik gelişmeyi etkiler. Dolaylı yol daha çok mali teşvikler ile sağlanırken dolaysız yoldaki araç ise teknolojinin gelişmesi için somut projelerin desteklenmesidir. Devlet kendisi üniversitelerin laboratuvarında araştırmalar yapabilirken özel sektörü bu alanda desteklemek için bu yönde yapılacak olan çalışmalara sübvansiyon verebilir. Araştırma amacına yönelik teçhizat hızlandırılmış amortismanla tabi tutulabilir ve rekabet ortamı sağlanmasıyla da teknolojik gelişme hızlanacaktır. Rekabete giren firmalar tüketicinin beklentisini karşılamak için daha kaliteli ürünler üretecektir. Bu durum rekabet ve teknoloji geliştirerek mümkün kılınabilir (Gül, 2012, s.12-13).

1.4.5. Bölgesel ve Sektörel Kalkınmayı Sağlamak

Bölgeler arası coğrafi konum, eğitim, altyapı ve ulaşım imkanları ve sosyo ekoomik durumların farklılık göstermesi beraberinde getirdiği olumsuzluklar ile ülkede haksız rekabet ortamı oluşturmaktadır. Özellikle gelişmekte olan ülkelerde nüfus artış hızı yüksekliği ve bölgeler arası hareketliliğin fazla olması sebebi ile sorunlar artmaktadır (Tatar, 2011, s.16-17). Bölgelerin var olan potansiyellerini etkin hale getirebilmek için vergisel teşviklerden

yararlanılır (Bozdoğan, 2008, s.32-33). Vergisel teşviklerin özellikle sanayisi gelişmemiş ülkelerde uygulanması önemlidir. Bu sayede uygulanan ülkelerde istikrar açısından sosyal açıdan iyileşmeler yaratacaktır.

Bölgesel teşviklerden amaçlanan sanayileşmiş bölgelerde oluşan aşırı nüfusun teşvikler sayesinde geri kalmış sanayi bölgelerine yönlendirilmesi sonucu bölgeler arası nüfusun dengeli dağılımı sağlanmasıdır. Sektörel kalkınmadan amaçlanan ise çeşitli endüstrilerde faaliyet gösteren önder firmaların bir nevi ödüllendirildiği vergisel teşvik uygulamalarıdır. Örneğin; madencilik, turizm, tarım gibi sektörlerde çeşitli teşvikler uygulanabilir (Sökmen, 2011, s.77-78).

Teşvikler bölgelerarası gelişmişlik farkını en aza indirmek ve dengeli bir kalkınma sağlamak için oldukça önemlidir. Ekonomik kalkınma üzerinde önemli bir etkisi olan mali teşviklerin sosyal kalkınmanın sağlanmasında da önemli bir yeri bulunmaktadır. Diğer yörelere göre geri kalmış bölgelere verilecek olan teşvikler geri kalmış bölgelerin ekonomik ve sosyal yönden kalkınmasında etki yaratacaktır. Bu tür bölgelerin sermaye ve vasıflı iş gücü açısından diğer bölgelere göre geri planda kalmaları nedeniyle kendi kendine kalkınmaları çok zor bir durum olduğundan dolayı devlet teşvikler ile müdahalede bulunabilir (Ar, 2009, s.11)

Teşviklerin bölgeler arası dağılımında ayırım yapılabilir. Bunun başlıca sebebi de gelişmişlik açıdan ülke genelinde diğerlerine göre geride kalmış bölgeler bulunmasıdır. Dünyadan örnek verecek olursa Kolombiya bölgesel kalkınması diğer yerlere göre geride kalmış olan Rio Paez bölgesine bir takım vergisel teşvikler sağlamıştır. Bu teşvikler bölgeye yatırım yapacak olan firmaya verilmek üzere 10 yıl süre ile vergi indirimi ve vergi erteleme gibi teşvikleri barındırmaktadır. Yine Nijerya geri kalmış bölgelere belirli sınırlar dahilinde (%5 ile %100 arasında) ödenekler sağlamıştır.

Sektörel olarak sağlanan teşviklerde oldukça önemlidir. Burada bahsedilen başlıca sektörler ise madencilik, endüstriyel parklar, ihracata önderlik eden faaliyetler, film endüstrisi, yeni teknolojik alanlar vergisel teşvik verilen faaliyetlere örnek gösterilebilir. Singapur, Kosta Rica Pakistan bu tür teşvikler uygulamıştır. Singapur gelişmemiş endüstrilerde faaliyet gösteren firmalara vergisel teşvik sağlarken, Kosta Rica Turizm sektöründe vergisel teşvikler sağlamış ve Pakistan da yüksek teknoloji endüstrisi, bilgi teknolojisi ve güneş enerjisi sektörlerinde faaliyet gösteren firmalara vergisel teşvikler sağlamıştır (Özcan, 2014, s.54-55).

Bölgesel kalkınma amaçları arasında kırsal gelişmeye destek vermek, sanayi merkezleri kurmak, çevresel tehlikeleri minimum seviyeye indirmek, kentleşme ve nüfusun bir arada toplanmasını sağlamak bulunmaktadır. Mısırdaki teşvikler verimsiz toprakları işleme ve ıslahı amaçlamaktadır (Gül, 2012, s.10).

1.4.6. İstihdam Yaratmak

Birçok ülkenin en önemli hedefleri arasında istihdam artışı yer almaktadır. İstihdamın yavaş artması genellikle emek piyasasında görülmektedir. Emek maliyeti işletmelerin karlılığını belirleyen önemli sebeptir. Özellikle emek yoğun teknoloji ile çalışan firmalara sağlanana vergisel teşvikler firmaların yatırım yapma düşüncelerini pozitif yönde etkileyecektir (Sarısoy, 2006, s.48). İstihdam kelimesi ekonomide akla işsizlik sorununu getirmektedir. Çoğunlukla nüfus artışının hızlı ve yatırımların yetersiz olduğu bölgelerde görölse de günümüzde çoğu gelişmiş ülkenin de işsizlik sorunu bulunmaktadır (Uslu, 2007, s.59). Ülkelerde işsizlikle mücadelede açılan yeni iş kollarına gerekli görülen sektörlerle teşvikler verilmektedir. Yeni faaliyete başlayan işletmelere rekabet ortamında kalabilmeleri adına piyasaya kıyasla daha düşük oranlı krediler verilir (Dölger, 2020, s.5).

Nüfus artış hızında yükselme sonucu oluşan ulusal ve bölgesel işsizliğin sonucu istihdam yaratma amaçlı nispeten diğerlerine göre geri kalmış bölgelerde uygulanan istisna, indirim ve çeşitli muafiyetler vergisel teşvikler olarak karşımıza çıkmaktadır. Örnek verecek olursak istihdam yaratmak amaçlı belirli sayıya ulaştıktan sonra ilave her işçi için çeşitli indirimler uygulanabilir. Bu uygulamalar işyerleri için ekonomik olarak rahatlamalar yaratırken istihdam sorununu da belirli düzeyde çözümlemektedir (Bozdoğan, 2008, s.29-30).

İstihdamın sağlanmasına yönelik çalışanların vergi sigorta primleri açısından teşvikler olabileceği gibi yatırımların bölgesel ve sektörel açısından da yönlendirilmesi mümkündür. Ayrıca işgücü maliyetlerini azaltmaya yönelik uygulamalar, iş başı eğitim programları da istihdamın teşviki açısından oldukça önemlidir (Saraçoğlu ve Gümüş, 2017, s.1351).

İşsizlik sorunu birçok ülkenin temel sorunu olmakla birlikte nüfusun hızlı artışı ve yeni istihdam alanlarının olmaması ya da yetersizliği sosyo-ekonomik bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır. Nüfus artışı ile paralel istihdam alanlarının yaratılması yatırım artışına bağlıdır. Bu durumda devlet teşvik politikaları ile yatırım ve istihdam artışı yaratmayı amaçlamaktadır. Bu sebeple de emek yoğun projelere ağırlık verilebilir (Aytaç, 2019, s.13-14).

1.4.7. Kıt Kaynakların Verimli Dağılımını Sağlamak

Günümüzde teknolojinin pozitif yönlü seyri, ulaşım şartlarının iyileşmesi küresel Pazar oluşumuna sebebiyet vermektedir. Ülkeler oluşan küresel pazar sonucunda ve rekabet sebebi ile kaynaklarını daha verimli kullanmak zorundadır. Ülkeler vergisel teşvikler uygulamak suretiyle kaynakları olumlu yönlere kullanmakta ve bir nevi bölgesel kalkınmayı ve sektörel kalkınmayı da sağlamış olmaktadır (Sökmen, 2011, s.78-79).

Ülkeler refah seviyelerini arttırabilmek için kıt kaynakların kullanımını ihtiyaç duyulacak alanlara ve rasyonel şekilde kullanarak artı değer yaratma çabası içerisindeyler.

İstenen etki sağlanabilmesi için teşvik sisteminin ilkeli ve çeşitli amaçlar doğrultusunda yapılandırılmasına gerek duyulmaktadır. Burada bahsedilen ilke ve amaçlar ise:

Bölgesel dengesizlikler ve geri kalmış yörelerin kalkındırılması,

Küreselleşme ve uluslararası rekabet gerçeği konusunda sanayinin rekabet gücünün korunması ve güçlendirilmesi,

Üretime, yatırıma ve ihracata yapılacak destek ve yardımlarla ekonomik büyüme ve kalkınmanın sağlanması (Ar, 2009, s.12)

Gelişmekte olan ülkelerde kalkınmanın gerçekleştirilebilmesi için finansman, döviz imkânları, kalifiye işgücü, üretim ve enerji bakımında yetersizlikler bulunmaktadır. Bu tür ülkelerde uygulanacak tedbirlerin asıl amacı yatırımları ekonomik kalkınmayı sağlayacak olan sektörlerle dağılımını sağlamak ve spekülâtif nitelikli yatırımları engelleyerek kaynakların verimli kullanımını sağlamaktır. Gelişen ekonomilerdeki belirsizlikler fazla olması durumunda yatırımcılar kısa vadeli yatırımlara yönelmekle birlikte devletin burada özel vergi ertelemeleri ve yatırım indirimi ile uzun vadeli projeleri desteklemesi de oldukça önemlidir. Kaynak dağılımında etkinsizlik ülkenin kaynaklarının yanlış mal ve hizmetlerde kullanılması durumunda gerçekleşmektedir. Eğer mal ve üretim faktörü piyasalarında rekabet ve ise kaynaklar etkin kullanılırken eksik rekabet koşulları ve dışsallıkların yer aldığı bir ekonomide kaynakların etkin dağılımı oldukça güçleşmektedir. Bu durumu önlemek veya çözüm üretmek büyük oranda kamuya düşmektedir. Kamu mevcut kaynakların rasyonel kullanımını sağlamalı yatırım kararını olumsuz etkileyen faktörleri ortadan kaldırmalıdır (Küçüköğlu, 2005, s.208-209).

1.4.8. Dışsallıklar

Dışsallık kavramını literatüre kazandıran Alfred Marshall olurken sistematik olarak açıklayan ise Knut Wicksell'dir. Genel olarak dışsallığı bir ekonomik ajanın bir başka ekonomik ajanı ekonomik faaliyetleri dolayısıyla olumlu ya da olumsuz etkilemesi olarak ifade edebiliriz. Burada dikkat edilmesi gereken nokta yapılan eylem bilinçli olmakla birlikte eylemin amacı başkalarında etki yaratmak olmadığından etkileşim yarı bilinçli yahut tamamen bilinçsizdir (Özüyar, 2019, s.37). Hem dışsal fayda hem dışsal maliyetin bir arada bulunması durumunda piyasa ekonomisi toplumda kaynakların daha yüksek fayda sağlayacak şekilde kullanılmasını engellemekte olup burada devlet müdahalesi gerekliliği oluşmaktadır. Devletin burada kullandığı araçlardan birisi de teşviklerdir. Vergi teşvikleri ile üretim dışsallıklarının faydaları yaygınlaştırılabilir. Ölçek ekonomilerinde, bilginin yayılmasından ve yeteneklerin geliştirilmesinin bir sonucu olan dışsallıklar özel fayda ile sosyal faydanın eşitlendiği noktada teşvik edilebilir (Giray, 2019, s.63). Dışsallık çözümü için birçok araç geliştirilmiştir. Bu araçları iki başlıkta inceleyebiliriz. Bunlar düzenleyici mevzuat araçları ve ekonomik araçlardan

oluşmaktadır. Düzenleyici mevzuat araçları kamu temelli olmakla birlikte emir ve yasakları içerirken ekonomik araçlar vergi, kirletme hakkı ticareti, mali yardımlar, mevzuata uygunluğa teşvik, gönüllü çevresel sorumluluk, çevre etiketi gibi araçları kapsamaktadır. Süreç içerisinde emir ve yasakların kısıtlayıcı olması sebebiyle yetersizlik yaratacağı ortaya çıkmış ve ekonomik araçlar daha etkili hale gelmiştir. Ekonomik araçların en önde gelenleri çevre vergileri ve haçları olmakla birlikte bunun başlıca sebebi kişi çevre tüketiminin maliyetine parasal olarak katlanmasının çevre vergileri ile mümkün olabileceğidir. Bu vergiler Pigou tipi vergiler olarak bilinmektedir. Çevre vergilerini de ikiye ayırmak mümkün olup bunlar önleyici ve destekleyici çevre vergileri olarak karşımıza çıkmaktadır. Önleyici vergileri sıralayacak olursak, karbon vergisi, yakıt vergisi, atık su ve katı atık bedeli ve gürültü vergisi gibi vergiler emisyon vergilerinin altında, hammaddelere ve ara mallara uygulanan vergiler en önde gelenleridir. Destekleyici vergiler ise vergi farklılaştırması ve vergi teşvikleri olarak ifade edilebilir (Türgay, 2014, s.110).

1.4.9. Yabancı Sermayeyi Teşvik Amacı

Yabancı sermayenin kalkınmaya etkisi oldukça önemli olmakla birlikte gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde yabancı sermaye yatırımları önemlidir. Özellikle küresel ortamda rekabetçi bir konuma gelebilmek ve uluslararası transferde söz sahibi olabilmek için özelliklede gelişmekte olan ülkelerin yabancı sermaye transferine ihtiyacı bulunmaktadır. Bu yönde yapılacak teşviklerde politik ve ekonomik koşullar ön plandadır. Ayrıca ülkelerdeki sermaye ve teknoloji yetersizliği de bir sorun oluşturmaktadır. Burada mali teşviklerin yabancıların yatırımında oluşacak vergi yükünde azaltma yaratılması teşvik açısından önemlidir. Oluşan sermaye sorunu nedeniyle gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin geliştirmiş olduğu önlemler bulunmaktadır. Bu önlemler; kâra dayalı teşvikler, sermaye yatırımına yönelik teşvikler, işgücü maliyetine ilişkin teşvikler, satışa dayalı teşvikler, ithalata dayalı teşvikler, ihracata dayalı teşvikler olarak sıralanabilir. Ayrıca düşük vergi oranlarının etkisinin gelişmekte olan ülkelerde gelişmiş ülkelere göre kuvvetli olduğu da iddia edilmektedir (Sirkeci, 2011, s.136).

Ülkeler tasarruflar, sermaye düzeyleri gibi birtakım araçlara göre kendi yatırım kapasitesini oluşturmaktadır. Ancak bu düzey de belirli bir seviyeye geldikten sonra kısıtlanmaktadır. Burada yerli kapasitenin bir düzeye ulaştıktan sonra kısıtlanması ile yabancı yatırımcıları mali teşvikler yolu ile ülke ekonomisine çekmek oldukça önemlidir. Burada yabancı yatırımcının vergi yükünün hafifletilmesi yabancı yatırımcının teşviki açısından önemlidir. Vergi yükünün az olması sermaye maliyeti üzerinde de avantajlı olacak ve yabancı yatırımcının yatırımları üzerinde olumlu etki yaratacaktır (Uzan, 2019, s.56).

Burada yabancı yatırımcıların teşviki konusunda ülkelerin yabancı yatırımcılara mali ve finansal teşvik rekabetine girmesi, yatırımların getirisini açacak düzeyde teşvik verilmesine sebep olabileceği yönünde görüşlerinde bulunduğu bilinmesinde fayda vardır. Teşvik

türleri içinde doğrudan yabancı sermaye çekmeye yönelik en önemli teşvik aracı vergisel teşviklerdir. Burada yatırımlar için uygulanan efektif vergi oranının azaltılması suretiyle yatırımın getiri oranının azaltılması amaçlanmaktadır. Oluşacak vergi rekabeti ile benzer yapısal ve coğrafi faktörleri olan ülkelerin yarış içine girmesiyle ekonomi için vergi kayıpları oluşabileceğinin de göz ardı edilmemesi gerekmektedir (Başaran, 2019, s.13-14). Doğrudan yabancı sermaye belirleyicilerini piyasa talep ve pazar büyüklüğü, yapısal büyüme, endüstrileşme, ülkedeki yabancı yatırım oranı, işgücü kalitesi, işgücü maliyetleri, bilimsel ve teknolojik araştırma ve geliştirme faaliyetlerinin seviyesi, dışa açıklık oranı, yerli yatırımlar, ülkedeki çeşitli risk faktörleri, insan kaynakları ve yabancı yatırımlara yönelik teşvikler yer almaktadır (Gürler Hazman, 2010, s.266).

Tablo 1.1. Doğrudan Yabancı Sermaye Girişleri

Doğrudan Yabancı Sermaye Girişleri (Milyar Dolar)				
2016	2017	2018	2019	2020
13,9	11	13	9	5.3

Kaynak: Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı verilerinden yazan tarafından derlenerek hazırlanmıştır.

Son 5 yılın Doğrudan Yabancı Sermaye Girişleri rakamlarına baktığımızda 2016 yılı 13,9 Milyar Dolar, 2017 yılı 11 Milyar Dolar, 2018 yılı 13 Milyar Dolar, 2019 yılı 9 Milyar Dolar, 2020 Yılı (Ekim) 5.3 Milyar Dolar olarak gerçekleşmiştir. 2017, 2019 ve 2020 yıllarındaki düşüşün sebebi büyük oranda Uluslararası Sermayeli Firmaların Yabancı Ortaklarından Aldıkları Kredi miktarındaki düşüşten kaynaklanmaktadır (<https://sanayi.gov.tr/istatistikler/yatirim-istatistikleri/mi0803011615>).

2. BÖLÜM

YATIRIM KAVRAMI, YATIRIM TÜRLERİ VE YATIRIM KARARINI ETKİLEYEN FAKTÖRLER

2.1. Yatırım Kavramı

En genel anlamıyla yatırımı tanımlatacak olursa bireylerin, işletmelerin ve devletin gelecek dönemlerde kazanç elde etmek için önceden yapmış oldukları harcamalardır. Bireyler gelirlerinin bir kısmıyla geçimlerini devam ettirirken tasarruf ettikleri kısım ile yatırımlarda bulunmaktadır. Buradaki yatırımlar faiz kazancı elde etmek, gayrimenkul alımı, değerli madenlerin alınması vb. şeklinde gerçekleşebilir (Güvercin, 2020, s.3). İşletmeler yatırımı işletme faaliyetinin gerektirdiği yükümlülükleri gidermek için yaparken zaman zaman da fon fazlalıklarını değerlendirmek için yatırım yapmaktadır. Ana faaliyet için yapılan yatırımlar stoklar, ticari alacaklar, maddi olan ve maddi olmayan duran varlıklar ile ilgili yaptıkları yatırımları kapsamaktadır. Fon fazlalığı sebebiyle yaptıkları yatırımlar ise kira geliri, faiz kazancı, sermaye kazancı gibi ek gelir için yapılan yatırımlardır (Köseoğlu, 2019, s.5). Yatırım kavramı ekonomik ve finansal yönden gelir getirecek ya da değer artışı yaratacak faaliyetlerle yapılan harcamalardır. Yatırım kavramını sermaye malları üretimi olarak da ifade edebiliriz. Buradaki sermaye malları ile ifade edilenler bina, fabrika, yol ve eğitim olabilir ve hepsi de gelecekteki üretime katkı sağlamaktadır. Üretimde kullanılacak makine, bina, teçhizat gibi değerler reel yatırımlar olarak ifade edilmekle birlikte bu değerle işletmede bir yıldan uzun süreli kullanılacaksa sabit varlık yatırımlarını ifade etmektedir (Kaya, 2020, s.10). Bu tür harcamalar için özellikle özel girişimci ve devletin tasarruf yapması gerekmektedir. Oluşacak tasarruf sayesinde net artışlar sağlandığında bununla doğru orantılı olarak üretim düzeyinde de artışlar yaşanacaktır (Engin, 2019, s.5). Bir başka ifade ile yatırım kavramını yeni işletmelerin kurulması, eskiyen ekipmanların yenilenmesi yani üretim kapasitesinin artırımı için Milli Gelir üzerinden yapılacak harcamalar olarak tanımlayabiliriz (Güleç, 2019, s.3). Makro ekonomik düzeyde yatırımlarda, üretimler sonucunda malların yatırım malları olması hususu, tüm gider ve harcamalarında yatırımlar olarak değerlendirme kazanması söz konusudur (Demir, 2019, s.3815). Makro ekonomi yatırım kavramını brüt ve net yatırım olarak ayırmaktadır. Brüt yatırım belirli bir dönemde üretimim tamamlanmış ancak tüketiciye sunulmamış yatırımları ifade etmektedir. Bahsedilen yatırım hammadde, tüketim malları, ara mallardır (Köseoğlu, 2019, s.4). Net yatırımlar ise brüt yatırımdan ikame yatırım ve yenileme yatırımları çıkarılmasından sonra elde edilen kısımdır. İkame yatırım üretim sırasında aşınan veya eskiyen sermaye mallarının değerini koruma yönelik yatırımlardır. Dönem içi yapılan ikame yatırım aynı dönem toplam yatırıma eşit ise dönem içinde sermaye sokuna net ilave olmamış demektir.

Brüt Yatırım: $It = I_y$ (İkame Yatırım) $+ I_n$ (Net Yatırım) şeklinde gösterilmektedir (Yılmaz, 2006, s.5). Yatırım kavramını işletme bilimi üzerinden tanımlayacak olursak 2 farklı görüş ile karşılaşırız. İlki Schmalenbach, Le Coutre ve destekçilerinin savunduğu görüş ikincisi ise J.M.

Keynes ve onun etkisinde kalan Schneider, Richti gibi yazarların desteklediği görüş olarak sınıflandırabiliriz. İlkinde yatırım işletmenin bilançosundaki sabit değerlere veya varlıklara yapılan ilaveler ile bu varlıkların farklı üretim unsurlarına dönüşmesinin sağlanması üzerine bilançonun aktif toplamı ile yatırım ilişkisinin kurulmasıdır. İkincisinde ise yatırım tasarrufların çeşitli üretim unsurlarına dönüştürülmesi sonucu yaratılan değer olarak tanımlamışlardır (Güleç, 2019, s.3). Belirli bir kalkınma düzeyine ulaşmayı hedefleyen ülkeler yapılan yatırımlar ile üretim kapasitesini arttırmayı amaçlamaktadır. Bir ülkenin ekonomik yönden kalkınması üretilen mal ve hizmetlere ve buna paralel olarak artacak olan milli gelirine bağlıdır. Ülkelere gelecek dönemde kar elde etmek amacıyla serbest olan sermayeyi üretim hacmine de katkı sağlaması için bağlı sermayeye dönüştürür. Buradaki bağlı sermaye bina, fabrika, hastane vb. yapılarıdır. Yapılacak olan yatırımlar ülkelerin ekonomik, sosyal, siyasal ve teknolojik seviyeleri ile de bağlantılı olabilmektedir. Teknolojik seviyenin gelişmişlik seviyesi, ileriye dönük beklentiler, devlet tarafından alınan vergiler ve uygulanan faiz oranları, yapılacak yatırımlara sağlanacak teşvik politikaları önemlidir (Güvercin, 2020, s.4).

2.2. İktisadi Düşünce Tarihinde Yatırım Kavramı

2.2.1. Klasik Teoride Yatırım

Klasik teoride yatırımı kapitalistler yaparken toprak sahibi ve işçiler yatırım yapmazlar ya da yatırım yapabilecek kadar gelire sahip değildirler. Yatırım tasarruf eşitliği olan teoride yatırım kaynağı tasarruflardır. Toprak sahiplerinin gelirleri rant, işçi geliri ücretken kapitalistlerin geliri de kâr'dır. Önde gelen düşünürlerinden Adam Smith, Ricardo ve Malthus'un yatırım hakkındaki düşüncelerinden bahsedecek olursak;

Adam Smith'e göre kapitalistlerin kârı sermaye birikimi kaynağı olup sermaye birikimini de yatırımları besleyen net gelire bağlıdır. Smith'e göre sermaye birikiminin artması tasarruf ve yatırım hacmini de artıracaktır. Smith'e göre uzun dönemde emek talebi ve emek arzı rekabeti sonucu kâr oranı düşecek yatırımlar azalacak ve ekonomik durgunluk gerçekleşecektir.

Ricardo'ya göre ekonomide yer alan işçilerin toplamının cari tüketimlerinden geriye kalan net gelirleri tasarruflarını belirlemektedir. Adam Smith gibi düşünen Ricardo da yatırımlar azalıp ekonomik durgunluk oluşacağından bahsederken bir noktada Adam Smith'ten ayrılmaktadır. Gıda maddelerinin sanayi ürünleri ile değişim değeri yükselmesi ve uzun dönemde yatırımların kârlı alanlardan daha az kâr getiren alanlara gitmesine sebep olacak ve yatırım hacmi azalacaktır (Yılmaz, 2006, s.53-54).

David Ricardo kâr oranlarının sıfır değerine yaklaşması durumunda kapitalistlerin de tasarruf ve yatırım oranlarının ve hatta nüfus artışının da sıfıra yaklaşacağını ifade etmiş ve nispi gelir bölüşümü ve büyüme ilişkisine önem vermiştir (Ertuğrul, 2015, s.64).

Malthus ise tasarruf ile âtil parayı birbirinden ayırmış ve aşırı yapılacak tasarrufun ekonomiyi üzerinde olumsuz etkileri olacağından bahsetmiştir. Malthus'a göre yatırım için tasarruf gereklidir. Ancak aşırı tasarruf aşırı yatırım ile sonuçlanacak fakat burada üretilen aşırı çıktılar talep yetersizliği ile karşı karşıya kalacaktır. Burada tüketim ile tasarruf arasındaki dengeli bir durumun gerçekleşmesi gerekmektedir.

Teoride iktisatçıların asıl sorunu ekonomide oluşan fazla ve bu fazlanın toplumda sınıflar arasındaki dağılımıdır. Burada oluşan fazla ya lüks tüketim ya da yatırım olarak kullanılmaktadır. Teoride iktisatçılar uzun dönemde sermaye stoku ve ulusal refah arttığı için oluşan fazlanın yatırım olarak tercih edilmesinden yanadır (Yılmaz, 2006, s.53-54)

2.2.2. Neo-Klasik Teoride Yatırım

Neoklasik modelde talebin bağımsız bir rolü olmamakla birlikte tasarruflar yatırımları belirlemektedir (Akçoraoğlu, 2015, s.93).

Yatırım reel olarak ele alınmaktadır. Bireyler cari faiz oranını dikkate almakta ve gelirlerini de tasarruf ve tüketim olarak ayırmaktadır. Bireylerin tasarruf yapmasındaki temel amaç reel faiz geliri ile uzun dönemde tüketim miktarını artırmaktır. Tasarruflar cari faiz oranının bir fonksiyonu olmakla birlikte cari faiz oranı arttıkça tasarruflar da artmaktadır. Tasarruf oluşması ile yatırımlar ortaya çıkarken yatırımlarda faiz oranının azalan fonksiyonudur. Faiz oranı azaldıkça yatırım artışı, faiz oranı arttıkça yatırım azalışı meydana gelmektedir. Cari faiz oranında yatırım ve tasarruflar dengelenmekte ve toplam tasarruf toplam yatırıma eşitlenmektedir. Girişimciler yatırım sonucu elde edilen gelir ile tasarruf sahiplerinden borçlandıkları miktarlarını borçlarını öderler ve azalan marjinal verimler kanunu gereği yatırımlar arttıkça verim düşeceği için girişimcilerde yeni yatırımlara başlayabilmek için daha düşük cari faiz oranlı borçlanacak ve faiz oranı düştükçe yatırım artışı yaşanacaktır.

Tasarruf Fonksiyonu; $S=f(r)$, $f_1>0$

Yatırım Fonksiyonu; $I=f(r)$, $f_1<0$

Cambridge ekolünün temsilcilerinde de olan A.C. Pigou ise tasarruflar faiz oranı ve halkın elinde bulunan nakit rezervin fonksiyonudur. Tasarrufları yalnız faize bağlamayan Pigou fiyatlar genel seviyesinde yaşanacak düşme ile nakit rezerv değerlerinin de artacağını ifade etmiştir. Bu durumda halk ellerinde daha az nakit rezerv tutabilecek ve aynı satın alma gücüne sahip olacaktır. Bu durumda halkın tüketim miktarında artış yaşanacak ellerindeki nakit rezerv miktarı da azalacaktır. Tasarruf miktarındaki azalma sonucu tasarruf-yatırım dengesi başka bir noktada oluşacaktır. Bu varsayım ise iktisatçılar tarafından çok fazla önemsenmemiştir.

İsveç ekolü temsilcilerinden olan Wicksell tasarruf ve yatırım arasında denge faiz oranının oluşmayacağını ifade etmiştir. Bu duruma neden olan olayların da bankaların piyasada oluşan şartlara sert biçimde tepki vermesini, bankaların yatırım-tasarruf dengesinin oluşacağı noktayı tahmin edememesini ve bankaların faiz oranını belirleyen rekabetten çok örf ve adete

güven duymalarından kaynaklandığını ifade etmiştir. Wicksell göre yatırım doğal faiz oranının fonksiyonu olmakla birlikte yatırım-tasarruf eşitliğini doğal faiz oranı belirlemektedir. Piyasa faiz oranının doğal faiz oranı altına düşmesi yatırım artışı, fiyatlar genel seviyesi artışı ve kar artışı sağlayacaktır. Fakat uzun dönemde piyasaya çıkacak yeni girişimciler karların azalmasına neden olacak ve yatırım hacmi de azalacaktır. Burada yatırıma harcanacak sermayenin getirisi olan karın doğal faiz oranından büyük olması durumunda yatırıma gidilebilecek olması girişimciler için önemli bir noktadır (Yılmaz, 2006, s.65-67).

K. Wicksell, toplam arz ve toplam talep ile yatırım ve tasarruf arasındaki farklılıkları doğal faiz(r_n) ve faiz oranı "bankaların belirlediği"(r) arasındaki farkla açıklamaya çalışmıştır. $r_n > r$ olmak üzere ve yatırımların tamamı kredi ile finanse edilecekse yatırımları arttığı için kredi talebi de artacaktır. Yeni yatırımlar sonucu yatırım mallarına talebi arttıracak ve sonucunda fiyatlarda artacaktır (Ertuğrul, 2015, s.68).

2.2.3. Keynezyen Teoride Yatırım

Keynes, Klasik ekolün savunduğu ücretler ve fiyatların tam esnek olduğu ve ekonominin tam istihdam dengesine kendiliğinden ulaşabileceği düşüncenin aksine ekonomideki atıl kalmış olan üretim faktörleri varlığı dolayısıyla ekonomi her zaman tam istihdamda bulunamaz ve kendiliğinden de bu düzeye ulaşamayacağından dolayı eksik istihdam düzeyinde bulunan ekonomiye üretim ve yatırım artışını sağlayabilmek için devlet müdahalesinin gerekliliğini savunmaktadır (Doğangün Yasa, 2017. s.289).

Keynezyen teoride yatırımlarda meydana gelen azalma ya da artma milli gelir ile tüketim harcamalarının seviyesinin belirler. Toplam talepte meydana gelen her değişime karşılık yatırım harcamalarının da etkisi ile milli gelir ve tasarrufta değişimler meydana gelir. Yatırımlara teoride karar verilirken sermaye malları maliyeti, yatırımdan beklenen getiri(parasal) ve piyasa faiz oranı dikkate alınır. Bu etkenler sermayenin marjinal etkinliğinde azalmaya ya da artmaya neden olmaktadır. Keynes'e göre ekonomideki yatırım miktarını r -i belirlemektedir (r : sermaye marjinal etkinliği, i : faiz oranı). R 'nin i 'den büyük olması durumunda $r=i$ seviyesine gelene kadar yatırım yapılmaya devam edilecektir. Bu durumda yatırım kararları sermayenin gelecekte beklenen getirisine de bağlıdır. Keynezyen teoride yatırımların gelecekteki getirileri karar vermede önemli olmakla birlikte girişimcilerin gelecekteki beklentiler konusunda tahminleri sınırlı olup sermaye piyasası ile ilgilenen kişilerin tahminleri de her ne kadar karar almada faydalı olsa da Keynes sermaye malları ile yatırım kararları arasındaki bu ilişkiyi kapitalist sistemin en istenmeyen tarafı olarak ifade etmektedir (Yılmaz, 2006, s.86-87).

Keynes ulusal yatırım kurulunun kurulması gerekliliğinden de bahsetmiştir. Bu kurul ile devletin sermaye yatırımları doğrudan ve dolaylı olarak kontrol edilebilecek kurul ile hükümetin her düzeydeki kamu yatırımlarını seçebilecek, yönetebilecek ve koordine

edilebilecektir. Bu kurulda devletin bütün sermayesi toplanmalı ve kurul merkezi hükümet desteği ile düşük faiz ile borçlanabilmelidir (Eren, 2021, s.27).

2.2.4. Monetarist Teoride Yatırım

Monetarist teoride yatırımlar Otonom yatırım ve Faiz oranına bağlı yatırımlar olarak iki kısımdan oluşmakta olup yatırımlar faiz oranının azalan bir fonksiyonudur. Kamu harcamalarındaki artış kişi ve firmalardan borçlanma yolu ile finansman edildiğinde piyasada ödünç verilebilir fonlarda talep artışı yaşanacak ve faiz oranı da artacaktır. Artan faiz oranı ile birlikte özel yatırımlar azalacak ve bu durumda Dışlama Etkisi oluşacaktır. Bu durum toplam yatırım miktarında değişiklik yaratmamakta ve yatırımların kendi arasındaki dağılımda özel yatırımdan otonom yatırıma bir kayma yaratmaktadır. Teoride kamu harcamaları APİ (Açık Piyasa İşlemi) ile arttırılarak finansmanı sağlanmalı ve para arzında yaşanacak artış ile faiz oranları düşecek ve yatırımların yükselmesine neden olacaktır. Toplam talep ve milli gelir seviyesi de artacaktır. Friedman'a göre yatırımcı ekonomide deflasyon durumunu tercih eder bu durumun kısa dönemde nominal faiz oranını sıfıra çekeceğini belirtir. Faiz oranında yaşanan bu düşme de yatırım hacminde artış yaratır. Yaklaşımda sosyal güvenlik fonları önem arz etmekte olup bu fonların tasarruf ve yatırımları arttırdığı ve sonucunda da üretim seviyesi ve verimlilikte artış gözlemlendiği ifade edilmektedir (Yılmaz, 2006, s.102-103).

2.2.5. Post Keynezyen Teoride Yatırım

Post Keynezyen yaklaşıma göre firmanın yatırım harcaması kararı verebilmesi için öncelikle vermesi gereken kararlar vardır bu kadarlar ise ürün seçimi yeni seçilen ürüne göre bir planlama, ekstra kapasitenin miktarının her bir dönem için ileriye dönük olarak saklanabileceğine, yapılacak yatırım çeşidine son olarak finansman yöntemine ve maliyetine karar vermelidir. Post Keynezyenlere göre yatırım kararını etkileyen faktörleri bu şekilde sıralamak bu maddeleri modellemekten daha kolay olmakla birlikte bir modelleme yapılması durumunda beklentiler ortaya çıkacak ve bu modellemenin yapılması zordur. Teoride yatırımın büyüme, fiyatlama, gelir dağılımı ile ilişkisi bulunduğu için ekonomi için oldukça önemli bir yeri de bulunmaktadır (Esen ve Yıldırım, 2019, s.395).

Post-Keynezyen teoriye göre yatırım genel ekonomi dengesi üzerinde etki yaratan bir iktisadi değişkendir. Yatırımlar gelir yaratıcı ve kapasite arttırıcı bir etkiye sahiptir. Temel amaç yüksek oranda bir yatırım artışı sayesinde toplam talep ve ekonomik büyüme hızını da yükseltmektir. Sermaye akışı, büyüme hızı düşük sektörden yüksek sektöre doğru olan teoride sektörde beklenen büyüme ihtiyacı yatırım seviyesi belirleyicisidir. Yatırım kararı sermayenin marjinal etkinliğine bağlı ve yatırımlar iç finansa ile gerçekleştirilmelidir. Yeni yatırım için

beklenen kar oranları faiz oranında dalgalanmalara neden olmakla birlikte düşen faiz oranı kar beklentilerine göre kredi talebinde artış veya azalış yaratmaktadır. (Yılmaz, 2006, s.109-110).

2.2.6. Yeni Klasik Teoride Yatırım

Teori cari yatırımlar ve tüketim davranışlarını paraya olan talep ile ilişkilendirmiş olup bu tür davranışların ekonomik ortamı oluşturduğunu ifade etmiştir. Uygulanan iktisat politikası yada özel sektörün aldığı iktisadi bir karar yatırım harcamalarını arttırmaktadır. Bu artış toplam talepte tahmin edilemeyen bir artış yaratacaktır. Oluşacak beklenmeyen yatırım sonucunda gelirdeki sürekli değişiklik ile parasal genişlemeye bağlı olarak reel faiz oranı düşmesi gerekirken yükselecektir. Teoriye göre yatırım ve büyümenin sürekli devam edebilmesi için istikrar oldukça önemlidir. Çünkü iktisadi birimler rasyonel beklentiler içinde iktisadi kararlarını vermektedir. Teoride oluşacak enflasyonun düşeceği beklentisi tasarruf artışı ile beraber yatırımlarda da artış yaratacaktır (Yılmaz, 2006, s.117-118).

2.2.7. Yeni Keynezyen Teoride Yatırım

Post-Keynezyenlerden farklı yatırım kavramı dar bir faaliyet alanını ifade etmektedir. Yatırım ile faiz oranı arasında negatif bir durum olmakla birlikte yatırım araçları içerisinde ikame imkânı olmaktadır. Yatırım finansman kaynağı olan dış kaynak iç kaynaklara göre daha az maliyetlidir. Dış kaynaklardan finansmanın firmalarca istenildiği anda istenilen faiz oranıyla elde edilememesi bir sorun yaratmaktadır. Kredi maliyetlerinin karşılıklı maddi teminatla doğru orantılı ve firmaların borç ve öz sermaye oranları ile doğrudan ilişkili olması bu durumun nedenidir.

J. Tobin'in geliştirdiği Q Teorisi sermayenin piyasa değerinin yenileme maliyetine oranını göstermekte ve $Q = CMF / CRC$ ile formüleleştirilmiştir (CMF: Firma Sermaye Piyasası Değeri, CRC: Firma Sermayesi Yenileme Maliyeti). Bu değer firmanın sermaye piyasası değeri ile arzulanan sermaye (DC^*) arasındaki açığı ölçer. $Q > 1$ İSE $dc^* > cmv$ sağlanır ve firma yatırıma yönelebilir. Eğer firmanın Q değeri 1'den küçükse bu durumda da firma yatırıma yönelmemelidir (Yılmaz, 2006, s.127-128).

2.2.8. Arz Yanlı İktisatta Yatırım

Arz yanlı iktisadın temelini vergisel teşvikler oluşturmaktadır. Vergisel teşvikler ekonomi içerisindeki aktörlerin davranışlarına yön vermektedir. Temel iki politika aracıda kurumlar vergisi ve gelir vergisidir. Bu iki vergi türünde yapılacak olan bir indirim vergi gelirlerinde artış yaratacak ve ekonomik büyümeyi teşvik edecektir. Bu iki vergi türünden gelir vergisindeki indirim ile kullanılabilir gelir artışı sağlanarak tasarruflarda artış yaratılacak bunun sonucunda

faiz oranları düşecek ve yatırımlarda artış sağlanmış olacaktır. Kurumlar vergisinde yaşanacak indirim ile de kurumsal tasarruflar ile özel kesim de yatırım artışı sağlanmış ve üretimde de artış yaşanmış olacaktır (Karabulut ve Karakuş, 2017, s.87).

Arz yanlı iktisadi teoriye göre yatırımlar için vergi oranlarının düşürülmesi gerekmektedir. Girişimciler bu sayede düşen vergi oranları ile yeni yatırım alanlarına yönelecek bu durum üretim ve istihdam artışına neden olacaktır. Üretim artışı ise vergi gelirlerini artıracaktır. Vergi oranlarının azalmasının bir diğer sonucu da bireylerin tasarruflarını arttırması ve bu artışın faizleri düşürerek yeni yatırımlara yol açmasıdır. Genel olarak arz yanlı iktisatçılar yatırım seviyesinin düşük olması durumunda girişimciler yeni yatırımlara yönelmeyecektir. Verimlilik için yenileme yatırımlarının yapılması arz yanlı iktisat teorisi için önemlidir. Teoriye göre istikrarlı bir iktisadi büyüme ancak vergi oranlarındaki indirim ve özel sektör yatırımlarındaki artış ile mümkündür (Yılmaz, 2006, s.134).

2.3. Yatırım Türleri

2.3.1. Entegrasyon Yatırımları

Mal ve hizmet üretimi yapan kuruluşların mevcut üretim hatlarında sağlanan nihai ürüne tamamlayıcı nitelikte olan bir ara malı verebilecek olan ya da üretilen bu nihai ürünü ara malı olarak kullanabilecek biçimde mevcut kuruluşa ileri ya da geriye doğru entegre olabilecek aynı zamanda projenin özelliği ve konusu da dikkate alınarak aynı il sınırları içerisinde veya aynı yer ve aynı kuruluş bünyesinde bulunan yatırımlardır (Kolay, 2019, s.48). Yatay entegrasyon ve dikey entegrasyon olarak ikiye ayrılan bu yatırımlardan ilki yatay entegrasyon, piyasada hala bir müşteri profilinin oluşmaması sebebi ile daha çok genç girişimcilerin yoğun olarak kullandığı bu entegrasyon üretimi söz konusu olan maddelerin hammaddelerini kendileri üretmek ve üretilen malları daha etkin pazarlamak için yapılan yatırımları içermektedir. İkincisi dikey entegrasyon ise aynı piyasa ürünlerini üreten ve ürettiği ürünler farklı olan kuruluşların piyasada birleşmeleridir. Üretilen ürünler birbirlerinin tamamlayıcısı olmalıdır. Örnek olarak bir otomobil firması ile lastik üreten bir firmanın birleşmesi gösterilebilir (Erdoğan, 2020, s.18).

2.3.2. Üretime Yönelik Yatırımlar

Üretime yönelik yatırımlar beş başlıkta inceleyebiliriz. Bu yatırım türleri yenileme (yerine koyma) faaliyetleri, genişleme (tevsî) yatırımlar, stratejik üretim yatırımları, modernizasyon yatırımları ve üretime yönelik yeni yatırımlardan oluşmaktadır.

2.3.2.1. Üretimde Yenileme (Yerine Koyma) Yatırımları

Üretimde sürekliliğin sağlanmasını amaçlayan bu yatırımlar işletme ya da fabrikada aktif olarak kullanımı artık mümkün olmayan makinelerin yenilenmesi için yapılmaktadır (Engin, 2019, s.8). Firmalar üretim kapasitesini düşürmemek için eskiyen ve geçen süre boyunca teknolojik olarak daha verimli hale getirilen makinaların yenilenmesi amacıyla bu yatırımları yaparlar. Net yatırım olarak ifade edilen yatırım tutarı toplam yatırım miktarından eskime ve yıpranmaları gidermek için ayrılmış bütçenin çıkarılması sonucunda ortaya çıkar (Yılmaz, 2016, s.4). Yenileme yatırımları; Üretim sırasında arıza ve buna bağlı zaman kaybının artması, ürün kalitesinin düşmesi, hammadde ile yardımcı maddede fire artışı, çeşitli ekipmanlarda diğerlerine göre ekonomik ve teknik ömrün düşük kalması ve bu sebeple kapasite bütünlüğüne ulaşılamaması durumlarında yapılan yatırımlardır (Emiroğlu, 2010, s.41).

2.3.2.2. Genişleme (Tevsi) Yatırımlar

Mevcut bir yatırıma ilave üretim hattı veya makine ve teçhizat ilave yapılması suretiyle üretim miktarının artırılması veya yeni bir yatırım hüviyeti taşımayan, mevcut üretim hattında yer alan makine ve teçhizatların bir bölümünün kapasite açısından ve işlevsel olarak üretim akışındaki diğer makine ve teçhizatlarla uyum içinde olmadığı durumlarda makine ve teçhizatların değiştirilmesi veya yenilerinin ilave edilmesi ve genişleme yapıldıktan sonra mevcut tesis ile alt yapı müşterekliği oluşturarak bir bütün teşkil eden, aynı işletmede aynı mal ve hizmetin kapasitesini en fazla %100'e kadar arttırmaya yönelik yatırımlardır (Akan Altuncu, 2016, s.6). Bu tür yatırımlar ya yeni üretim teknolojisine geçmek suretiyle Pazar payını arttırmayı ya da işletme bünyesinde ki ekonomik darboğazı gidererek üretim kapasitesini arttırmayı amaçlar. İşletme içindeki darboğazı gidermek veya yeni teknolojiye yatırım yapmak özellikle işgücüne ilişkin yönetim sorunlarına sebebiyet verebilir (Emiroğlu, 2010, s.39). Kısaca ifade edecek olursak firmaların üretim kapasiteleri genişletmek ya da yeni üretim kapasitesi oluşturmak için yaptığı harcamalardır (Bacaksız, 2019, s.6).

2.3.2.3. Stratejik Üretim Yatırımları

Yapılan bu tür yatırımlarda ki temel amaç piyasalar arası rekabet ile teknolojik gelişmeler karşısında işletmelerin karşılaşılabileceği zorlukları azaltmak, işletmelerin üretim kapasitesine katkıda bulunmak, işletmelerin korunması ve geliştirilmesine katkıda bulunmaktır (Yılmaz, 2016, s.5).

2.3.2.4. Modernizasyon Yatırımları

İşletmelerde ömürlerini dolduran makinalara yeni parçaların eklenmesi ya da mevcut makinanın yenisi ile değiştirilmesi, makine modelinin yükseltilmesi ve kuruşta eksik olan bölümlerin makinalarının tamamlanması için yapılan yatırımlardır (Kolay, 2019, s.48). Modernizasyon yatırımları yeni ürün arayışı, teknolojik ilerleme, uzun dönemde rekabet edilebilirlik gibi sebeplerin sonucunda kaçınılmazdır. Ürün tekniklerinin hızlı değişimi, ürün çeşitliliğinin artması işletmelerin bu tür yatırımları ön planda tutmasını sağlamaktadır. Bu tür yatırım kararı verilmesinde hızla değişen teknoloji sonucu oluşan belirsizlik nedeniyle zamanlama ve yapılacak yatırım büyüklüğüne karar vermek oldukça önemlidir. Bu tür yatırım sonucu kaliteli ürün üretmek, boş zaman tasarrufu, direkt işçilik maliyetinin azaltılması, piyasada rekabet edebilmek ekonomik beklentiler arasında yer almaktadır. Oluşabilecek insan kaynaklı hataların minimize edilmesi, işçinin moralinin yüksek tutulabilmesi, faaliyet güvenliği, ekipmanlara adaptasyon sürecinin olumlu atlatılması sosyal beklentiler arasındadır (Çalıpınar, 2006, s.20-22).

Gelişen teknoloji ile üretim kapasitesi daha iyi olan ve daha kaliteli ürünler üreten teknolojiye uyumda oldukça önemlidir. İşletmelerin bu teknolojiye uyumlarında temel amaçları üretimlerinde durma ve yavaşlamayı minimize etmek, ürünleri daha kısa sürede ve daha düşük maliyet ile üretebilmek, işçilik giderlerinden birikim yaratmak ve üretilen ürünü daha kullanışlı ve tüketicinin daha fazla tercih edebileceği şekilde sunmaktır (Emiroğlu, 2010, s.41).

Üretime yönelik yeni yatırımlar, yeni üretim alanları yaratmak için alınıp satılabilen her türden ticari eşya veya hizmet ürünleri imal etmek amacıyla yapılan yatırımlardır (Köseoğlu, 2019, s.8).

2.3.3. Uyarılmış Ve Otonom Yatırımlar

Otonom yatırımlarda yatırımcılar yatırım kararlarını milli gelirden ve ekonomik değişimlerden bağımsız vermektedir. Bu tür yatırımlara örnek olarak bir firmanın eskiyen ya da yeterli performans göstermeyen makinesini yenisi ile değiştirmesi ve bunun milli gelirle bir bağlantısı olmadan gerçekleşmesi gösterilebilir. Ayrıca devletin yapmış olduğu yol, köprü, baraj gibi yatırımlar da örnek olarak verilebilir (Yılmaz, 2016, s.5). Daha önce piyasada olmayan bir ürün dolayısıyla yapılan yatırımlar da otonom yatırımlardır (Köseoğlu, 2019, s.10). Otonom yatırım üretimin temelini oluşturur ve talep yaratma özelliğine sahiptir. Kara dayanmadığı için daha çok kamu kesiminin gerçekleştirdiği yatırımlardır (Yılmaz, 2006, s.6). Ekonomik ya da teknik ömrünün doldurulmuş olması sebebiyle mevcut olan makine ve teçhizata ekleme yapılması ya da yenisiyle değiştirilmesi, model yenilemesi yapılması, kalitesinin yükseltilmesi modernizasyon yatırımlar olarak tanımlanmaktadır (Kolay, 2019, s.48).

Uyarılmış yatırımlar ise gelir artışına paralel olarak tüketimde de artış yaşanmasıyla yaşanan artışı karşılayabilmek için yapmış olduğu yatırımlardır. Uyarılmış yatırım milli gelir düzeyi ile paralel olarak artış veya azalış göstermektedir (Engin, 2019, s.7). Gelir artığında piyasada mal ve hizmet talebinde artış yaşanacak ve girişimciler kar elde etmek amacıyla yeni yatırımlar yapacaklardır. Girişimcilerin tüketim ve satış artışından kaynaklı yapmış olduğu makine ve teçhizat alımları bu tür yatırımlara örnek gösterilebilir (Kaya, 2020, s.14). Uyarılmış yatırımlar herhangi bir yatırım yapıldığında diğer yatırım bundan etkilenmektedir. Birinci yapılan yatırım sonrası yapılan ikinci yatırım üretim ve gelir artışı yaratıyorsa tamamlayıcı yatırım olmaktadır. Yapılan yatırım karlılığı düşürüp maliyeti arttırıyor ise ikinci yapılan yatırım birinci yapılan yatırımın ikamesi olacaktır (Engin, 2019, s.7). Girişimciler talebin yüksek olduğu, maliyetinde düştüğü buna paralel gerçekleşen gelir artışı ile beraber kar oranlarının yükselmesi ile mili sermayeyi reel sermayeye dönüştürerek uyarılmış yatırım yoluna gitmektedir. Yani uyarılmış yatırımlar milli gelirin bir fonksiyonudur. Modern ekonomilerde yatırımların büyük kısmı talep ya da milli gelir artışına paralel olarak yapılmadığından büyük firmalar tarafından yeni ürün yaratmak için yapılan yatırım otonom olduğu için talep yaratır. Askeri alanda yapılan yatırımlar ile makro kararlar gereği milli gelir düzeyinden bağımsız gerçekleştirilen yatırımlar otonom yatırımlardır. Otonom ve Uyarılmış yatırım ayrımını fonksiyonel olarak; $I_o = a + bY$ olarak ifade edebiliriz. I_o : Uyarılmış Yatırım, a : gelir sıfır dahi olsa yapılacak olan otonom yatırım, b : marjinal yatırım olarak adlandırılmaktadır (Yılmaz, 2006, s.6-7).

2.3.4. Reel ve Mali (Finansal) Yatırım

Ekonomide yeni üretim alanları amaçlayan yatırımlar reel yatırımlardır (Yılmaz, 2016, s.5). Reel değerleri ve sermaye mallarını ifade eden yatırımlar reel yatırımlardır. Daha çok sermaye malları yatırımları olarak ifade edilmekle birlikte yeni istihdam alanları yaratması, üretim miktarı ve gelir artışı yaratması nedeniyle aktif yatırımlar olarak da ifade edilebilir. Reel yatırımlar sabit sermaye yatırımları, stok yatırım, altyapı yatırımı, ara malı üreten yatırımlardan oluşmakla birlikte beşerî sermaye yatırımlarını da bu yatırım türü içinde ele alabiliriz. Çünkü bireyler sadece fiziki değil beşerî sermayeye de yatırım yapar. Bireylerin yapmış olduğu iş imkânı araştırması, iş başında eğitim, sağlık gibi yatırımlar fiziki sermayeye benzer yatırım niteliği taşımaktadır. Yapılan bu yatırımlar sonucu kişinin marjinal üretkenliği pozitif etkilenmekte ve daha yüksek gelir elde etmektedir (Yılmaz, 2016, s.4). Üretim kapasitesinin arttırılmasına yönelik üreticilerin yaptıkları makine, teçhizat ve hammadde ilaveleri şeklinde gerçekleşmekte olup şirketlerin aldıkları yük taşıma araçları bunlara örnek gösterilebilir (Köseoğlu, 2019, s.10). Belli bir gelir getirisi olmayan likit varlıkların nakde dönüşümünün azaltılarak gelir getirir hale getirmesi amacıyla yapılan yatırımlardır. Mali yatırım kaynakların mal ve hizmet üretimi amacı dışında kazanç elde etmek amacıyla sabit yatırım alanlarında kullanılmasıdır. Hisse senedi ve tahvil alımı yapmak alan kişi için yatırım

olurken satan kişi için negatif yatırım olacağından makro ekonomide pasif yatırım olarak da geçmektedir (Zengin, 2014, s.13). Hisse senedi veya tahvil satın almak alan kişi için yatırım olurken satan kişi için negatif yatırımdır ve bu sebeple de pasif yatırım olarak da ifade edilmektedir. Yani mali yatırım reel yatırımı ifade eden menkul değerklerin elde edilmesi ve reel sermayeye talep hakkı veren varlıklara plasmandır. İlk elden alınan hisse senedi, tahviller yani sermaye mallarının oluşmasına karşılık olan belgedir (Yılmaz, 2006, s.4). Mali yatırımlar hazine bonosu, tahviller, hisse senedi, bono gibi alımlar, depo sertifikaları, vadeli işlem sözleşmeleri, borsa yatırım fonları, bankaya gelir getirici hesaplarda para yatırılması verilebilir. Reel yatırımlar ile gelir ve istihdam yaratılırken mali yatırımlarda sadece mülkiyetin el değıştirmesi gerçekleşmektedir (Köseoğlu, 2019, s.10).

2.3.5. Komple Yeni Yatırım

İlk kuruluş aşamasında şirketin tesisleşmesi için yapılan ürün ve hizmet üretimine yönelik yatırımlardır (Engin, 2019, s.9). Yeni yatırım projelerinin düzenlenmesi ve gerçekleştirilmesi ile ilgili yatırımlardır. Bu yatırım kapsamında işletme KDV istisnası, faiz desteğı, istihdam teşvikleri, yatırım katkı oranı ve gelir vergisi stopajı desteğinden faydalanabilmektedir (Erdoğan, 2020, s.16). Bu tür yatırımlar yatırımın gerçekleşeceği yerde aynı üretim konusunda bütünlüğü veya mevcut tesisi bulunmayan yatırımlardır. Bina-inşaat ve arazi-arsa harcamalarını da içeren yatırımlardır (Kolay, 2019, s.47). Sağlanan vergi teşviklerine duyarlılıkları yenileme modernizasyon, genişleme yatırımlarına göre fazla değildir. Bunun sebebi genel yatırım harcamaları, amortisman, pazarlama, istihdam eğitimi gibi ek harcamalardan dolayı kısa sürede kara geçmeleri ve vergi ödemelerinin söz konusu olamamasındandır. Yenileme modernizasyon, genişleme yatırımlarında yapılacak harcamalardan kaynaklanan indirimler derhal bilançoya aktarılıp mali yıl tablosunda gösterilebileceğinden vergisel teşvike olan duyarlılıkları da komple yeni yatırımlara yani kuruluş yatırımlarına göre daha yüksektir (Akdaş, 2012, s.33).

2.3.6. Ar-Ge Yatırımları

İşletme yöneticileri tarafından alınan kararlardır. Yönetici paydaşlarının menfaatleri doğrultusunda hareket etmelerine olanak sağlar. Bu harcamalar geri dönülemez ve getirisi kesin olmayan harcamalardır. Ar-Ge yatırımları daha çok yenilikçilik yoğun olan sektörlerde kullanılmaktadır. Daha çok ileri teknoloji endüstrilerinde kaçınılmaz olan yatırımlar risk oranı yüksek başarısızlık riski de barındırıyorsa borçlanma yolu ile yapılmamasında fayda bulunmaktadır. Ancak başarılı olduğunda da borçlanmanın çok çok üzerinde getirisi olacaktır. Küçük işletmeler ve kullanılan düşük teknoloji ile üretim yapan işletmelerin Ar-Ge yatırımı için kaynak ayırmaması ya da gereksiz yatırım yapması sonucu ürettiğı ürünlerin taklit edilmesi söz konusu olabilmektedir. Bu durumda ürünün Pazar payı düşecektir. Bu sebeple de

işletmenin Ar-Ge yatırımı yapabilmesi oldukça önemlidir (Kaya, 2020, s.16). Ar-Ge faaliyetleri teknolojik gelişmelerin hız kazanmasını amaçlamakla birlikte teknolojik gelişmelerde ekonomik büyümeye katkı sağlamaktadır. Bir ülkenin teknolojik üretimde gelişme göstermesi, bilimsel ve teknik altyapının sağlanması ülkenin ekonomik yönden refah seviyesine katkı sağlayacaktır. Ar-Ge faaliyetlerinin başlıca amaçlarını sıralayacak olursak; yeni ürün, cihaz ve materyaller geliştirmek, ürün iyileştirmelerinde bulunmak, mevcut ürünler için yeni kullanım alanları oluşturmak, işletme verimliliklerini arttırmak ve üretim maliyetlerini düşürmek gibi çeşitli amaçları bulunmaktadır. Ar-Ge faaliyetleri sonucu teknolojinin etkin kullanımı yüksek teknoloji üretebilen yeni firmalar ortaya çıkaracak bu durum dış etkenlere bağımlılığı azaltmakla birlikte GSYH içinde Ar-Ge payının artmasına yol açacaktır. Ar-Ge sonucu oluşacak yeni iş alanları ile istihdam artacak, Yüksek teknoloji kullanımı ile ülkeden yurt dışına gerçekleşen beyin göçünde azalmalar gerçekleşecektir. Ayrıca tüm bunların gerçekleşmesi sonunda Ar-Ge yatırımları sonucu yabancı sermayeyi ülkeye çekme konusunda olumlu dönüşler olacağı da unutulmamalıdır (Erdoğan, 2020, s.42-48).

Tablo 2.1. Ar-Ge Harcamalarının GSYH İçerisindeki Payı

Ar-Ge Harcamalarının GSYH İçerisindeki Payı					
	2016	2017	2018	2019	2020
Türkiye	0.938	0,953	1.025	1.064	1.089
AB	1.992	2.033	2.071	2.102	2.204
OECD	2.312	2.355	2,419	2.475	2.681

Kaynak: OECD verilerinden derlenerek yazan tarafından hazırlanmıştır.

Türkiye’ de Ar-Ge harcamalarının GSYH içerisinde payının 2016, 2017, 2018, 2019,2020 yıllarında 0.938, 0,953, 1.025, 1.064, 1.089 olarak gerçekleştiği görülmekle birlikte OECD’ de aynı yıllarda oranların 2.312, 2.355, 2,419, 2.475, 2.681 olduğu görülmektedir. AB ise bu oranlar 1.992, 2.033, 2.071, 2.102, 2.204’tür. (OECD, 2022, s.11).

2.3.7. Özel Sektör ve Kamu Yatırımları

Özel sektör yatırımları kâr amacı güdülerek yapılan harcamalardır. Bu tür harcamalar herhangi bir ekonomik kriz durumunda tam istihdam koşullarını etkileyebileceğinden devlet tarafından teşvik amacıyla finansal politika araçlarıyla pozitif yönde katkı sağlamaya çalışırlar (Köseoğlu, 2019, s.11). Özel sektör yatırımlarında amaç kar elde etmek, mal ve hizmet üretimi, çalışanlara iyi ücret ödeme gibi işletme hedeflerine yönelik olabilirken istihdama katkı sağlama, topluma ve ülkeye hizmet gibi sosyal amaçları da bulunmaktadır (Bacaksız, 2019, s.5). Özel yatırımların

kar amacı ile yapılması kar oranlarının yüksek olmasına neden olurken ulusal gelirde reel artış yaratmaktadır. Kar oranlarının yüksek olması çok önemli bir sorun yaratmaz yüksekliğin ana sebebi yatırımların veriminin yüksek maliyetinin de düşük tutulmasından kaynaklanmaktadır. Modern vergi sistemi bu fazla karlılığı kamu kesimine aktarmada bir araç olarak kullanılabilir (Yılmaz, 2006, s.7-8). Kamu yatırımları ise daha çok genel yönetim kapsamındaki kamu idareleri tarafından yapılan ekonomik ve sosyal değerlendirmeler içeren harcamalardır (Köseoğlu, 2019, s.11). Kamu yatırımlarını ülkenin maddi sermaye stokuna yapılan ilaveler olarak ifade edebiliriz. Kamu yatırımlarını üretken yatırım ve alt yapı yatırımları şeklinde sınıflandırabiliriz. Alt yapı yatırımı üretken olmayan ancak üretkenliği arttıran (yol, köprü, baraj gibi) yatırımlardır. Üretken yatırımlara ise tüketim mallarını örnek verebiliriz (Yılmaz, 2006, s.7-8). Kamu yatırımlarında ana hedef toplumsal fayda iken altyapı yatırımları ve ekonomik kalkınmayı sağlamakta ayrıca hedeflenmektedir (Bacaksız, 2019, s.5). Ekonomide durgunluğun olduğu dönemde kamu ile yapılacak yatırımları ekonomik canlanmaya katkısı bulunmakla birlikte kamu yatırımlarının istihdama da katkısı oldukça önemlidir. İstihdama olacak katkı yatırımın gerçekleştiği ve yatırımın tamamlandığı aşama olarak ikiye ayrılabilir. Örnek: Hastane İnşaatı yapımında çalışan personel ilk aşamaya örnek verilirken hastane tamamlandığında alınacak personeller ikinci aşamaya örnek gösterilebilir. Kamu yatırımlarına verilecek örneklerden olan organize sanayi bölgeleri ve yapılan altyapı çalışmaları da özel sektör açısından iş ortamının sağlanmasına ortam hazırlamaktadır (Çelik, 2010, s.9). Kamu yatırımları kısa dönemde talebi arttırıcı uzun dönemde kapasite arttırıcı özelliği vardır (Zengin, 2014, s.11).

Tablo 2.2 Kamu Sektörü ve Özel Sektör Yatırımı Farkları

Nitelik	Kamu Sektörü Yatırımları	Özel Sektör Yatırımları
Yatırım Büyüklüğü	Büyük Ölçekli Yatırımlar tercih edilir.	Orta ve küçük ölçekli yatırımlar tercih edilmekle birlikte büyük ölçekli yatırımlara da zaman zaman başvurulur.
Yaşam Süresi	30-50 yıl arası	2-25 yıl arası
Finansman	Vergi, harç, borçlanma, devlet tahvili	Borçlanma, hisse senetleri, özel sektör tahvilleri
Faiz Oranı	Düşük	Yüksek
Seçim Kriteri	Politik ve sosyal tercihler etkili olur.	Yatırımın geri dönüş oranı temel alınır kar önemlidir.
Değerlendirme Çevresi	Politik eğimler etkilidir.	Ekonomik eğimler etkilidir.
Kullanıcılar	Yararlananlar ve yatırımın sahipleri vatandaşlar	Yararlanan ve yatırımı yapanlar farklıdır.

Kaynak: Zengin, 2014, s.17

2.3.8. Altyapı ve Üst Yapı Yatırımları

Doğrudan mal ve hizmet üretimine yönelik olarak yapılmayan ancak mal ve hizmet üreten tesisin daha verimli çalışması için genellikle devlet tarafından yapılan ve bir yatırımın gerçekleştirilebileceği yerde ulaştırma, haberleşme, enerji, su gibi maddi olanakları yönelik yapılan yatırımlar dar anlamda altyapı yatırımlarıdır. Geniş anlamda altyapı yatırımları ise ekonominin sahip olduğu ya da olması gereken ulaştırma, haberleşme, enerji, su ve kanalizasyon gibi tesisleri, eğitim ve sağlık alanlarındaki kuruluşları içine alan sosyal sabit sermayeyi ifade etmektedir (Develi, 2014, s.5-6). Altyapı yatırımlarının hazırladığı ortam sonucu kâr amacı ile üretime de doğrudan katkı sağlamak için daha çok özel teşebbüslerin yaptığı yatırımlar üst yapı yatırımlarıdır (Bacaksız, 2019, s.6-7). Alt yapı yatırımları dışsallık özelliği taşımakla birlikte doğrudan girişimciye kar sağlamamaktadır. Üst yapı yatırımlarına gıda, tütün, dokuma, kâğıt, çimento, demir-çelik, karayolu taşıtları, elektrikli makineler örnek gösterilebilir (Karadaş, 2019, s.11-12). Altyapı yatırımlarının özelliklerinden bahsedecek olursak büyük ölçüde kamu sektörü tarafından gerçekleştirilen, yüksek maliyetli, teknolojik gelişmelere paralel olarak kaynak miktarında artış oluşturan, ülke ekonomisi için gelişmişlik göstergeleri içerisinde yer alan, tamamlandığında da ücretli olabilecek ve iyi bir seviyeye geldikten sonra da ülke için sanayileşme ve hayat standartlarında olumlu yönde gelişmeler sağlayacak yatırımlardır. Altyapı yatırımları sosyal içerikli (eğitim ve sağlık) alanlarına yönelik yapıldığında gelir dağılımında reel anlamda pozitif gelişmelere sebep olacaktır (Develi, 2014, s.7).

2.4. Yatırım Kararını Etkileyen Faktörler

Yatırım kararı alınırken çeşitli faktörler etkili olmaktadır. Bu faktörleri faiz, siyasi istikrar, düzenleyici çerçeve, enflasyon oranı, işletmenin içinde bulunduğu sektör, yatırım yerinin uygunluğu, beklentiler, milli gelir olarak sıralayabiliriz.

2.3.1. Faiz

Yatırım ve faiz arasında ki ilişkiye değinecek olursak birbirleri arasında negatif yönlü bir durum söz konusu olduğu unutulmamalıdır. Elinde sermayesi olan bir müteşebbis faiz oranlarının yüksek olması durumunda sermayesine reel bir yatırıma dönüştürmek istemeyebilir ve sermayesini faize yatırarak yüksek bir kar elde edebilir. Bir diğer duruma da değinecek olursak müteşebbislerin elinde sermaye bulunmaması durumunda bankalardan kredi yolu ile ya da farklı şekillerde borçlanma yolu ile sermaye oluşturacaktır. Bu durumda faiz oranlarının yüksek olması borçların geri ödenmesinde maliyetlerin yükselmesine beklenen kar seviyesinin gerçekleşmemesine ve yatırım kararının gözden geçirilmesine yol açacaktır (Çelik, 2018, s.7). Piyasa faiz oranının doğal faiz oranından daha düşük olması

sermayesi olanların yatırıma yönettirecektir. Doğal faiz oranını piyasada oluşan arz ve talebe göre piyasada belirlenen faiz oranı, piyasa faiz oranı ise bankaların verdiği kredilere uygulanan faiz oranı olarak düşünebiliriz (Alili, 2019, s.12).

2.3.2. Politik İstikrar

Bir ülkenin siyasi otoritesinin ya da devlet idarecilerinin izlediği siyasi ve ekonomik rejim ile iç ve dış politikada izledikleri yol yabancı yatırımcılar için önem arz etmektedir. Politik alanlarda yaşanan sık değişiklikler ve çok partili siyasi yönetim şekli yabancı yatırımcıların ülkeye yapacakları yatırımlar olumsuz etkilemektedir. Yabancı sermaye yatırımlarının gerçekleşmesi için yatırım yapılacak ülkenin iç politik istikrarının yanında dış politikasının da istikrarlı olması yabancı yatırımcıları olumlu etkileyecektir. Ayrıca devlet idarecilerinin de yabancı yatırımcılara yaklaşımlarda önemlidir (Dengiz, 1988, s.98). Küreselleşme ile birlikte ekonomik sınırlarında kalkması, uluslararası ticaretinde gelişmesi yabancı yatırımların öneminin artmasına sebep olmuştur. Yabancı rasyonel hareket ederek düşük risk düzeyinde yatırım yapmak isteyecektir. Burada ülkenin ekonomik durumunun, makro ekonomik faktörlerin, mali yapısının ve risk düzeyi gibi faktörlerin önemi büyüktür. Maliye ve para politikalarının da belirleyicilerinden olan siyasi erkin ekonomi ve finansal piyasaların işleyişine etkisi önemlidir (Topaloğlu ve Korkmaz, 2021, s.104). Siyasi istikrarsızlıklar hükümetlerin yeniden seçilmeleri konusunda belirsizlik oluşturmakta yatırımcıların karar vermelerini zorlaştırmaktadır. Bu durum kamu yatırımı ve tüketiminde dengesizlik oluşturarak daha fazla kamu tüketimine yol açmaktadır. Bu durumda siyasi istikrarsızlık yatırım kararını olumsuz etkilemekte ve ekonomik büyüme oranını da düşürmektedir (Arslan, 2011, s.74). Siyasi istikrarsızlıklar yatırımcıların karar almasını zorlaştırmaktadır. Siyasi istikrarsızlık olarak düşünebileceğimiz durumlardan bazıları ise parlamento kutuplaşmaları, koalisyon hükümetleri, seçimlerin sık sık yenilenmesi, sık hükümet değişiklikleri, yönetici değişiklikleri, darbeler, temel anayasal değişiklikler, etnik gerginliklerdir (Akdağ, 2021, s.12-13). Tüm bu istikrarsızlık durumları veya bunlardan birkaçının olması durumunda yatırımcıların uzun vadeli yatırımlar konusunda çekimser kalmalarına neden olacaktır. Yatırımcıların yatırım kararı almaları için bu durumların minimum düzeye indirilmesi hatta mümkünse ortadan kaldırılması gerekmektedir (Açoğlu, 2020, s.50-51). Politik istikrarsızlığın belirsizliğe yol açması politika yapıcılarının ufkunu daraltmakta, yurtiçi yatırımların ve yurtdışı kaynaklı yabancı sermaye yatırımlarını olumsuz etkiler ve siyasilerde yeniden seçilme kaygısıyla rant kollama faaliyetlerine ve popülizme yönelirler. Aynı zamanda politik istikrarsızlık ekonominin risk primini yükseltmekte, borç vadelerinin de kısılmasıyla faiz yükünü de arttırmaktadır (Biçen, 2020, s.121-122). Borç vadelerinin arması kamunun verimli yatırımlar yerine kaynakları borç ve faiz ödemelerine aktarmasına özel sektörde kredi maliyetinde artış ile beraber yatırım azalışlarına neden olacaktır (Şanlısoy, 2020, s.92). Ülkede politik istikrar ortamının sağlanması durumunda girişimciler uzun vadeli ve kalıcı yatırımlara

yönelebilecekler, büyüme ve istihdam üzerinde de pozitif etkiler sağlanacaktır (Şanlısoy ve Çetin, 2017, s.215). Politik istikrarsızlık -2,5 ile +2,5 arasında değerlendirilmekte olup bu değerlerden -2,5'e yaklaştıkça politik istikrarsızlık artışını +2,5'e yaklaştıkça politik istikrarın sağlandığını göstermektedir (Biçen, 2020, s.121-122). Türkiye'de bu oran 2016, 2017, 2018, 2019 ve 2020 yıllarında sırasıyla -2.01, -1.79, -1.32, -1.37, -1.19 olarak gerçekleşmiştir (Worldbank, 2021).

2.3.3. Milli Gelir ve Beklentiler

Milli gelir ile yatırımlar arasında pozitif yönlü bir durum bulunmaktadır. Milli gelir artışı sonucu tüketimler artacaktır ve bu durum yatırımcıları ileride oluşacak tüketim artışı ile beraber yatırım yapmaya yöneltecektir (Çelik, 2018, s.8). Beklentiler de yatırımcıların yatırım yapma konusunda etkilemektedir. Buradaki beklentiler de ön plana kar beklentileri çıkmaktadır. Ancak talep artışının yaşanabileceği yönündeki olumlu beklentiler, enflasyon, faiz, güven endeksi beklentilerdeki olumlu yönde gelişecek durumlar da beklentiler arasındadır (Çelik, 2018, s.8).

2.3.4. Riziko ve Belirsizlik

İşletme yatırım kararı alırken önceden bilinmeyen fakat tahmin edilebilen ve değişimlere uğrayan faktörlerden etkilenmektedir. Burada ki faktörlere işletme gideri, hasılat, faiz oranları, sermaye bulma olanakları, yeni yatırım olanakları ve sermaye maliyetleri örnek verilebilir. Alternatifler arası seçimde işletmenin farklı verim getirecek ve rizikosu farklı iki proje arasında seçim yapacağını düşünürsek, riziko yüksek olan verimi beklenen yakın olan proje ile rizikosu az ve verimi beklenenin altında olan projeler arası yapacağı seçimde riziko yüksek olan ve verimi diğerine göre yüksek olan proje tercih edilecektir. Yani bir riziko payı beklenen verime eklemektir. Belirsizliği azaltmada önemli olan bilgi toplama olduğundan dolayı toplanacak her bilgi ilave olarak giderleri arttıracığından dolayı toplanacak bilgi faydasının harcanacak olan paradan fazla olması gerekmektedir (Büker, 1973, s.17).

2.3.5. Yatırım Yerinin Uygunluğu

Yatırım yerinin uygunluğu da yatırım kararını etkilemektedir. Yatırım yerinin ulaşımının iyi olması, hammaddeye ve enerji kaynağına sorunsuz ulaşılabilmesi, iletişimin rahat sağlanabilmesi alt yapı durumu da oldukça önemlidir (Çelik, 2018, s.8). Yer seçimini etkileyen faktörleri Yang ve Lee (1997) nicel ve nitel faktörler olarak sınıflandırmıştır. Nitel faktörler olarak ifade ettikleri pazar (hammaddeye ve pazara yakınlık), ulaşım (kara, deniz, hava), iş gücü (işgücü kalitesi, maliyeti) ve toplum davranışı (kentleşme, eğitim) oluşurken nicel faktörler ise dışarıdan sağlanan fayda ve hizmet maliyeti (Su, enerji...), hammadde ve malzeme

maliyeti ile ulaştırma (Tedarik, üretim, dağıtım gibi) maliyetlerinden oluşmaktadır (Küçük, 2014, s.164-165).

2.3.6. Sektör ve Rakipler

İşletmenin içinde bulunduğu sektör de yatırım kararını etkilemektedir. Yatırımcılar sabit maliyeti yüksek bir alanda yatırım yapmayı düşünüyorsa uzun vadede yatırımdan elde edilecek kazanç düşünöldüğünde yatırımcının da finansmanı bu yönde planlayacağı unutulmamalıdır. Sektörün getiri ve maliyet yapısı ile beraber sermaye sahiplerinin beklentileri de oldukça önemlidir. Tarım sektöründe yaşanan daralma dolayısıyla yatırımcılar daha yüksek finansman maliyeti ile karşılaşırken ilaç, otomotiv, bilgisayar vb. gelişime açık sektörler de yatırımcılar için finansman maliyetine katlanmak daha kolaydır (Güveş, 2019, s.15-16).

Rekabetçi bir ekonomik ortam ekonomik gelişme ve yatırım için olumlu bir ortamdır: Ekonimistlerin savunduğu bu görüş işletmelerin karlılığı arttırırken üretim giderlerini de düşüreceğı düşüncesine daynamaktadır. Giderleri azaltacak her yenilik rekabetçi bir Pazar yapısı için uygundur. Rekabetçi bir ortamın bulunduğu bir ekonomide işletmeler tamamiyle pazara hâkim olamayacaklardır. Fakat işletme sayısı az olan ekonomilerde yönetimin yoğun ve devamlı çalışması ile işletmenin bulunduğu ekonomide ki pazar payı da artacaktır. Bazı yazarlara göre tek firmanın pazara hâkim olduğu durumlarda önemli olan işletmenin yeni yatırım için yöneticilik kapasitesinin yüksek olması, finansal gücünün iyi olması durumda pazar payı da iyi duruma gelecektir. Rekabetçi bir ortamda işletmelerin rakip firmaları hakkında bilgi sahibi olması oldukça önemlidir. Bunun nedeni ise rakip işletmelerin daha iyi ekipmanlar ve daha iyi şartlarda Pazar payını arttırarak rakiplerini tehdit edebilecek olmasıdır. Bu sebeple rakiplerin büyüme ve yatırım stratejilerinin takip edilmesi oldukça önemlidir (Büker, 1973, s.19).

İşletmelerin yurtdışı ölkelerde yatırım yapma sebeplerinin başında yeni pazarlara ulaşmak, pazar payını korumak ve arttırmak gelmektedir. Bu nedenle de ölkelerin geniş bir pazara sahip olması yatırımcı açısından önemlidir. Yatırım yapılacak ölkedeki piyasada gerçekteşen büyüme talep artışı yaratacak buda doğrudan yatırım artışı sağlayacaktır. Talep fazlalığı firmanın üretim artışını sağlayacak, maliyetlerde düşüş gerçekteşecek bu düşüşte payı olan ölçek ekonomilerinden yararlanılmasını sağlayacak ve ölkedeki piyasada monopol güç elde edilecek piyasa büyüklüğünde sağlandığında firmalar da yüksek kar elde edeceklerdir. Nüfusun az olduğu ölkelerde bu duruma ek olarak satın alma gücünde düşöксе piyasa da küçölme meydana geleceğı ve doğrudan yabancı sermaye girişlerinin de azalacağı bilinmelidir (Batmaz ve Tekeli, 2009, s.21).

2.3.7. D v z Kuru ve Enflasyon

D v z kurlarının yatırıma etkisinden bahsedebilmek için firmanın kullandığı ithal girdi oranı ile ihracat miktarının önemli payına göre değişiklik gösterdiği bilinmelidir. D v z kurunda yatırımcı açısından dalgalanmaların olmaması ve istikrarlı bir d v z kuru olması gerekmektedir. Fakat yabancı yatırım ile d v z kuru arasında kimilerine göre net bir ilişkiden bahsedemeyiz. Buradaki  rnekleme ise yatırımcı ticaret ya da ticaret dışı engellerle piyasaya girişin yasaklandığı yerel piyasada bulunmak istiyorsa burada doğrudan yabancı yatırım ile ticaretin ikame edilmesiyle ulusal para değer kazanacak ve tüketicinin satın alma g c de yükselmiş olacaktır. Burada doğrudan yabancı yatırımları ve d v z kuru ilişkisini girdilerin alındığı yere, üretim yapıldığı yere, finansal sermayenin sağlandığı yere ve çıktıların satıldığı yere göre ele alacak olursak riskin doğrudan etkisinin yabancı sermaye maliyetini düşürdüğünü ve yatırımlarda artış sağladığını söyleyebiliriz (Batmaz ve Tekeli, 2009, s.23). Enflasyon oranı yatırımcının yatırım kararı üzerinde etkilidir. Düşük enflasyon oranının bulunduğu ve bu oranın süreklilik gösterdiği ekonomilerde ekonominin gelecekteki seyri adına yatırımcı üzerinde olumlu etki yaratmaktadır. Firmaların kar ve temett lerini ödeyebilmeleri yönünde güven sağlayan bu durum siyasi istikrarın da göstergelerindendir. Fakat yüksek enflasyon ile yatırım artışı arasında ki negatif yönlü hareket herkesin kabul gördüğü bir durum değildir. 1990'da Brezilya'da yüksek enflasyon ortamında doğrudan yabancı yatırımların da arttığına dair iddialar bulunmaktadır. Buradan çıkarılabilecek sonuç ise literatürde doğrudan yabancı yatırımlar ile enflasyon arasında genel kabul görmüş bir görüş birliği olmadığı düşünülmektedir (Hacıimamoğlu, 2016, s.30-31).

Ülkemizde de yıllardır devam eden enflasyon sorunu gelir düzeyinin de düşük olmasıyla beraber yatırım finansmanında yetersizlikler meydana getirmiştir. Bu durum sonucu yatırım yapmak isteyenler de iç finansman kaynaklarından ziyade dış finansman kaynaklarını tercih etmesiyle ülkenin dışa bağımlılığının artmasında etkili olmuştur (Ayla ve Kızıltan, 2018, s.15).

Yüksek enflasyon ortamında oluşan belirsizlik ile beraber hem ülke içindeki hem de ülke dışındaki yatırımcıların yatırımlarının olumsuz etkilenmesi ile beraber işsizlik sorunu da oluşmaktadır (Durmuş, 2018, s.190).

Ekonomi devalı bir enflasyon içerisinde olduğunda bununla birlikte paranın gerçek satın alma g c de her yıl azalmaktadır. Enflasyon döneminde gelir vergisinde ki artış fiyat artışından daha fazladır. Bunun nedeni amortismanın varlığın orijinal maliyetine bağlı olmasıdır. Enflasyon ortamında işletmeler kar paylarını ya paranın değer düşüşü ile orantılı arttıramaz ya da fiyatı artacak olan makine ekipmanları için gerekli fonları uygun maliyetle ve kolaylıkla bulamayacaktır (Büker, 1973, s.19).

2.3.8. Düzenleyici Çerçeve

Düzenleyici çerçeve de özellikle yurt dışı bağlantılı yatırım yapacak olanlar açısından önemlidir. Yatırım yapacak açısından ekonomik ve siyasi istikrar ve alt-yapı yeterliliği kada yatırımlara ilişkin yasal mevzuatlarda oldukça ön plandadır. Ülkeler yabancı yatırımcıları ülkeye yatırım konusunda özendirmek için iş hukuku mevzuatında iyileştirmeler, ülkelerin ulusal yatırım mevzuatı ve yabancı yatırımlara ilişkin mevzuatlar arasındaki farklılıkları minimum düzeye indirirler. Düzenleyici çerçeve; özel sektör kredileri, asgari ücret, işe alma ve işten çıkarmaya yönelik yönetmelikler, bürokratik maliyetler, iş kurma lisans kısıtlamaları ve vergiye uyum gibi düzenlemeleri içermektedir. Özellikler düşük vergi oranlarının uygulandığı ülkeler birbirleri ile rekabet haline yabancı yatırımcıları ülkeye çekme konusunda rekabet halindedirler. Ülkeler yabancı yatırımcılara yönelik vergi sistemleri iyileştirmekte ve vergi oranlarını da düşürmektedir. Sözleşme bağlayıcılığı olarak ifade edebileceğimiz iki işletme arasında ve sözleşmeden doğan hak ve yükümlülük arasındaki anlaşmazlıklar da yatırımı etkilemektedir. Bu bağlayıcılık ülkenin kişi başı gelirinin %200'ü olarak kabul edilen borcunu ödemek için gerekli olan zaman ve para tahminlerine dayandırılmaktadır (Hacımamoğlu, 2016, s.39-41).

2.3.9. Potansiyel Fonlar

Yatırım için sağlanacak fonlar uzun vadeli fonlar olmalıdır. Çünkü bu fonların geri gelmesi de belirli bir süreyi gerektirecektir. Bu tür fonlara uzun süreli borç alma, hisse senedi satılması ve dağıtılmayan karlar örnek verilebilir. Ayrıca teşebbüse bağlı işletme satışı, sermaye malları satışı da bu fonlara kaynak olabilir. Alacaklarda yapılan azaltma ile mal stoklarında yapılan azaltmalarda fon yaratmaya verilebilecek diğer örneklerdir. Uzun vadeli fonlar arasında seçim yapmak da işletmelerde ki yüksek mevkide bulunana görevlilerin işidir. Bu seçim işletme de uzun süreli etkiler yaratacağında en uygun seçimi yapmak oldukça önemlidir. Fonlar, yatırım alternatiflerinin gerektireceği sermaye ihtiyacından fazla olduğu durumda yönetim sermaye bulunması yönünden bir zorlukla karşı karşıya değildir (Büker, 1973, s.14).

2.3.10. Satış Tahmini

Bütün işletmeler planlarını potansiyel satış tahminlerine göre yürütmektedir. Satış potansiyeli, işletmenin duyurduğu ve arz ettiği hallede müşterilerin satın alacağı toplam birim olarak ifade edilmektedir. İşletmelerin bu tahminlere göre ilave ekipman alma veya mevcut ekipmanı yenileme yoluna gitmektedir. İşletmelerin gelecek yıla ait satış tahminlerinde bir azalma görülürse bu durum işletmelerin düşük maliyetli hammadde bulsalar bile yatırım harcamasına dönüştürmede isteksiz olmalarına yol açacak ve yatırım harcamalarında düşüşe yol açacaktır. Yönetim bugün vereceği kararın gelecekteki etkilerini de dikkate almalı ve kısa süreli hedefler

kadar uzun süreli hedeflerde tahmin edilmeli ve bu doğrultuda pazar durumu ve satış potansiyeli tahmin edilerek büyüme ve yenilikler planlanmalıdır. Yatırım planlamasında satış tahminlerinin 5 yıllık süre göz önünde bulundurularak hesaplanması faydalı olacaktır. Yapılacak satışların mevsimlik satışlar olup olmadığı belirlenmeli ve bu doğrultuda üretim kapasitesi talebin yüksek olduğu dönemlere göre düzenlenmeli gerekli ekipmanlar hazırlanmalıdır ya da işletmenin talebin yüksek olduğu dönemlerde işlerin bir kısmının başka işletmelere verilebileceğinin belirlenmesi gerekmektedir (Büker, 1973, s.16).

2.3.11. Zaman

Zaman yatırım kararını iki şekilde etkileyebilir. Bunlardan ilki işletmenin uzun vadeli planının parçası olarak zaman ikincisi ise üretimi planlanan malların hammaddesinin seçiminin zamanı.

İşletmeler uzun vadeli planlamalar yaparken ilk yıl planı oldukça ayrıntılı tutulurken zaman uzadıkça (5-10 yıl) ayrıntılar azalmaktadır. Üretim için kullanılacak ekipmanların planlaması 1-2 yıl öncesinden yapılırken genel amaçlı donatım ise 3-5 yıl öncesinden yapılabilir. Harcamaların zamanı seçilirken firmalar gerçekten gerektiği zamanlardan ziyade fırsatçılık yaparak sermaye malı ve/veya ekipmanı daha uygun fiyatlara alabileceği durumlar oluştuğunda harcama yapmaktadır. İşletme makine ve ekipman fiyatlarının gelecekte artacağını düşünün firmalar siparişlerini daha önceden vererek yenileme işlemini daha az maliyetle gerçekleştirebilirler (Büker, 1973, s.17-18).

2.3.12. Nakit Akış Bütçesi

Yapılması düşünülen yatırımlar önceden planlanmalı ve işletmeden içeriye ve dışarıya nakit akışını gösteren nakit akış bütçesi düzenlenmelidir. Bu durum yatırım kararını iki şekilde etkilemekte olup ilki, yatırımın yapılma zamanında bir değişiklik yapılması gerekiyorsa bu durum hakkında bize yol gösterirken ikincisi alternatif yatırımlar için yatırım zamanlamasında da yol göstericidir. İşletme 1 yıl öncesinde yapacağı yatırımları belirlerken bunun için gerekli olan miktar hakkında o dönemde nakit akış tablosuna bakarak işletmeye girecek para ve çıkacak para ile bu durumları planlayacaktır. Burada dikkat edilmesi gereken nokta yapılacak yeni yatırımın (yenileme, ekipman alımı) geciktirilmemesi gereken harcamalar (personel gideri vs.) ile çakışmamasına dikkat edilmesi gerekmektedir. Yapılacak alternatif yatırımlarda ise yapılan yatırımın ilk yıllarında yüksek getiri getirebilecek yatırımın tercih edilecektir. Projelere karşılaştırıldığında kısa ömürlü projelerin gelirleri tekrar yatırıma ayrılmaktadır (Büker, 1973, s.19).

2.3.13. Üretim Biçimi

Üretim sipariş ve stokta bulundurma olarak iki şekilde gerçekleşmektedir. Üretilen mamulün uygunluğuna bakılarak bu iki türden birisi tercih edilmektedir. Buradaki sorunlar işçilik ve sermayenin marjinal maliyetleri sorunlarıdır. Geçmiş yıllarda nitelikli işgücü firma için önemli bir unsur iken gelişen teknolojiye uyum ön plana çıkmıştır. Burada teknolojiye uyum başlarda yüksek miktarda yatırım gerektirirken işçilik maliyetinin yüksek olduğu bazı iş kollarında bu tür üretime başvurulması daha uygun olacaktır (Büker, 1973, s.16).

2.3.14. Ticaret Engelleri

Ticaret engelleri ara mallar ve nihai mallar üzerine konulan vergi oranları ile ölçülmektedir. Bu görüşe göre yabancı yatırımın engellenmesi tarifelerin ek yük getirmesi sonucunda yatırımlar miktar olarak azalmaktadır. Culem çalışmasında negatif yönlü ilişki bulunurken, Schmitz, Bieri ve Lunn da pozitif bir ilişki gözlemlemiştir (Batmaz ve Tekeli, 2009, s.22).

2.3.15. Ekonomik Büyüme

Yabancı yatırımlar ile ekonomik büyüme arasında iki yönlü bir ilişkiden bahsedebilir. Ekonomik büyüme yabancı yatırımları çekerken yabancı yatırımlarda ekonomik büyüme hızlandırır ve gelirin artması da yabancı yatırımların artmasında itici bir güç oluşturur. Ekonomik büyüme ile yabancı yatırımlar arasında ki ilişki gelişmekte olan ülkelerde daha gerçekçidir. Gelişmiş ülkelerde bu ilişki zayıftır. Temel sebebi de yatırım amacı ve niteliklerinin farklı olmasıdır. Borensztein, Gregorio ve Lee'nin gelişmekte ülkeler üzerine yaptıkları araştırmalar sonucunda ekonomik büyüme, beşerî sermaye ve yabancı yatırımlar arasında güçlü bir ilişki olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Kişi başına düşen milli gelirin yüksek olduğu ve tasarruf edebilme durumunun da yüksek olduğu ülkeler yabancı sermayeyi daha kolay çekerler. Günümüzde yabancı sermayeyi en rahat çeken ülkelerin başında Çin gelmektedir. Bu tür yabancı sermayeyi kolay çeken ülkeler GSMH'lerinin tüketici taleplerini arttırmak ve büyüyen bir Pazar haline getirerek yatırımcılara daha cazip olanaklar sunmaktadır (Batmaz ve Tekeli, 2009, s.26-27).

2.5. Mali Teşviklerin Yatırım Kararı Üzerindeki Etkisi

Vergi teşvikleri, firmaların sermaye piyasası verimsizliklerinden ve sermayeye erişim eksikliğinden kaynaklanan yetersiz yatırım sorunlarının üstesinden gelmelerine de yardımcı olabilir. Vergi teşvikleri daha sonra yatırım seviyelerini ve üretkenliği artırabilir (Eichfelder, Jacob ve Schneider, 2019, s.1).

Girişimciler yatırım kararı verirken kâr amacıyla hareket ederler ve yatırımın yapılacağı bölge ve sektör karlılığı pozitif etkileyecek avantajlara da sahipse yatırım kararı verilmektedir. Yatırım kararı verilirken maliyetlerin düşürölmesine yönelik teşvikler önemlidir. Bu mali teşvikler arasında yatırım indirimini, vergi, resim ve harç istisnası ile gümrük vergi ve resim muafiyetini sayabiliriz. Yatırım yapılacak alanda faydalanılacak teşvikler sonucu düşük maliyet ile yapılabilecek yatırımlar ile sermayenin daha yoğun olarak kullanılabilirliği durumu yaratılabilecektir. Ülkeler arasında değişiklik gösteren sermaye maliyeti tutarı hangi ülkede diğerlerine nazaran daha düşük oluşursa yatırımcı bu ülkeye kayacaktır. Vergi politikaları da ülkelerin yatırım yapılabilir alanlarını etkilemektedir. Devletin yatırım yapılan sektöre, bölgeye, malın cinsine göre uygulayacağı kısmen veya tamamen vergiden muaf uygulamalar ve diğer işletmelere uyguladığı faiz oranına göre bir işletmeye verdiği düşük oranlı faiz ile faizsiz kredi olarak da ifade edilen vergi erteleme yolu ile maliyetlerin azaltılması yatırımcılar açısından olumlu olacaktır. Faiz oranlarının yüksek ve düşük olması firmanın kendi kaynaklarından yararlanması durumunda faiz oranını fırsat maliyeti olarak karşımıza çıkaracaktır. Alınan borç sonucu katlanılan faiz oranı maliyet olmasıyla faiz oranının da düşük olması şartıyla burada ki yatırım da bu paralelde büyük olacaktır. Vergi istisnası, yatırım indirimi, vergi kredisi, vergi oranı indirimi şekline uygulanan teşvikler gelirden belirli bir miktar veya oranda vergi alınmasıyla işletmelere ilave fon sağlarlar. Sağlanan bu fon işletmelere yatırımlarını faizsiz olarak yapabilmeleri yönünde faydalı olmaktadır. Kullanılan vergi teşvik araçları işletmelere maliyetlerinde azalmalar yaratarak gelecekte beklenen gelirleri de olumlu etkileyerek yatırım riskini de düşürmektedir. Barlow ve Wender 247 Amerikan firması üzerinde yaptıkları bir çalışma ile firmaların ülkeleri dışında yaptıkları yatırımlarda %57 ile konvertibilitayı, %39 ile politik istikrarı, %26 ile kaynak ve pazarı, %10 ile de vergi teşviklerini sıralamışlardır. Teşviklerin yatırım kararı üzerindeki etkileri yatırım maliyeti ve sektöre göre farklılık gösterdiği biliniyorken diğer faktörlerin (politik istikrar, ekonomik istikrar, maliyetler gibi) eşit olması durumunda teşviklerin yatırımcılar açısından bir adım daha öne çıkacağı belirtilmiştir. Burada teşvikleri tek başına belirleyici olarak düşünmemizin sağlıklı olmadığı teşvikler ile beraber diğer faktörlerinde bir arada değerlendirilmesinde faydalı olacağının da bilinmesi gerekmektedir (Şahin, 2012, s.42,44; Küçüköğlü, 2005, s.221-223).

Teşvikler içerisinde yer alan ve dünyanın pek çok yerinde kullanılan fe maliyetli de olan hızlandırılmış amortismanlar uygulanan politikalar ile firmaların yeni yatırımları vergilendirilebilir gelirlerinden daha hızlı düşürmelerini sağlayarak yeni yatırımlarının maliyetini düşürmeleri sağlanır (Ohrn, 2018, s.1).

Mali teşvikler kamusal gelirler içerisinde kısmı veya tamamen vazgeçişler olarak yer almaktayken yatırımcılar açısından gelirin yatırımcının elinde kalmasına ve bu sayede yatırım kararı verirken devletin sağlayacağı güven ortamı ile karlılıkta yaratabileceği pozitif unsular olarak da karşımıza çıkmaktadır. Burada devletin sağlayacağı sağlıklı yatırım ortamı yatırımcı için rahat ve devlete güven yaratacaktır. Fakat bu olumlu durum ülke içinde çıkabilecek

istikrarsızlık (politik ve ekonomik) ile yatırımcı açısından olumsuz bir durma da dönüşebilir. Burada devletin devreye girerek yatırımcıya sağlayacağı teşvikler ile vergi gelirlerinde kısmen veya tamamen vazgeçerek destek vermesi sonucu üretim artışı ve ihracat artışı sağlayabilir. Ancak burada firmaların bu durumda ülkeye güvenmesi ve yaratılan bu ortamı da desteklemesi gerekmektedir. Bu ikili ilişki sağlanamazsa bu uygulamalar başarı sağlayamayacaktır (Kiriş, 2016, s.33-34).

Bireysel yatırımcılar için özellikle gelir üzerinden alınan vergiler yatırım kararını etkilemektedir. Bu sebeple vergi teşviki olarak düzenlenen vergi indirimleri, vergi için ayrılan fonların yatırım için kullanılmasını sağlayarak yatırım hacmini arttıracaktır. Yatırım malları üzerinden uygulanan vergi indirimleri de yatırımları teşvik edecektir. Yatırım üzerinden sağlanan bu tür teşvikler ekonomik kalkınmaya da katkı sağlamaktadır. Yatırımlardaki vergi indirimleri yatırım maliyetini düşürmekte, karlılığı arttırıp finansman ihtiyacını hafifletmekte veya kolaylık sağlamakta bunların sonucu olarak da özel sektör yatırımlarını teşvik edici etmektedir. Yatırımcı firmaların satın aldıkları mallar üzerinden ödedikleri KDV ile ithal ettikleri mallar dolayısıyla ödenen gümrük vergileri maliyetleri arttırmaktadır. Burada Gümrük vergileri ile KDV üzerinden alınan vergilerde uygulanacak indirim, istisna ve muafiyetler yatırımcı için yatırım maliyetlerinin düşürülmesi açısından önemlidir (Uzan, 2019, s.68-70).

Teşviklerin yatırım kararını etkilemek için çeşitli vergi avantajları sağladığı bilinmekle birlikte yatırım maliyetini düşürdüğü ve finansman kolaylığı sağladığı bilinmektedir. Teşvikler yatırımcının yatırım yeri seçiminde, sektör tercihinde, yatırım tutarında ve yatırım kararı almada, yatırım karlılığı üzerinde etkilidir. Uygulama şekli kolaylığı açısından yatırım indiriminin ön planda olduğu ve ülkemizde de 1963 yılından bu zamana uygulamadadır. 1997-2001 yılları arasında yatırım indiriminin özel sektör yatırımları üzerindeki etkileri incelenmiş ve nötr bir etkinin söz konusu olduğu ifade edilmiştir. Burada hacimsel bir artış yaşanmamış ancak yatırımları sektörel olarak yönlendirmiştir (Kılıç, 2016, s.21-23).

Girişimcilerin elde ettikleri gelirin yatırım kararı üzerinde etkisi olduğunu düşünürsek elde edilen gelir üzerinden kesilen vergilerin yatırım kararı almada etkisi olduğundan bahsedebiliriz. Gelir üzerinden alınan yüksek oranlı vergiler yatırım ve risk almayı olumsuz etkileyecek ve bu durumda devletin girişimcinin karına ve zararına katlandığı ölçüde yatırımları devam edecektir. Vergilerin yatırım kararı almada ve risk üzerindeki olumsuz etkileri arz yanlı politikalar (faiz, kâr payı ve sermaye kazançları üzerindeki vergi oranlarının indirilmesi gibi.) ile giderilebilir. Vergi indirimleri sonucu oluşacak vergi tasarrufu girişimciye fon sağlamış olur ayrıca maliyetlerinde düşmesine sebep olacaktır. Yatırımlar kalkınmanın temel öğeleri arasında da yer almakta ve yatırımların vergisel teşviklerle desteklenmesi de oldukça önemlidir. Gelişmiş birçok ülkede yatırım artışını pozitif yönde etkilemek için vergisel teşvikleri bir araç olarak kullanmışlardır. Yatırım miktarına odaklanması, yatırımların kalitesinin göz ardı edilebilmesi, sağlam olmayan ve sürdürülemez yatırımlara kayabilmesi

açısından teşviklerin olumsuz etkilere ve/veya başarısız sonuçlara sebep olabilir (Gül, 2012, s.32-34).

Vergisel teşvikler doğru bölümlerde yapıldığı sürece ekonomik büyüme ve kalkınmaya katkı sağlayabilecektir. Gümrük ve Katma Değer Vergisi muafiyetine yönelik teşvikler, genel yatırım teşvik süreçlerinde bölgesel ayrımcılık ve diğer teşvik uygulamaları olmaksızın teşvik edilmeyen yatırım konularına dahil olmayan ve belirlenen en az sabit yatırım tutarı şartını sağlayan yatırımların desteklenmesine olanak sağlar (Çoşkun ve Bekçioğlu, 2018, s.17).

Vergi teşvik mevzuatlarının yasallaşması en azından kısa vade için devlet gelirlerinde bir azalma yaratabilir. Vergi teşvik mevzuatı savunucuları, teşviklerden elde edilen sosyal ve ekonomik avantajların, dezavantaj yaratacak durumlardan daha ağır bastığını öne sürmektedir. Teşvikler, önemli ölçüde artan bir yatırım ve ekonomik faaliyet düzeyi ile sonuçlanacaktır. Görünüşte yatırımı teşvik etmeyi amaçlayan bir vergi yasası, gerçekte çok ihtiyaç duyulan bir temel vergi reformu olabilir. Bu duruma örnekleyecek olursak endüstriyel olarak gerekli olan makine ve ekipmanın ithalatındaki yüksek vergiyi ortadan kaldırabilir (Manring, 1971, s.3).

3. BÖLÜM

MALİ TEŞVİKLERİN YATIRIM KARARI ÜZERİNDEKİ ETKİSİNİN ARAŞTIRILMASI: ANKET ÇALIŞMASININ DEĞERLENDİRİLMESİ

3.1. Literatür Taraması

Akdeve ve Karagöl (2013) yayımladıkları makalede Dünya’da teşvikleri mali teşvikler, finansal teşvikler ve az gelişmiş bölgelere yönelik özel yatırım teşvikleri ve ayrıcalıklı sektörlerle yönelik teşvikler olarak Türkiye ile benzerlikler gösterdiğini ifade etmişlerdir. Teknolojik altyapı ve stratejik alanların desteklenme oldukça önemlidir. Teşvik uygulamalarının ulusal kalkınma planı ile paralel olarak faaliyete geçirilmesi başarı sağlanması için önemlidir. Ayrıca teşvik uygulamalarının Kalkınma Ajansları, İl Ticaret Odalarının uyguladığı hibe ve teşvik programları ile bağlantılı olarak faaliyete geçirilmesinin verimliliklerinde artış yaratacağı ayrıca az gelişmiş bölgelere yapılacak duble yol, organize sanayi bölgeleri ve enerji temini gibi hizmetlerin oluşturulması yeni yatırım uygulanması için az gelişmiş olan bölgelerde katkı sağlayacaktır (Akdeve ve Karagöl, 2013, s.348).

Yıldırım (2019) yaptığı çalışmada şu sonuçlara ulaşmıştır; Türkiye uzun yıllar AB’ye üyelik için farklı düzenlemeler yapmaktadır. Teşviklerde bu kapsama dahil edilebilir. Türkiye’de teşvikler genellikle indirim, istisna ve muafiyet şeklinde olurken, AB’de durum nakit ve hibe şeklindedir. Türkiye’de teşviklerin daha verimli kullanılması için çeşitli adımlar atılmaktadır. Bölgesel dengesizlikleri gidermeye yönelik uygulamalar oldukça önemlidir. Ayrıca teşvikler ile ilgili yasal düzenlemelerin mükellef tarafından anlaşılabilmesi ve destek sağlayacak kurumların oluşturulması mali teşviklerden yararlanılması için oldukça önemlidir. Türkiye’de uygulanan teşviklerin genellikle süre sınırı bulunmaması yatırımcı riskini azaltırken en azından bazı şartlar koyulması suretiyle teşviklerin de daha iyi değerlendirilmesi imkânı sağlanmalıdır (Yıldırım, 2019, s.103-104).

Zeren (2018) yaptığı çalışma ile bölgesel gelişmişlik düzeyinin gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler için önemli bir sorun olduğunu, altyapı yetersizliğinin yatırımcıları bölgeye çekmede engel olduğunu, geri kalmış bölgelere verilecek teşviklerin ihtiyaçlar doğrultusunda bölge şartlarına göre belirlenmesi gerektiğini, vergisel teşviklerin etkin kullanılması durumunda katkı verebileceğini ve kalkınmanın dinamik bir süreç olması sebebi ile Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerin bölgelerarası eşitsizlikleri giderirken bir takım öneriler alması gerektiğini vurgulamıştır (Zeren, 2018, s. 150-151).

Takım ve Ersungur (2018) yaptıkları çalışmada ulaştıkları sonuçları sıralayacak olursak; yatırım teşviklerinde Türkiye her alanda en çok teşvik ve hibe veren ülkeler arasında yer alırken uygulamalar çıktıya dönüşmemektedir. Özellikle istihdam ile ilgili teşvikler işçi ve işveren gibi her kesimden bireyi ifade ettiği için daha basit ve anlaşılır olmalıdır. Teşvikler uygulanırken yerel koşullar dikkate alınmalı siyasi otoritenin kararlarından etkilenmemelidir. Siyasi otorite etkisi altında verilen teşvikler çoğu zaman ekonomik etkinlikten uzak olup

retken alanlar yerine siyasal tercihleri yansıtmaktadır. Kurumlar arası koordinasyon eksikliğinin olmadığı, genel ekonomik hedeflere hizmet eden teşvikler yararlı olacaktır. Zaman zaman görülen aynı bireyin birden fazla teşvikten yararlandığı durumda gelir dağılımı teşvikten faydalanan kişi lehine, teşvikten faydalanamayan kişi aleyhine bozulacaktır (Takım ve Ersungur, 2018, s.741, 742).

Köseoğlu (2019)'nın yaptığı çalışma ile ilgili sonuçları ifade edecek olursak; Günümüzde devletlerin üretim ve istihdamı arttıracak, bölgeler arası dengesizliği azaltacak, rekabet gücünü arttıracak, doğrudan yabancı yatırımcıları arttıracak yatırım teşviklerine başvurmaktadır. Devletlerin bunu kullanmasını ekonomiye müdahalede bulunması gibi görenler de bulunmakla birlikte müdahale gerekliliğinin bulunduğunu savunanlar da vardır. Özellikle belirtmek gerekir ki uluslararası büyük çaplı yatırım kararı verilirken devletler adeta birbirleri ile yarışmaktadır. Teşviklerin esnek olmaması yani her dönem aynı kalması teşvik sisteminin verimli kullanılabilmesinin ciddi etkilemektedir. Ülkemizde de son 10 yılda teşvik sistemimizde ciddi değişiklikler olmuştur. Yapılan bu değişikliklerin yatırımcılar tarafından anlaşılabilir olması oldukça önemli ve bu sebeple de yatırımları takip ve yatırımcıları bilgilendirme amaçlı kalkınma ajansları ve yatırım destek ofisleri oluşturulmuştur (Köseoğlu, 2019, s. 114-115).

3.2. Araştırmanın Amacı

Günümüzde globalleşme ile ekonomik şartlardaki gelişmeler, ülkeler arasındaki rekabet artışı ve gelişen teknolojiye uyum süreci sonucu firmaların bu sürece uyum sağlamasının zorunlu olduğu bir durum ortaya çıkarmış olup bu sürece uyumda en önemli unsurlardan bir tanesi de mali teşvikler ve vergisel teşvikler yolu ile ülke içi ve ülke dışında firmaların rekabet gücünün daha iyi hale getirilmesini kaçınılmaz hale getirmiştir.

Yapılacak olan araştırmanın amacı da mali teşviklerin firmaların yatırım kararlarına ve yatırım maliyetine etkisini belirlemek, istihdama katkısını incelemek ve hangi sektörlerin teşvikleri daha yoğun kullandığını tespit etmektir.

3.3. Araştırmanın Yöntemi

Araştırmada yöntem olarak anket kullanılacaktır. Ankette ilgili literatürde yer alan genel kabul görmüş soru formları kullanılacaktır. İlgili form ekte yer alacak, soru formları firmalar üzerinde yapılacaktır. Anket sorularına verilen cevaplar yüzdesel olarak analiz edilecektir. Uygun görülen çaprazlar değerlendirilecektir. Ayrıca firmaların yararlandığı teşvik unsurları

firma cevaplarına göre yüzdesel olarak analiz edilecek ve maliyetleri azaltıcı en önemli mali teşvik destek unsurları yüzdesel olarak analiz edilecektir.

3.3.1. Yöntemin Kısıtları

Araştırma için Organize sanayi bölgesindeki firmalar ile mail, iletişim veya yüz yüze olmak üzere görüşme talebinde bulunulmuş ancak firmaların anket çalışmasında yer almak istememesi, zamanlarının kısıtlı olması vb. faktörler sebebiyle sadece 23 firma ile ve genellikle yüz yüze olarak anket sorularının cevaplandırılması yöntemi yoluyla çalışmaya dahil edilmesi sağlanmıştır. Çalışmaya genellikle firmada üst düzey yetkili veya konu ile ilgili bilgi sahibi kişiler yardımıyla mülakat gerçekleştirilmiştir.

3.3.2. Yöntemin Avantajları

Çalışmada teşviklerden yararlanan sanayi sektöründe faaliyet gösteren 23 işletmeyle yapılan ankette kısa, net cevaplı ve kolay cevaplanabilir sorular yöneltilmiştir. Mali teşvikler yatırımların artırılmasında, ekonomik büyüme ve kalkınmanın sağlanmasında, verimli sektörlerde kullanıldığında sektörel gelişimde ve sektörlerin gelişimi ile küreselleşme sürecinde oldukça önemlidir. Uygulanacak mali teşvikler firmaların maliyetini, karlılığını, yatırım için oluşturulması gereken güveni de etkilemektedir. Ayrıca verilecek teşvikler sonucu üretim artışı ihracat artışını da beraber getirmekle birlikte hammadde gereksinimi de ithalatı arttıracaktır. Mali Teşvikler ve Yatırım Kararları Üzerindeki Etkileri üzerine firmaların ilgili yöneticileri ile yapılacak olan anket çalışması mali teşviklerin kullanımı konusunda ortaya çıkan olumlu ve olumsuz yönleri ortaya çıkaracaktır. Yapılan bu çalışma firmaların yatırım kararlarında vergilerin, sağlanan teşvikler etkinliğinin belirlenmesi açısından önemlidir.

3.4. Araştırmanın Kapsamı ve Örneklemi

3.4.1 Araştırmanın Kapsamı

Bu araştırmaya dahil edilebilmek için sahip olmanız gereken koşullar şu şekildedir; Firmanın Çorum Ticaret ve Sanayi Odasına veya Organize Sanayi Bölgesine kayıtlı olması gerekmektedir.

3.4.1 Araştırmanın Örneklemi

Çorum organize sanayi bölgesinde faaliyette bulunan 58 firma tespit edilmiş olup bu firmalardan 23 firma geri dönüş yapmıştır. Anket çalışması 23 firma üzerinden yapılmıştır.

3.5. Verilerin Elde Edilme Süreci ve Verilerin Analizi

3.5.1. Verilerin Elde Edilme Süreci

Anket verilerinin toplanması için yüz yüze bireysel görüşme anket yöntemi kullanılmıştır. Kullanılan beşli Likert ölçeğinde 1="Kesinlikle katılmıyorum", 2="Katılmıyorum", 3="Fikrim Yok", 4="Katılıyorum", 5="Kesinlikle Katılıyorum" şeklinde değerlendirme yapılmıştır. Sorular yapılan benzer çalışmalardan faydalanılarak hazırlanmıştır.

3.5.2. Elde Edilen Verilerin Analizi

Çalışmada 23 Firma katılımcısının verdiği cevaplar yüzdesel olarak ve belirli çaprazlar kendi aralarında karşılaştırılarak analiz edilmiştir.

3.6. Elde Edilen Bulgular

Anket Sorularına Verilen Cevapların Dağılımı

Tablo 3.1. Anket Sorularına Verilen Cevapların Sektör, Personel Sayısı ve Faaliyet Süresi Dağılımları

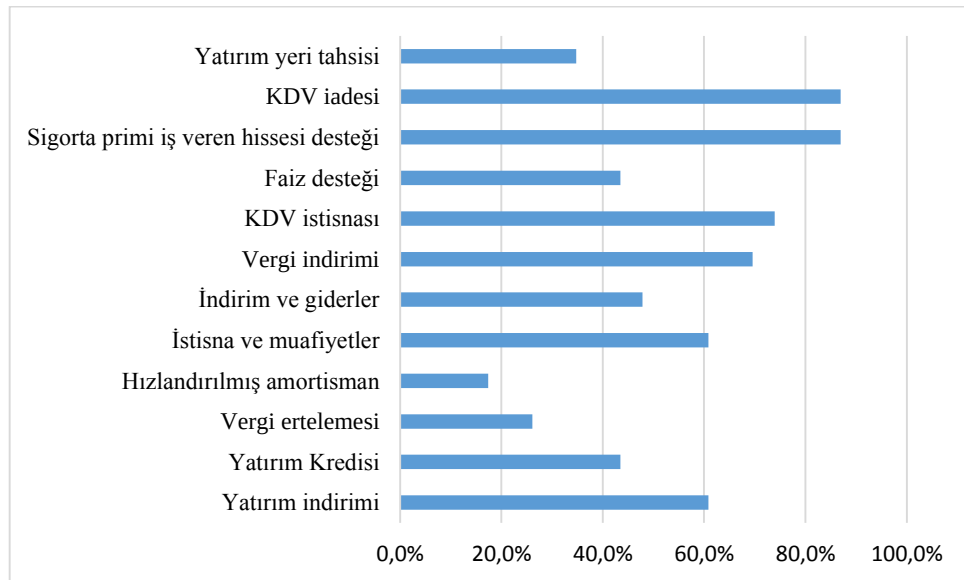
		n	%
Sektör	Makina	16	69,6
	Diğer	7	30,4
	Total	23	100,0
Personel sayısı	10-50	14	60,9
	51-100	1	4,3
	100+	8	34,8
	Total	23	100,0
Faaliyet Süresi	1-10 yıl	7	30,4
	20+ yıl	16	69,6
	Total	23	100,0

Sektörlere göre dağılım incelendiğinde makina sektöründe olanların oranı %69,6, diğer sektörlerde olanların (tekstil, tarım vb.) %30,4'tür. Personel sayısına göre dağılım incelendiğinde 10-50 personeli olanların oranı %60,9, 51-100 çalışanı olanların oranı %4,3, 100+ çalışanı olanların oranı %34,8'dir.

Tablo 3.2. Anket Sorularına Verilen Cevapların Mali Teşvik Türleri Oranlamaları

	Evet	
	n	%
Yatırım indirimi	14	60,9%
Yatırım Kredisi	10	43,5%
Vergi erteleme	6	26,1%
Hızlandırılmış amortisman	4	17,4%
İstisna ve muafiyetler	14	60,9%
İndirim ve giderler	11	47,8%
Vergi indirimi	16	69,6%
KDV istisnası	17	73,9%
Faiz desteği	10	43,5%
Sigorta primi iş veren hissesi desteği	20	87,0%
KDV iadesi	20	87,0%
Yatırım yeri tahsisi	8	34,8%

Firmaların faydalandığı teşvikler incelendiğinde; yatırım indirimi %60,9, yatırım kredisi %43,5, vergi erteleme %26,1, hızlandırılmış amortisman %17,4, istisna ve muafiyetler %60,9, indirim ve giderler %47,8, vergi indirimi %69,6, KDV istisnası %73,9, faiz desteği %43,5, sigorta primi iş veren hissesi desteği %87 olup yatırım yeri tahsisi %34,8 düzeyinde kullanılmıştır.

Şekil 3.1 Anket Sorularına Verilen Cevapların Mali Teşvik Türleri Oranlamaları

Firmaların faydalandığı teşvikler incelendiğinde; KDV İadesi, sigorta primi iş veren hissesi desteği, KDV istisnası, vergi indirimi, istisna ve muafiyetler ile yatırım indiriminden firmaların yarısından fazlasının yararlandığı görülmektedir.

İşletmelere ilave fon sağlanmasında katkısı olacağı düşünülen yatırım indiriminden ve vergi indiriminden firmaların yarısından fazlasının yararlandığı görülmektedir.

Tablo 3.3. Teşviklere İlişkin İfadelere Verilen Cevapların Dağılımı Frekans Analizi

	Kesinlikle Katılıyorum		Katılıyorum		Fikrim yok		Katılmıyorum		Kesinlikle Katılmıyorum	
	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%
Mali Teşvikler ile ilgili yeterli bilgiye sahibim.	5	21,7%	14	60,9%	1	4,3%	3	13,0%	0	0,0%
Mali Teşvikler işletmenin kuruluş yerinde oldukça önemli bir etmendir.	15	65,2%	6	26,1%	2	8,7%	0	0,0%	0	0,0%
Mali Teşviklerin bölgeler arası kalkınmışlık farklarını gidermeye yardımcı olacağını düşünüyorum.	14	60,9%	8	34,8%	1	4,3%	0	0,0%	0	0,0%
Mali Teşvikler girişim ruhunu harekete geçirmiştir.	10	43,5%	10	43,5%	1	4,3%	2	8,7%	0	0,0%
Mali Teşviklerin ilimizin sosyo-ekonomik yapısında olumlu etkileri olmuştur.	10	43,5%	10	43,5%	1	4,3%	2	8,7%	0	0,0%
Mali Teşvikler sonucunda	5	22,7%	10	45,5%	2	9,1%	5	22,7%	0	0,0%

finansman ihtiyaçlarımızı daha rahat karşıladık.										
Mali Teşvikler istihdamla ilgili sorunların azalmasında etkili olmuştur.	9	39,1%	8	34,8%	2	8,7%	3	13,0%	1	4,3%
Mali Teşvikler ile gerçekleşen yatırımlar beklenen düzeyde olmuştur.	2	8,7%	13	56,5%	3	13,0%	5	21,7%	0	0,0%
Mali Teşvik politikaları kayıt dışı istihdamı azaltmıştır.	5	21,7%	9	39,1%	3	13,0%	6	26,1%	0	0,0%
Mali Teşvikler politikalarının uygulanmasında bürokratik engellerle karşılaşmıyoruz.	3	13,0%	8	34,8%	3	13,0%	9	39,1%	0	0,0%
Mali Teşviklerde yer alan yatırım ve istihdam destekleri yeni yatırımlar girişimler açısından yeterlidir.	1	4,3%	7	30,4%	4	17,4%	11	47,8%	0	0,0%
Devlet tarafından sağlanan Mali Teşviklerle ek yatırım yaptık.	7	30,4%	8	34,8%	3	13,0%	5	21,7%	0	0,0%
Mali Teşvikler sonucunda	5	21,7%	8	34,8%	4	17,4%	6	26,1%	0	0,0%

ciromuzda artış meydana geldi.										
Yararlandığımız Mali Teşvik unsurları sermaye ihtiyacımızı azalttı.	3	13,0%	6	26,1%	6	26,1%	7	30,4%	1	4,3%
Yararlandığımız Mali Teşvik unsurları vergi yükümüzü azalttı.	4	17,4%	9	39,1%	2	8,7%	7	30,4%	1	4,3%
Yararlandığımız Mali Teşvikler, pazar payımızda artış meydana getirdi.	1	4,3%	10	43,5%	6	26,1%	6	26,1%	0	0,0%
Yararlandığımız Mali Teşvikler, karlılık düzeyimizde artış meydana getirdi.	5	21,7%	10	43,5%	2	8,7%	6	26,1%	0	0,0%
Yararlandığımız Mali Teşvikler, maliyetlerimizde azalış meydana getirdi.	3	13,0%	8	34,8%	4	17,4%	8	34,8%	0	0,0%
Yararlandığımız Mali Teşvikler, personel sayımızda artış meydana getirdi.	5	21,7%	9	39,1%	6	26,1%	3	13,0%	0	0,0%
Yararlandığımız Mali Teşvikler, rekabet gücümüzde artış meydana getirdi.	3	13,0%	10	43,5%	3	13,0%	6	26,1%	1	4,3%
Yararlandığımız Mali Teşvikler, satış	2	8,7%	12	52,2%	2	8,7%	7	30,4%	0	0,0%

gelirlerimizde artış meydana getirdi.										
Yararlandığımız Mali Teşvikler, üretim kapasitemizde artış meydana getirdi.	6	26,1%	10	43,5%	2	8,7%	5	21,7%	0	0,0%
Yararlandığımız Mali Teşvikler, varlıklarımızda artış meydana getirdi.	4	17,4%	10	43,5%	3	13,0%	6	26,1%	0	0,0%

Teşviklere ilişkin ifadelere verilen cevapların dağılımı frekans analizi ile incelenmiş ve sonuçları Tablo 6'da verilmiştir.

“Mali Teşvikler ile ilgili yeterli bilgiye sahibim” ifadesine kesinlikle katılıyorum cevabı verenlerin oranı %21,7, katılıyorum cevabı verenlerin oranı %60,9, fikri olmadığını belirtenlerin oranı %13 olup katılmadığını belirtenlerin oranı %13’tür.

“Mali Teşvikler işletmenin kuruluş yerinde oldukça önemli bir etmendir.” ifadesine kesinlikle katılıyorum cevabı verenlerin oranı %65,2, katılıyorum cevabı verenlerin oranı %26,1, fikri olmadığını belirtenlerin oranı %8,7’dır.

“Mali Teşviklerin bölgeler arası kalkınmışlık farklarını gidermeye yardımcı olacağını düşünüyorum.” ifadesine kesinlikle katılıyorum cevabı verenlerin oranı %60,9, katılıyorum cevabı verenlerin oranı %34,8, fikri olmadığını belirtenlerin oranı %4,3’tür.

“Mali Teşvikler girişim ruhunu harekete geçirmiştir.” ifadesine kesinlikle katılıyorum cevabı verenlerin oranı %43,5, katılıyorum cevabı verenlerin oranı %43,5 fikri olmadığını belirtenlerin oranı %4,3 olup katılmadığını belirtenlerin oranı %8,7’dir.

“Mali Teşviklerin ilimizin sosyo-ekonomik yapısında olumlu etkileri olmuştur.” ifadesine kesinlikle katılıyorum cevabı verenlerin oranı %43,5, katılıyorum cevabı verenlerin oranı %43,5 fikri olmadığını belirtenlerin oranı %4,3 olup katılmadığını belirtenlerin oranı %8,7’dir.

“Mali Teşvikler sonucunda finansman ihtiyaçlarımızı daha rahat karşıladık.” ifadesine kesinlikle katılıyorum cevabı verenlerin oranı %22,7, katılıyorum cevabı verenlerin oranı %45,5 fikri olmadığını belirtenlerin oranı %9,1 olup katılmadığını belirtenlerin oranı %22,7’dir.

“Mali Teşvikler istihdamla ilgili sorunların azalmasında etkili olmuştur.” ifadesine kesinlikle katılıyorum cevabı verenlerin oranı %39,1, katılıyorum cevabı verenlerin oranı %34,8, fikri olmadığını belirtenlerin oranı %8,7 olup katılmadığını belirtenlerin oranı %13’tür.

“Mali Teşvikler ile gerçekleşen yatırımlar beklenen düzeyde olmuştur.” ifadesine kesinlikle katılıyorum cevabı verenlerin oranı %8,7, katılıyorum cevabı verenlerin oranı %56,5, fikri olmadığını belirtenlerin oranı %13 olup katılmadığını belirtenlerin oranı %21,7’dir.

“Mali Teşvik politikaları kayıt dışı istihdamı azaltmıştır.” ifadesine kesinlikle katılıyorum cevabı verenlerin oranı %21,7, katılıyorum cevabı verenlerin oranı %39,1, fikri olmadığını belirtenlerin oranı %13 olup katılmadığını belirtenlerin oranı %26,1’dir.

“Mali Teşvikler politikalarının uygulanmasında bürokratik engellerle karşılaşmıyoruz.” ifadesine kesinlikle katılıyorum cevabı verenlerin oranı %13, katılıyorum cevabı verenlerin oranı %34,8, fikri olmadığını belirtenlerin oranı %13 olup katılmadığını belirtenlerin oranı %39,1’dir.

“Mali Teşviklerde yer alan yatırım ve istihdam destekleri yeni yatırımlar ve girişimler açısından yeterlidir.” ifadesine kesinlikle katılıyorum cevabı verenlerin oranı %4,3, katılıyorum cevabı verenlerin oranı %30,4, fikri olmadığını belirtenlerin oranı %17,4 olup katılmadığını belirtenlerin oranı %47,8’dir.

“Devlet tarafından sağlanan Mali Teşviklerle ek yatırım yaptık.” ifadesine kesinlikle katılıyorum cevabı verenlerin oranı %30,4, katılıyorum cevabı verenlerin oranı %34,8, fikri olmadığını belirtenlerin oranı %13 olup katılmadığını belirtenlerin oranı %21,7’dir.

“Mali Teşvikler sonucunda ciromuzda artış meydana geldi.” ifadesine kesinlikle katılıyorum cevabı verenlerin oranı %21,7, katılıyorum cevabı verenlerin oranı %34,8, fikri olmadığını belirtenlerin oranı %17,4 olup katılmadığını belirtenlerin oranı %26,1’dir.

“Yararlandığımız Mali Teşvik unsurları sermaye ihtiyacımızı azalttı.” ifadesine kesinlikle katılıyorum cevabı verenlerin oranı %13, katılıyorum cevabı verenlerin oranı %26,1, fikri olmadığını belirtenlerin oranı %26,1 olup katılmadığını belirtenlerin oranı %30,4, kesinlikle katılmadığını belirtenlerin oranı %4,3’tür.

“Yararlandığımız Mali Teşvik unsurları vergi yükümüzü azalttı.” ifadesine kesinlikle katılıyorum cevabı verenlerin oranı %17,4, katılıyorum cevabı verenlerin oranı %39,1, fikri olmadığını belirtenlerin oranı %8,7 olup katılmadığını belirtenlerin oranı %30,4, kesinlikle katılmadığını belirtenlerin oranı %4,3’tür.

“Yararlandığımız Mali Teşvikler, pazar payımızda artış meydana **getirdi.**” ifadesine kesinlikle katılıyorum cevabı verenlerin oranı %4,3, katılıyorum cevabı verenlerin oranı %43,5, fikri olmadığını belirtenlerin oranı %26,1 olup katılmadığını belirtenlerin oranı %26,1’dir.

“Yararlandığımız Mali Teşvikler, karlılık düzeyimizde artış meydana **getirdi.**” ifadesine kesinlikle katılıyorum cevabı verenlerin oranı %21,7, katılıyorum cevabı verenlerin oranı %43,5, fikri olmadığını belirtenlerin oranı %8,7 olup katılmadığını belirtenlerin oranı %26,1’dir.

“Yararlandığımız Mali Teşvikler, maliyetlerimizde azalış meydana getirdi.” ifadesine kesinlikle katılıyorum cevabı verenlerin oranı %13, katılıyorum cevabı verenlerin oranı %34,8, fikri olmadığını belirtenlerin oranı %17,4 olup katılmadığını belirtenlerin oranı %34,8’dir.

“Yararlandığımız Mali Teşvikler, personel sayımızda artış meydana getirdi.” ifadesine kesinlikle katılıyorum cevabı verenlerin oranı %21,7, katılıyorum cevabı verenlerin oranı %39,1, fikri olmadığını belirtenlerin oranı %26,1 olup katılmadığını belirtenlerin oranı %13’tür.

“Yararlandığımız Mali Teşvikler, rekabet gücümüzde artış meydana getirdi.” ifadesine kesinlikle katılıyorum cevabı verenlerin oranı %13, katılıyorum cevabı verenlerin oranı %43,5, fikri olmadığını belirtenlerin oranı %13 olup katılmadığını belirtenlerin oranı %26,1, kesinlikle katılmıyorum cevabı verenlerin oranı %4,3’tür.

“Yararlandığımız Mali Teşvikler, satış gelirlerimizde artış meydana getirdi.” ifadesine kesinlikle katılıyorum cevabı verenlerin oranı %8,7, katılıyorum cevabı verenlerin oranı %52,2, fikri olmadığını belirtenlerin oranı %8,7 olup katılmadığını belirtenlerin oranı %30,4’tür.

“Yararlandığımız Mali Teşvikler, üretim kapasitemizde artış meydana getirdi.” ifadesine kesinlikle katılıyorum cevabı verenlerin oranı %26,1, katılıyorum cevabı verenlerin oranı %43,5, fikri olmadığını belirtenlerin oranı %8,7 olup katılmadığını belirtenlerin oranı %21,7’dir.

“Yararlandığımız Mali Teşvikler, varlıklarımızda artış meydana getirdi.” ifadesine kesinlikle katılıyorum cevabı verenlerin oranı %17,4, katılıyorum cevabı verenlerin oranı %43,5, fikri olmadığını belirtenlerin oranı %13 olup katılmadığını belirtenlerin oranı %26,1’dir.

İfadelere Verilen Cevaplar ile Faaliyet Süresi Arasındaki İlişki

İfadelere verilen cevaplar ile faaliyet süresi arasındaki ilişki ki kare analizi ile incelenmiştir.

Tablo 3.4. İfadelere Verilen Cevaplar ile Faaliyet Süresi Arasındaki İlişki

		1-15 yıl		15+ yıl		p
		n	%	n	%	
Mali Teşvikler ile ilgili yeterli bilgiye sahibim.	Katılıyorum	8	80,0%	11	84,6%	0,487
	Fikrim yok	1	10,0%	0	0,0%	
	Katılmıyorum	1	10,0%	2	15,4%	
Mali Teşvikler işletmenin kuruluş yerinde oldukça önemli bir etmendir.	Katılıyorum	8	80,0%	13	100,0%	0,178
	Fikrim yok	2	20,0%	0	0,0%	
	Katılmıyorum	0	0,0%	0	0,0%	
Mali Teşviklerin bölgeler arası kalkınmışlık farklarını gidermeye yardımcı olacağını düşünüyorum.	Katılıyorum	9	90,0%	13	100,0%	0,435
	Fikrim yok	1	10,0%	0	0,0%	
	Katılmıyorum	0	0,0%	0	0,0%	
Mali Teşvikler girişim ruhunu harekete geçirmiştir.	Katılıyorum	8	80,0%	12	92,3%	0,488
	Fikrim yok	1	10,0%	0	0,0%	
	Katılmıyorum	1	10,0%	1	7,7%	
Mali Teşviklerin ilimizin sosyo-ekonomik yapısında olumlu etkileri olmuştur.	Katılıyorum	8	80,0%	12	92,3%	0,488
	Fikrim yok	1	10,0%	0	0,0%	
	Katılmıyorum	1	10,0%	1	7,7%	
Mali Teşvikler sonucunda finansman ihtiyaçlarımızı daha rahat karşıladık.	Katılıyorum	6	66,7%	9	69,2%	0,963
	Fikrim yok	1	11,1%	1	7,7%	
	Katılmıyorum	2	22,2%	3	23,1%	
Mali Teşvikler istihdamla ilgili sorunların azalmasında etkili olmuştur.	Katılıyorum	7	70,0%	10	76,9%	0,203
	Fikrim yok	2	20,0%	0	0,0%	
	Katılmıyorum	1	10,0%	3	23,1%	
Mali Teşvikler ile gerçekleşen yatırımlar beklenen düzeyde olmuştur.	Katılıyorum	7	70,0%	8	61,5%	0,899
	Fikrim yok	1	10,0%	2	15,4%	
	Katılmıyorum	2	20,0%	3	23,1%	
Mali Teşvik politikaları kayıt dışı istihdamı azaltmıştır.	Katılıyorum	9	90,0%	5	38,5%	0,038*
	Fikrim yok	0	0,0%	3	23,1%	
	Katılmıyorum	1	10,0%	5	38,5%	
Mali Teşviklerde yer alan yatırım ve istihdam destekleri yeni yatırımlar ve girişimler açısından yeterlidir.	Katılıyorum	5	50,0%	3	23,1%	0,375
	Fikrim yok	1	10,0%	3	23,1%	
	Katılmıyorum	4	40,0%	7	53,8%	
	Katılıyorum	7	70,0%	8	61,5%	0,399
	Fikrim yok	2	20,0%	1	7,7%	

Devlet tarafından sağlanan Mali Teşviklerle ek yatırım yaptık.	Katılmıyorum	1	10,0%	4	30,8%	
Mali Teşvikler sonucunda ciromuzda artış meydana geldi.	Katılıyorum	6	60,0%	7	53,8%	0,836
	Fikrim yok	2	20,0%	2	15,4%	
	Katılmıyorum	2	20,0%	4	30,8%	
Yararlandığımız Mali Teşvik unsurları sermaye ihtiyacımızı azalttı.	Katılıyorum	6	60,0%	3	23,1%	0,189
	Fikrim yok	2	20,0%	4	30,8%	
	Katılmıyorum	2	20,0%	6	46,2%	
Yararlandığımız Mali Teşvik unsurları vergi yükümüzü azalttı.	Katılıyorum	5	50,0%	8	61,5%	0,241
	Fikrim yok	2	20,0%	0	0,0%	
	Katılmıyorum	3	30,0%	5	38,5%	
Yararlandığımız Mali Teşvikler, pazar payımızda artış meydana getirdi.	Katılıyorum	5	50,0%	6	46,2%	0,83
	Fikrim yok	3	30,0%	3	23,1%	
	Katılmıyorum	2	20,0%	4	30,8%	
Yararlandığımız Mali Teşvikler, karlılık düzeyimizde artış meydana getirdi.	Katılıyorum	7	70,0%	8	61,5%	0,84
	Fikrim yok	1	10,0%	1	7,7%	
	Katılmıyorum	2	20,0%	4	30,8%	
Yararlandığımız Mali Teşvikler, maliyetlerimizde azalış meydana getirdi.	Katılıyorum	6	60,0%	5	38,5%	0,543
	Fikrim yok	1	10,0%	3	23,1%	
	Katılmıyorum	3	30,0%	5	38,5%	
Yararlandığımız Mali Teşvikler, personel sayımızda artış meydana getirdi.	Katılıyorum	7	70,0%	7	53,8%	0,265
	Fikrim yok	3	30,0%	3	23,1%	
	Katılmıyorum	0	0,0%	3	23,1%	
Yararlandığımız Mali Teşvikler, rekabet gücümüzde artış meydana getirdi.	Katılıyorum	6	60,0%	7	53,8%	0,921
	Fikrim yok	1	10,0%	2	15,4%	
	Katılmıyorum	3	30,0%	4	30,8%	
Yararlandığımız Mali Teşvikler, satış gelirlerimizde artış meydana getirdi.	Katılıyorum	6	60,0%	8	61,5%	0,981
	Fikrim yok	1	10,0%	1	7,7%	
	Katılmıyorum	3	30,0%	4	30,8%	
Yararlandığımız Mali Teşvikler, üretim kapasitemizde artış meydana getirdi.	Katılıyorum	7	70,0%	9	69,2%	0,971
	Fikrim yok	1	10,0%	1	7,7%	
	Katılmıyorum	2	20,0%	3	23,1%	
	Katılıyorum	7	70,0%	7	53,8%	0,734

Yararlandığımız Mali Teşvikler, varlıklarımızda artış meydana getirdi.	Fikrim yok	1	10,0%	2	15,4%	
	Katılmıyorum	2	20,0%	4	30,8%	
Mali Teşvikler politikalarının uygulanmasında bürokratik engellerle karşılaşmıyoruz.	Katılıyorum	6	60,0%	5	38,5%	0,239
	Fikrim yok	2	20,0%	1	7,7%	
	Katılmıyorum	2	20,0%	7	53,8%	

*p<0,05

Ki kare analizi sonuçlarına göre; “Mali Teşvik politikaları kayıt dışı istihdamı azaltmıştır.” ifadesine verilen cevap ile faaliyet süresi arasında anlamlı düzeyde ilişki bulunmaktadır ($p<0,05$). Faaliyet süresi 1-15 yıl olanların %90’ı ifadeye katıldığını, %10’u ise katılmadığını belirtmiştir. Faaliyet süresi 15+ olanlarda katıldığını belirtenlerin oranı %38,5, fikri olmadığını belirtenlerin oranı %23,1, katılmadığını belirtenlerin oranı %38,5’tir.

SONUÇ

Dünya’da gelişen teknoloji ve artan rekabet sonucu devletler yatırım seviyesini artırmak için belli destek programları uygulamaktadır. Bu programlardan bir tanesini mali teşvikler oluşturmaktadır.

Özellikle büyümekte olan firmaların finansal kısıtlamalarının gevşetilmesinde, ülkenin finans sektörünün gelişimine ve ekonomik büyümeye katkı sağlanmasında vergisel teşviklerin önemli bir payı vardır.

Mali teşvik uygulamaları yürürlüğe konulurken ulusal kalkınma planı ile paralel olmalı, uygulanacağı bölgenin ekonomik, sosyal ve beşerî şartları göz önünde bulundurarak uygulanmalı, siyasi otoritenin etkisi altında uygulanmamalı üretken alanlarda uygulanmasına dikkat edilmelidir.

Uygulanan teşviklerin özellikle de kalkınma aşamasındaki bölgelere yapılacak yatırımlarda göz önünde bulundurulduğunda devamlılığı oldukça önem arz etmektedir.

“Kullanılan mali teşvikler sayesinde firmaların karlılık düzeyinde artış yaşanıp yaşanmadığına” ilişkin anket sorusuna verilen cevaplarda birçok yönetici olumlu cevap vermiş olup bu durum firmaların kaynaklarını daha çok yatırım yapmaya ayırmasına olanak sağlayacaktır.

Teşvik türleri içerisinde yer alan yatırım indiriminin yatırım miktarı artışı, istihdam katkısı ve yatırım maliyetini azaltma gibi fonksiyonları bulunmakla birlikte ankette firma yetkililerinin yarısından fazlasının yatırım indiriminden faydalandığı görülmekte ve bu durumun yatırım miktarı artışı, istihdam katkısı ve yatırım maliyetini azaltma gibi fonksiyonları göz önünde bulundurulduğunda pozitif bir dönüş olduğu görülmektedir.

Uygulanan mali teşvik politikalarının kayıt dışı istihdamı azalttığı ve faaliyet süreleri 15 yıl ve altında olan firmaların çoğunluğunun bu duruma katıldığı, 5 yıl ve üzerinde faaliyet gösteren firmaların da katılan ve katılmayanların oranlarını birbirine çok yakın olduğunu görülmektedir.

Mali teşvik sonucu finansman ihtiyacı ve personel sayısı arasında anlamlı bir ilişki olduğu anket sonucu belirlenmiş olup 51-100 personeli olan firmaların hepsinin bu ifadeye katıldığı görülmektedir.

Firma yetkilileri “devlet destekleri ile sağlanan mali teşvikler sonucu ek yatırım yaptık” sorusuna büyük çoğunluk olumlu dönüş yapmıştır. Ayrıca Mali teşviklerin istihdam sorunlarını azalttığına teşvikten yararlanan 50 personel ve altında çalışanı olan firmaların büyük çoğunluğu katılırken 50 personel ve üzeri çalışanı olan firmaların büyük kısmı bu duruma katılmakta olup personel maliyetini azaltan bir teşvik olan sigorta primi iş veren hissesi desteğini de firmaların çok büyük bir kısmı kullanmaktadır.

Mali teşviklerden yararlanan firmaların yapmış olduğu ek yatırımlar sayesinde pazar payında artış meydana gelmiş ve bulundukları pazarda rekabetçi bir firma haline dönüşmüşlerdir.

Mali teşviklerden yararlanan firmaların üretim kapasitesi artmış ve buna paralel olarak satış gelirlerinde de artış meydana gelmiştir.

Mali teşvik politikaları istihdamı artırmış ve kayıt dışı istihdamı azaltmıştır.

Gediz ve Uğur (2013) ile Akdeve ve Karagöl (2013) yaptıkları çalışmalarda bölgeler arası dengesizliğin giderilmesinde mali teşviklerin katkısı olduğu sonucuna ulaşmıştır. Anket çalışmamızda sorular arasında yer alan “ mali teşviklerin bölgeler arası kalkınmışlık farklarını gidermeye yardımcı olacağını düşünüyorum. ” sorusuna firma yetkililerinin %95,7 olumlu cevap vermiş olup bu durum yapılan literatür taraması ile benzerlik göstermektedir.

Kılıç (2016) çalışmasında artan yatırımların beraberinde istihdamda da önemli artışlar sağladığını belirtmiş olup yaptığımız anket çalışmasında yer alan “Mali Teşviklerde yer alan yatırım ve istihdam destekleri yeni yatırımlar ve girişimler açısından yeterlidir.” sorusuna %65,2’lik kısımda yer alan firmaların katılmadığı ve olumsuz cevaplandığı görülmektedir.

Yüce (2019), Kaya (2020) ve Onocak (2015) teşvik başvurularında yaşanan bürokratik engellerin kaldırılmasının ya da minimum düzeye indirilmesinin firmaların yatırım kararını olumlu etkileyeceğini belirtmiştir. Yaptıkları çalışmalarda anket soruları arasında yer alan “ Mali Teşvikler politikalarının uygulanmasında bürokratik engellerle karşılaşmıyoruz. ” sorusuna çalışmaya katılım gösterenlerin Kaya ve Yüce’nin çalışmalarında katılan ve katılmayanların oranlarının birbirine yakın olduğu görülmekte iken Onocak’ın çalışmasında çoğunluğun katılıyorum şeklinde cevaplandığı görülmektedir. Çalışmamızda ise katılıyorum %48,7 iken katılmayanların oranlamasının %39,1 olarak sonuçlandığı görülmektedir. Bu durumun Yüce (2019), Kaya (2020) ve Onocak (2015) ile benzerlik gösterdiği görülmekte olup katılanların oranlamasının daha yüksek çıktığını görülmektedir.

Öneriler;

Mali ve vergisel teşvikler düzenli olarak gözden geçirilmeli dönemin ekonomik şartlarına göre güncellenmelidir.

Teşvikler yatırımcıların kötüye kullanımının önüne geçilecek şekilde planlanmalıdır.

Devlet politik ve bürokratik engelleri ortadan kaldırmalı veya minimum düzeye indirmeli firmalara şeffaf, tutarlı ve açık olmalıdır.

Firmalar teknoloji transferi ile personellerinin teknolojiye uyum sağlaması için becerilerini ve esnekliklerini geliştirmelidir.

Teşviklerin başarılı olabilmesi için devamlılığı oldukça önemlidir.

KAYNAKÇA

- Acinöroğlu, S. (2009). Uluslararası İktisadi ve İdari İncelemeler Dergisi, *Genel Olarak Vergi Teşviklerinin Ekonomi Üzerine Etkinliği*, 1(2), s.151
- Açoğlu, R.M. (2020). *Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımları ve Siyasi İstikrar Arasındaki İlişki: Türkiye Örneği* (Yüksek Lisans Tezi). Konya: Necmettin Erbakan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Akan Altuncu, P. (2016), PH Bağımsız Denetim ve Yeminli Mali Müşavirlik Vergi Raporu Dergisi, *Tevsi Yatırımlardaki Vergi Avantajı ve Devreden Yatırıma Katkı Tutarının Finansal Tablolarda Sunumu*.
- Akçoraoğlu, A. (2015). Gelir Dağılımı ve İktisadi Büyüme: Post-Keynesyen Modeller ve Politika Analizi, *Ekonomik Yaklaşım*, 26(96), 63
- Akdağ, H. (2021). *Siyasal İstikrar Perspektifinden Ekonomi ve Siyaset İlişkisi Türkiye Analizi* (Yüksek Lisans Tezi). Uşak: Uşak Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü.
- Akdaş, O. (2012). *Finansal Değerleme Tekniklerinin Denizcilik Yatırım Projelerine Uygulanması: Liman İşletmesi Örneği* (Yüksek Lisans Tezi). İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Akdeve, E. ve Karagöl, E.A. (2013). Geçmişten Günümüze Türkiye’de Teşvikler ve Ülke Uygulamaları, *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 37, 329-330
- Alili, T. (2019). *Türkiye’de Faiz Oranını Etkileyen Makroekonomik Faktörler* (Yüksek Lisans Tezi). İstanbul: Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Ar, M. (2009). *Kobi'lere Verilen Teşvik ve Destekler Kapsamında Kosgeb Konya Örneği* (Yüksek Lisans Tezi). Karaman: Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
- Arslan, Ü. (2011). Siyasi İstikrarsızlık ve Ekonomik Performans: Türkiye Örneği, *Ege Akademik Bakış*, 11(1), 74
- Aslaner, H. (2015). 1. Uluslararası Uygulamalı Bilimler Kongresi: “Sosyal Sermaye”, *Bölgesel Kalkınma Hedeflerinde Vergisel Teşviklerin Rolü*, Ed. Diken, A., Erdirençelebi, M., Akyürek, H.A. ve Özsağlam, M.Y., (s.174), Konya: Kültür A.Ş.
- Ayla, D. ve Kızıltan, A. (2018). Türkiye’de Enflasyon, Tüketim ve Tasarruf İlişkisinin Ekonometrik Analizi, *Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 4(7), 15
- Aytaç, M.R. (2019). *Teşvik Politikaları ve Türkiye’de Ar-Ge Faaliyetlerine Yönelik Mali Teşvikler* (Yüksek Lisans Tezi). Manisa: Manisa Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Bacaksız, N.E. (2019). *Türkiye’de Kamu Ulaştırma Yatırımlarının Verimliliğini Etkileyen Faktörlerin Analizi* (Doktora Tezi). Muğla: Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Bakırcı, F., Ekinci, E.D. ve Şahinoğlu, T. (2014). Bölgesel Kalkınma Politikalarının Etkinliği: Türkiye Alt Bölgeler Bazında Bir Uygulama, *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 18(2), 296.
- Başaran, O.M. (2019). *Maliye Politikası Aracı Olarak Teşvik Politikaları ve Türk Teşvik Sisteminin Değerlendirilmesi* (Yüksek Lisans Tezi). İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
- Baştaş, H. (2018). Yatırım Teşviklerin Bölgesel Analizi, *Social Sciences Studies Journal*, 4(15), 929-930

- Batmaz, N. ve Tekeli, S. (2009). *Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımlarının Ekonomik Büyüme Üzerindeki Etkileri Polonya, Çek Cumhuriyeti, Macaristan ve Türkiye Örneği (1996-2006)*, Bursa: Ekin Yayınevi
- Biçen, Ö.F. (2020). Politik İstikrar Ekonomik Büyüme Sağlamada Yeterli Bir Faktör Müdür? Brıct Ülkeleri Üzerine Bir İnceleme, *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 23(43), 121-122
- Bozdoğan, M.N. (2008). *Bölgesel Kalkınmanın Sağlanmasına Yönelik Vergi Özendirme Önlemlerinin Türkiye Açısından İncelenmesi ve Etkinliğinin Analizi*, Ankara: Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği, 29-30
- Büker, S. (1973). *İşletmelerin Finansal Yönetiminde Yatırım Kararları ve Türkiye'deki Uygulama*, Ankara: Sevinç Matbaası
- Coşkun, Y. ve Bekçioğlu, S. (2018). Financial Decisions, Tax Effect And Investment Performance, *Prızren Social Science Journal*, 2(1), 14-35
- Çalıpınar, H. (2006). Rekabetçi Piyasa Sisteminde Yeni Ürünlerin Seçimiyle İlgili Modernizasyon Yatırım Kararlarını Değerlendirme Yöntemleri, *Gazi Üniversitesi Ticaret ve Turizm Eğitim Fakültesi Dergisi*, (2), 20-22
- Çelik, M. (2018). *Türkiye' de Yatırım Teşvikleri ve Yatırım Teşvik Sisteminin Etkinliği Diyarbakır İli Örneği* (Yüksek Lisans Tezi), Gaziantep: Hasan Kalyoncu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
- Çelik, R. (2019). *Gayrimenkul Vergileri ve Vergisel Teşviklerin Türkiye'de Gayrimenkul Piyasasına Etkileri* (Yüksek Lisans Tezi). İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Ana Bilim Dalı Gayrimenkul Değerlemesi ve Finansmanı Bilim Dalı
- Çelik, Ş.G. (2010). *Kamu Yatırımlarının İzlenmesi ve Değerlendirilmesi: Türkiye İçin Öneriler* (Yüksek Lisans Tezi). Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Çevre ve Şehircilik Bakanlığı Milli Emlak Genel Müdürlüğü, Milli Emlak, Hazine Taşınmazlarının Yatırımlara Tahsisi El Rehberi (2020), 5
- Demir, C. (2019). Yatırım Teşviklerinin Denetimi, *Social Sciences Studies Journal*, 5(39), 3815
- Develi, E.D. (2014). İllerin Gelişiminde Altyapı Yatırımlarının Önemi ve İller Bankası'nın Rolü (Yüksek Lisans Tezi), Adana: Türkiye Cumhuriyeti Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Doğangün Yasa, B. (2017). İktisat Düşüncesinde Devlet Müdahaleciliği Kuramının Evrimi, *Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 5(2), s.289
- Durmuş, H. (2018). Türkiye'de Enflasyon Hedeflemesi: Örtük Enflasyon ve Açık Enflasyon Dönemleri Üzerine Bir Değerlendirme, *Siirt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 4(11), s.190
- Dülger, O. (2020). *Türkiye'de Teşvik ve Destek Sistemleri: KOSGEB' e Yönelik Bir Çalışma* (Yüksek Lisans Tezi), Denizli: Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Dürüs, İ. (2005). *Türkiye'de Vergi Teşvik Önlemleri, Mahiyeti ve Etkinliği* (Yüksek Lisans Tezi), İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

- Eichfelder, S., Jacob, M. ve Schneider, K. (2019). Do tax incentives reduce investment quality?, *Proceedings. Annual Conference on Taxation and Minutes of the Annual Meeting of the National Tax Association*, 112(2019), 1-44
- Emiroğlu, A. (2010). *Ticari Açidan Yatırım Projeleri Planlaması, Hazırlanması, Finansmanı, Yönetimi, Değerlendirmesi ve Teşviki*, Bursa: Ekin Yayınevi
- Engin, M. (2019). *Türkiye’de Yatırım Teşvik Politikaları* (Yüksek Lisans Tezi). Kahramanmaraş: Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Erdoğan, M. (2020). *Ar-Ge Yatırım Teşvikleri ve Teknoloji Geliştirme Merkezlerinin Ekonomik Kalkınmaya Etkisi* (Yüksek Lisans Tezi), Bursa: Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Eren, E. (2021). Keynes’in Sosyalizmi, Liberal Sosyalizm, *İktisat Sanatı*, (125), 27
- Ertuğrul, A. (2015). Wicksell: İktisatçının İktisatçısı, *İktisat ve Toplum*, (54), 54-74
- Esen, E. ve Yıldırım, K. (2019). Ortodoks Ekonomi Yaklaşımına Alternatif Olarak Post Keynesyen Ekonominin Gelişimi, *Bitlis Eren Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 8(2), 385-405
- Fan, Z. ve Liu, Y. (2020). Tax Compliance and Investment Incentives: Firm Responses to Accelerated Depreciation in China, *Journal of Economic Behavior and Organization*, 176(2020), 1-17
- Gediz Oral, B. ve Uğur, A. (2013). Türkiye’de Bölgesel Eşitsizlikleri Gidermek İçin Devlet Yardımları (Teşvikler): 2012 Teşvik Sisteminin Bölgesel Teşvikler Açısından Getirdiği Yenilikler, *Yönetim ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, (21), s.158-159
- Giray, F. (2019). *Vergi Teşvik Sistemi ve Uygulamaları*, Bursa: Dora Yayıncılık
- Gül, S. (2012). *Eğitim-Öğretimi Teşvik Etmeye Yönelik Vergi Politikaları: Türkiye Uygulaması* (Yüksek Lisans Tezi), Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü.
- Güleç, M. (2019). *Bireylerin Yatırım Kararlarını Etkileyen Faktörler: Banka Hisse Senetleri Fiyat Değişimi Üzerine Bir Çalışma* (Yüksek Lisans Tezi), Ankara: Başkent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Gülmez, M. ve Noyan Yalman, İ. (2010). Yatırım Teşviklerinin Bölgesel Kalkınmaya Etkileri: Sivas İli Örneği, *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 24(2), s.254-255
- Gümüş Özuyar, S.E. (2019). Türkiye’de Mali Teşvik Sistemi ve Uygulamaları, *Mali Teşvik: Dışsalılık Problemine Kamusal Sektör Çözümü*, Ed. Taytak, M. ve Şaşmaz, M.U. (ss.37).
- Gürler Hazman, G. (2010). Türkiye’de Mali Nitelikteki Teşviklerin Doğrudan Yabancı Sermaye Üzerindeki Etkisi: Toda-Yamamoto Nedensellik Analizi Çerçevesinde Değerlendirme, *Maliye Dergisi*, (158), 266
- Güvercin, B. (2020). *Yatırım Teşvik Politikaları: Türkiye Açısından Etkinliklerinin Çok Kriterli Karar Verme Yöntemleri ile Değerlendirilmesi* (Yüksek Lisans Tezi), Bilecik: Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Güveş, C. (2019). *Yatırım Yönetiminde Maliyet Hedeflemesi ve Telekomünikasyon Sektörü Üzerinde Bir Uygulama* (Yüksek Lisans Tezi), İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

- GVK, md.32, Erişim Tarihi: 01.01.2022, <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.4.193.pdf>
- GVK, md.88, Erişim Tarihi: 01.01.2022, <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.4.193.pdf>
- GVK, md.89/1, Erişim Tarihi: 01.01.2022, <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.4.193.pdf>
- GVK, md.89/2, Erişim Tarihi: 01.01.2022, <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.4.193.pdf>
- GVK, md.89/4, Erişim Tarihi: 01.01.2022, <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.4.193.pdf>
- GVK, md.89/6, Erişim Tarihi: 01.01.2022, <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.4.193.pdf>
- GVK, md.89/7, Erişim Tarihi: 01.01.2022, <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.4.193.pdf>
- GVK, md.89/8, Erişim Tarihi: 01.01.2022, <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.4.193.pdf>
- Hacımamoğlu, T. (2016). *Doğrudan Yabancı Yatırımların Kurumsal Belirleyicileri: Oecd Örneği* (Yüksek Lisans Tezi), Kocaeli: Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Kaplan, H. (2019). *Türkiye’de Bölgesel Dengesizliklerin Giderilmesi ve Teşvik Tedbirlerinin Rolü ve Etkinliği* (Yüksek Lisans Tezi). Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Karabiçak, M. (2013). Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, *Türkiye’de Uygulanan Ekonomik Teşvik Politikalarının Boyutu, Ulusal, Bölgesel ve Yerel Kalkınma Üzerine Olası Etkileri*, 18(3), 265-267
- Karabulut, K. ve Karakuş, K (2017). Arz Yanlı İktisadın ABD, İngiltere ve Özal Tarafından Türkiye’de Uygulanışının Teorik Analizi, *International Journal of Academic Value Studies*, 3(17), 86-96
- Karadaş, B. (2019). *Kamu Sabit Sermaye Yatırımlarının Özel Sektör Yatırımları Üzerine Etkisi: Türkiye Örneği* (Yüksek Lisans Tezi), Malatya: İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Karaş, E. ve Karaş, G. (2019). Mali Teşvik Sisteminde Yer Alan Amaç ve Araçlara İlişkin Genel Bir Değerlendirme, *Türkiye’de Mali Teşvik Sistemi ve Uygulamaları*, Ed. Taytak Mustafa ve şaşmaz Ünsal Mahmut, (ss.6-8), Bursa: Ekin Yayınevi
- Kaya, Ö. (2020). *Sanayi Yatırımcılarının Devlet Teşviklerinden Yararlanma Aşamasında Karşılaştıkları Zorlukların İncelenmesi: Adana İli Örneği* (Yüksek Lisans Tezi). Mersin: Çağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Kılıç, Z. (2016). *Türkiye’de Uygulanan Mali Teşviklerin Yatırım Kararları Üzerine Etkisi: Sakarya İli Örneği* (Yüksek Lisans Tezi), Sakarya: Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Kolay, M. (2019). *Türkiye’de Yatırım Teşvik Sistemi ve Teşviklerin Analizi* (Yüksek Lisans Tezi), Malatya: İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Köseoğlu, A. (2019). *Bölgesel Yatırım Teşvik Uygulamalarının Konya İli Ölçeğinde Değerlendirilmesi* (Yüksek Lisans Tezi), Konya: Necmettin Erbakan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Küçük, O. (2014). Girişimcinin Kuruluş Yeri Kararını Etkileyen Farklı Faktörlerin Belirlenmesi, Bir Alan Araştırması, *Dokuz Eylöl Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 29(1), 164-165

Küçüköğlu, M. (2005). *Vergisel Teşviklerin Bölgesel Kalkınmadaki Rolü: Güneydoğu Anadolu Bölgesi Üzerine Uygulama* (Doktora Tezi), Bursa: Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Manring, A.T. (1971). Fiscal Incentives For Investment In Singapore: The Economic Expansion Incentives (Relief From Income Tax) Act Of 1967 And The 1970 Amendment To The Act, *Malaya Law Review*, 13(1), s.1-97

Mazlum, M., Yücel, İ. ve Tekeoğlu, M. (1990). *Özel Kesim Yatırım İmkanları ve Yatırım Kararlarında Teşviklerin Etkinliği*, Ankara: TOBB Yayın

McDonald, B.D., Decker, J.W. ve Johnson, B.A.M. (2020). You Don't Always Get What You Want: The Effect of Financial Incentives on State Fiscal Health, *Public Administration Review*, 81(3), s.365–374

OECD (2022), Ana Bilim ve Teknoloji Göstergeleri, 2021(2), Erişim Tarihi: 01.05.2022 <https://doi.org/10.1787/a4cf3cb8-en>

Onocak (2015), Yatırım Teşvikleri, Teşviklerin Muhasebeleştirilmesi ve Teşviklerin İşletme Performansı Üzerine Etkilerinin Belirlenmesine Yönelik Bir Araştırma: Sivas Örneği (Yüksek Lisans Tezi), Malatya: İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Orhn, E. (2019). The Effect Of Tax İncentives On U.S. Manufacturing: Evidence From State Accelerated Depreciation Policies, *Journal Of Public Economics*, 180 (2019), s.1-27

Özcan, Y. (2014). Vergisel Teşvikler Bağlamında Türkiye'deki Yatırım Ortamının Değerlendirilmesi (Yüksek Lisans Tezi), İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Maliye Anabilim Dalı Mali Hukuk Bilim Dalı

Panteghini, M.P. ve Vergalli, S. (2015). Accelerated Depreciation, Default Risk and Investment Decisions, *Fondazione Eni Enrico Mattei (FEEM)*, 2-3

Sağbaş, İ., Erdoğan, S. ve Şen, H. (2011). 26.Türkiye Maliye Sempozyumu Urfa, *Türkiye'de Sektör Bazlı Bölgesel Teşvik Sistemi ve Ekonomik Etkileri*, 389-393

Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, Uluslararası Doğrudan Yatırım İstatistikleri, Erişim Tarihi: 25.01.2022, <https://sanayi.gov.tr/istatistikler/yatirim-istatistikleri/mi0803011615>

Saraçoğlu, F. Ve Gümüş, Ö. (2017). Uluslararası Sosyal Araştırmalar Kongresi (USAK'17), *İstihdama Yönelik Vergi Teşviklerinin Değerlendirilmesi*, 1351

Sarısoy, İ. (2006). *Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelere Sağlanan Vergi Teşvikleri ve Türkiye Uygulaması*, (Doktora Tezi), İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Maliye Anabilim Dalı Maliye Teorisi Bilim Dalı

Sevgili, S. (2018). *Maliye politikası aracı olarak teşvik politikaları ve Şanlıurfa Örneği* (Yüksek Lisans Tezi), Şanlıurfa: Harran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Sirkeci, O. (2011). *Kobilere Yeni Yaklaşımlar Açısından Mikro Girişimlerde Mali Teşvikler* (Doktora Tezi), İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

- Şahin, K. (2012). *Türkiye’de Organize Sanayi Bölgelerine Sağlanan Teşviklerin İncelenmesi ve Değerlendirilmesi* (Yüksek Lisans Tezi), Ankara: Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Maliye Anabilim Dalı
- Şanlısoy, S. (2020). Türkiye’de Politik İstikrarsızlık ile Ekonomik Büyüme İlişkisi: Bir Nedensellik Analizi, *Bilgi – Türk Dünyası Sosyal Bilimler Dergisi*, (92), s.92
- Şanlısoy, S. ve Çetin, M. (2017). Türkiye Ekonomisinde Politik İstikrarsızlık-Makro Ekonomik Performans İlişkisi, *Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 32(2), s.215
- Takım, A. ve Ersungur, Ş.M. (2018). Türkiye’de Teşvik Sisteminin Yapısı, Sorunları ve Etkinliği Üzerine Bir Politika Önerisi: Tek Bir Uygulamacı Kuruluş Sorunları Çözer Mi?, *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 32(3), 741, 742
- Tatar Candan, G. ve Yurdadoğ, V. (2017). Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, *Türkiye’de Maliye Politikası Aracı Olarak Teşvik Politikaları*, (27), s.167-170
- Tatar, G. (2011). *Türkiye’de Maliye Politikası Aracı Olarak Teşvik Politikaları ve Çukurova Örneği* (Yüksek Lisans Tezi), Adana: Türkiye Cumhuriyeti Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Topal, M.H. (2016). Teşvik Politikalarının Gerekçeleri ve Etkinliği: Kuramsal Bir Yaklaşım. *Uluslararası Bilimsel Araştırmalar Dergisi*, 1(2), 36-37
- Topaloğlu, E.E. ve Korkmaz, T. (2021), Politik Riskin Doğrudan Yabancı Yatırımlar ve Pay Piyasası Endeks Getirilerine Etkisi: G7 Ülkeleri Üzerine Bir Uygulama, *Verimlilik Dergisi*, (1), 104
- Tüργay, T. (2014). Yeni Maliye Yaklaşımları Işığında Kamu Maliyesine Yeni Anlayış: Pazarlamacı Devlet, *KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 16(27), 110
- Türkay, İ. (2017). Tüm Yönleriyle Asgari Geçim İndirimi Uygulaması, *İş ve Hayat*, 3(5), 139
- Uslu, C.C. (2007), *Yabancı Sermaye Yatırımlarına Sağlanan Vergisel Teşvikler ve Örnek Çalışma* (Yüksek Lisans Tezi), Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Uzan, S. (2019), Türkiye’de Bölgesel Gelişmişlik Farkının Giderilmesinde Vergi Teşviklerinin Rolü (Yüksek Lisans Tezi), Malatya: İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü
- Yavan, N. (2011). Maliye Hesap Uzmanları Vakfı Yayınları, *Teşviklerin Sektörel ve Bölgesel Analizi Türkiye Örneği*, (27), 36
- Yayar, R. ve Demir, Y. (2012), Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, *Bölgesel Kalkınma ve Yatırım Teşvikleri: Tokat İlinde Bir Uygulama*, 0(39), s.121
- Yıldırım, B. (2019), Türkiye ve Avrupa Birliği Ülkeleri Açısından Vergi Teşvik Uygulamaları (Yüksek Lisans Tezi), İstanbul: Maltepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Anabilim Dalı Uluslararası İktisat ve Finans Yüksek Lisans Programı
- Yılmaz, E. (2016), *Türkiye’de Yatırım Teşviklerinin ve Desteklerinin Dağılımında Etkinliğin Artırılması Ve Konya Örneği 2005-2012* (Yüksek Lisans Tezi), Konya: KTO Karatay Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Yılmaz, S. (2006). *Makro Ekonomik Teoride Yatırım, Büyüme ve Enflasyon*, İstanbul: Beşir Kitapevi

Yüce, S. (2019). *Yatırımlarda Vergisel Teşvikler: Güneydoğu Anadolu Bölgesi Değerlendirmesi Şirnak İli Örneği* (Yüksek Lisans Tezi), Bilecik: Şeyh Edebali Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Zengin, B. (2014). *Kamu Yatırımlarının Finansal Açıdan Değerlendirilmesi* (Yüksek Lisans Tezi), Ankara: Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Zeren, G. (2018). Bölgesel Kalkınmada Vergi Teşviklerinin Rolü ve Türkiye Değerlendirmesi, (Yüksek Lisans Tezi), Bursa: Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Worldbank, (2021). The Worldwide Governance Indicators, Erişim Tarihi: 01.05.2022
<http://info.worldbank.org/governance/wgi/Home/downloadFile?fileName=wgidataset.xlsx>

EKLER

EK-1 Anket Formu

FİRMA	Adı		
	Sektörü		
	Personel Sayısı		
	Faaliyet Süresi		
Firmanın Yararlandığı Teşvik Unsurları		Evet	Hayır
1	Yatırım İndirimi		
2	Yatırım Kredisi		
3	Vergi Ertelemesi		
4	Hızlandırılmış Amortisman		
5	İstisna ve Muafiyetler		
6	İndirim ve Giderler		
7	Vergi İndirimi		
8	KDV İstisnası		
9	Faiz Desteği		
10	Sigorta Primi İşveren Hissesi Desteği		
11	KDV İadesi		
12	Yatırım Yeri Tahsisi		

İfadeler		Kesinlikle Katılıyorum	Katılıyorum	Fikrim Yok	Katılmıyorum	Kesinlikle Katılmıyorum
1	Mali Teşvikler ile ilgili yeterli bilgiye sahibim.					
2	Mali Teşvikler işletmenin kuruluş yerinde oldukça önemli bir etmendir.					
3	Mali Teşviklerin bölgeler arası kalkınmışlık farklarını gidermeye yardımcı olacağını düşünüyorum.					
4	Mali Teşvikler girişim ruhunu harekete geçirmiştir.					
5	Mali Teşviklerin ilimizin sosyo-ekonomik yapısında olumlu etkileri olmuştur.					
6	Mali Teşvikler sonucunda finansman ihtiyaçlarımızı daha rahat karşıladık.					
7	Mali Teşvikler istihdamla ilgili sorunların azalmasında etkili olmuştur.					

8	Mali Teşvikler ile gerçekleşen yatırımlar beklenen düzeyde olmuştur.					
9	Mali Teşvik politikaları kayıt dışı istihdamı azaltmıştır.					
10	Mali Teşvikler politikalarının uygulanmasında bürokratik engellerle karşılaşmıyoruz.					
11	Mali Teşviklerde yer alan yatırım ve istihdam destekleri yeni yatırımlar ve girişimler açısından yeterlidir.					
12	Devlet tarafından sağlanan Mali Teşviklerle ek yatırım yaptık.					
13	Mali Teşvikler sonucunda ciromuzda artış meydana geldi.					
14	Yararlandığımız Mali Teşvik unsurları sermaye ihtiyacımızı azalttı.					
15	Yararlandığımız Mali Teşvik unsurları vergi yükümüzü azalttı.					
16	Yararlandığımız Mali Teşvikler, pazar payımızda artış meydana getirdi.					
17	Yararlandığımız Mali Teşvikler, karlılık düzeyimizde artış meydana getirdi.					
18	Yararlandığımız Mali Teşvikler, maliyetlerimizde azalış meydana getirdi.					
19	Yararlandığımız Mali Teşvikler, personel sayımızda artış meydana getirdi.					
20	Yararlandığımız Mali Teşvikler, rekabet gücümüzde artış meydana getirdi.					
21	Yararlandığımız Mali Teşvikler, satış gelirlerimizde artış meydana getirdi.					
22	Yararlandığımız Mali Teşvikler, üretim kapasitemizde artış meydana getirdi.					
23	Yararlandığımız Mali Teşvikler, varlıklarımızda artış meydana getirdi.					

